РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІЧНА І СОЦІАЛЬНА ГЕОГРАФІЯ

Навчальний посібник

(практичний курс)

Міністерство освіти і науки України

Уманський державний педагогічний університет

імені Павла Тичини

Автор-укладач О. В. Герасименко

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІЧНА І СОЦІАЛЬНА ГЕОГРАФІЯ

Навчальний посібник

(практичний курс)

Умань

ВПЦ «Візаві»

2021

УДК 913(477)(076)

Рецензенти:

Денисик Г. І., доктор географічних наук, професор Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського;

Кисельов Ю. О., доктор географічних наук, професор Уманського національного університету садівництва;

Браславська О.В. – доктор педагогічних наук, професор Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

Р Регіональна економічна і соціальна географія. Навчальний посібник (практичний курс) / О. В. Герасименко. – Умань: ВПЦ «Візаві», 2021. – 149с.

У посібнику запропоновано завдання з лабораторних робіт із курсу «Регіональна економічна і соціальна географія»; розкрито теоретичні засади регіональної економічної і соціальної географії світу, проаналізовано економічне, соціальне, політичне життя всіх регіонів світу.

Для студентів природничо-географічних факультетів, учителів географії закладів загальної середньої освіти та всіх, хто цікавиться питаннями регіональної економічної і соціальної географії.

УДК **УДК 913(477)(076)**

©Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 2021

ЗМІСТ

Передмова……. 3
Лабораторна робота 1. Політична карта світу…….. 6
Лабораторна робота 2. Суспільно-географічна характеристика Північної Європи…..…... 7
Лабораторна робота 3. Суспільно-географічна характеристика Західної Європи…...……. 19
Лабораторна робота 4. Суспільно-географічна характеристика Південної Європи…..…… 25
Лабораторна робота 5. Суспільно-географічна характеристика Східної Європи……. 32
Лабораторна робота 6. Суспільно-географічна характеристика Центральної Азії……... 38
Лабораторна робота 7. Суспільно-географічна характеристика Південної Азії……... 44
Лабораторна робота 8. Суспільно-географічна характеристика Південно-Західної Азії…. 52
Лабораторна робота 9. Суспільно-географічна характеристика Східної Азії…….. 62
Лабораторна робота 10. Суспільно-географічна характеристика Південно-Східної Азії... 69
Лабораторна робота 11. Суспільно-географічна характеристика Північної Америки……. 76
Лабораторна робота 12. Суспільно-географічна характеристика Центральної Америки… 82
Лабораторна робота 13. Суспільно-географічна характеристика Карибської Америки….. 89
Лабораторна робота 14. Суспільно-географічна характеристика Південної Америки…... 95
Лабораторна робота 15. Суспільно-географічна характеристика Північної Африки…….. 100
Лабораторна робота 16. Суспільно-географічна характеристика Центральної Африки..... 106
Лабораторна робота 17. Суспільно-географічна характеристика Західної Африки...…….. 111
Лабораторна робота 18. Суспільно-географічна характеристика Південної Африки…….. 117
Лабораторна робота 19. Суспільно-географічна характеристика Східної Африки...……... 121
Лабораторна робота 20. Суспільно-географічна характеристика Австралії…….. 126
Лабораторна робота 21. Суспільно-географічна характеристика Океанії……. 131
Додатки…… 139
Додаток А …… 140
Додаток Б……... 147
Додаток В……... 149

ПЕРЕДМОВА

Регіональна економічна і соціальна географія є важливою складовою в системі фундаментальних навчальних дисциплін у закладах вищої освіти України при підготовці бакалаврів за освітньою програмою 014.07 Середня освіта (Географія). Метою вивчення курсу є формування системних знань у студентів із теорії природничих і суспільних наук про географічну картину світу, що базується на фундаментальному вивченні суспільно-географічних комплексів закордонних територій та країн світу, навчити студентів орієнтуватися у динамічних процесах, які відбуваються у макрорегіонах світу та вміти визначати в них місце України.

Навчальний посібник (практичний курс) є одним з компонентів, який забезпечує цілісність навчального процесу з курсу «Регіональна економічна і соціальна географія». Завдання лабораторних робіт укомплектовано з урахуванням специфіки викладання шкільного курсу «Географія: регіони і країни».

Посібник містить довідкові матеріали, які будуть цікаві студентам природничо-географічних факультетів, учителям географії закладів загальної середньої освіти, та всіх, хто цікавиться питаннями регіональної економічної і соціальної географії.

ЛАБОРАТОРНА РОБОТА № 1

Тема. Політична карта світу

Мета: проаналізувати об'єкти політичної карти світу, визначити основні періоди та етапи формування політичної карти світу; сформувати вміння класифікувати типологію країн світу. Розвинути вміння роботи з картою, статистичними матеріалами, геоінформаційними джерелами, знаходити найбільш істотні риси подібності. Виховувати організованість, ініціативність студентського колективу, формувати український менталітет.

Матеріали та обладнання: папір формату А-4, контурна карта «Політична карта світу», прості олівці, гумка, лінійка.

Теоретичні відомості

Політична карта світу – географічна карта, яка дає територіально-політичну характеристику світу, материків або великих географічних регіонів.

Територія – це обмежена частина твердої поверхні землі з характерними для неї природними й антропогенними властивостями і ресурсами, що характеризується протяжністю (площею) як особливим видом «просторового» ресурсу, географічним положенням та іншими якостями: є об'єктом конкретної діяльності чи дослідження.

Територія держави – це частина земної кулі з властивими їй природними та створеними внаслідок людської діяльності умовами і ресурсами, що перебувають під суверенітетом певної країни.

Акваторія – ділянка водної поверхні у визначених межах моря чи порту з внутрішньою гаванню, до складу якої входять водні підходи (природні або штучні): зовнішні і внутрішні рейди, внутрішні басейни із причальними спорудами. Іноді в такій акваторії є басейни для перевантажування товарів (з морських суден у річкові і навпаки) та стоянки військових суден.

Держава – це суверенне політичне утворення, яке здійснює владні повноваження на певній території через діяльність особливої системи органів і організацій – державного механізму.

Державний кордон – позначена на поверхні землі (суходолу або водного простору) чи уявна, але позначена на карті, лінія та уявна вертикальна поверхня, яка проходить через неї в повітряному просторі та в надрах землі, що визначає межу території держави і відокремлює її від інших держав і відкритих морів.

Кордони територіальних вод установлюють за зовнішньою лінією територіальних вод, що прилягають до території держави в межах 12 морських миль (1 морська миля = 1852 м) від узбережжя. Проте деякі країни в односторонньому порядку оголосили своїми територіальними водами ширші смуги, зокрема Бразилія, Перу, Сьєрра-Леоне, Уругвай, Еквадор (200 миль) та ін. Кордони територіальних вод установлені Конвенцією ООН з морського права в 1982 р.

Сухопутні та морські державні кордони склалися історично. За нормами міжнародного права вони є непорушними. У 1975 р. у м. Гельсінкі на нараді з безпеки та співробітництва Європі було прийнято положення про визнання між державами та країнами кордонів, що склалися після Другої світової війни.

Залежна територія (колонія) – країна чи територія, що перебуває під владою окремої держави (метрополії), не має політико-економічної самостійності, й управління якою здійснюється на основі спеціального режиму.

Спірні території – це ділянки земної поверхні та (або) акваторії, на які претендують дві держави чи більше. Це призводить до виникнення осередків міжнародної напруженості («гарячих точок»), що сприяє нестабільності політичної карти.

Країна – заселена певним народом територія з визначеними кордонами, яка в політико-географічному аспекті може мати державний суверенітет або бути залежною.

Існують різні типології, які враховують багато показників, що характеризують рівень економічного й соціального розвитку країн, а також історичні й політичні аспекти. Залежно від ознаки, покладеної в основу типології, є такі основні класифікації країн:

- за площею;
- за чисельністю населення;
- за формою правління;
- за формою державного устрою;
- за ідеологічною орієнтацією;
- за формою державного режиму;

— за політичною структурою;
— за рівнем розвитку науки і техніки;
— за рівнем соціально-економічного розвитку.

Крім наведених основних видів типологій, існують класифікації за віддаленістю від моря, природно-ресурсним потенціалом, типом відтворення населення, рівнем урбанізації, національним складом населення тощо.

Завдання:

1. Використовуючи дані інформаційних джерел, проаналізуйте етапи формування політичної карти світу, які призвели до кількісних та якісних змін на політичній карті світу і виникли як наслідок історичних подій. Результати заповніть у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1.

Етапи формування політичної карти світу

Назва періоду	Стисла характеристика	
	Кількісні зміни	Якісні зміни
Давній період (від епохи виникнення перших форм держави до V ст. н.е.)		
Середньовічний період (V–XV ст.)		
Новий період (кінець XV – завершення Першої світової війни в XX ст.)		
Новітній період (після Першої світової війни до наших днів)		

2. Який субрегіон світу зазнає найбільших змін, якщо процес надання незалежності країнам і територіям триватиме й надалі? Відповідь обґрунтуйте письмово.

3. Згрупуйте країни за формою правління та адміністративно-територіальними устроєм і заповніть таблицю 1.2.

Таблиця 1.2.

Країни за різними формами правління та політико-територіальним устроєм

Форма правління	Приклади країн світу	
	Унітарні держави	Федеративні держави
Президентська республіка		
Парламентська республіка		
Монархія абсолютна		
Монархія конституційна (обмежена)		
Монархія теократична		

4. Позначте на контурній карті світу країни, які належать до регіональних інтеграційних об’єднань країн світу(ЄС, АТЕС, СТС, ЄАВТ, V4, ОЕС, СААРК, АСЕАН, ОАД, КАРІКОМ, НАФТА, МЕРКОСУР, КОМЕСА, ЕКОВАС, ЕКОЦАС, Асоціація латиноамериканської інтеграції, Африканський союз (на вибір викладача).

Таблиця 1.3.

Площі окремих країн світу

Країна	Площа, км²		
	загальна	суходолу	внутрішніх вод
Австрія	83 871	82 445	1 426
Андорра	468	468	0
Велика Британія	242 495	241 590	905
Польща	312 679	304 465	8 214
Австралія	7 692 060	7 617 930	74 130

5. За даними табл. 1.3. визначте характеристики площі країн світу. Побудуйте секторні діаграми співвідношення площ окремих країн світу.

6. Визначте роль та місце України в міжнародних спілках та блоках країн. Яке значення для України має участь в інтеграційних утвореннях світу? Письмово обґрунтуйте відповідь.

7. Сучасна політична карта світу – це не лише Європа, Азія, Африка, Америка, Австралія та Океанія. Дедалі більше зростають геополітичні інтереси і намагання поширити свою присутність у Світовому океані, Антарктиді й Антарктиці. Якими документами регламентуються політичні права на поширення володінь за рахунок вод відкритого океану і шостого континенту? Чому не можна створювати територіально-політичні утворення в Антарктиді й Антарктиці.

Контрольні питання:

1. Охарактеризуйте предмет та об’єкт регіональної економічної і соціальної географії світу.
2. Обґрунтуйте завдання регіональної економічної і соціальної географії світу. Визначте її місце в системі географічних наук.
3. Порівняйте основні форми наукового знання в регіональній економічній і соціальній географії світу. Визначте та охарактеризуйте її основні наукові теорії, вчення, гіпотези.
4. Які сучасні методи дослідження застосовують у регіональній економічній і соціальній географії світу? Чому доцільним є поєднання методів дослідження? Охарактеризуйте зв’язки регіональної економічної і соціальної географії світу з фізичною та економічною географією.
5. Країни і держави є головними елементами політичної карти світу. Поясніть, чому кожну державу можна назвати країною, але не кожну країну можна назвати державою? Обґрунтуйте різницю між поняттями «країна» та «держава».
6. Які основні труднощі суспільно-політичного та економічного характеру зазнають країни, що не мають виходу до моря?
7. Чим можна пояснити таке географічне положення держав: абсолютні монархії розташовані в Азії, а більшість конституційних монархій - у Європі?

8. Чому майже всі країни Латинської Америки мають республіканську форму правління?

9. Як впливає ідеологічна орієнтація країни на рівень стабільності її суспільно-політичного розвитку?

10. Яка із запропонованих схем сучасного поділу країн світу за рівнем соціально-економічного розвитку, на вашу думку, є найбільш повною та обґрунтованою?

Література:

1. Безуглий В. В., Козинець С. В. Регіональна економічна та соціальна географія світу: навч. посіб. для студентів вищих навч. закладів. Київ : Видавничий центр «Академія», 2007. С. 13 – 95.
2. Безуглий В.В., Лисичарова Г.О. Географія (профільний рівень): підручн. Київ: Генеза, 2018. 288 с.
3. Великий атлас світу. Біла Церква: ПАТ Білоцерківська книжкова фабрика, 2015.192с.
4. Економічна і соціальна географія світу: навч. посібник (За ред. С. П. Кузика) Львів: Світ, 2003. С. 36–66.
5. Кобернік С.Г., Коваленко Р.Р. Географія: підручн. Камянець-Подільський: Абетка, 2018. 256 с.
6. Країни світу. URL : https://data.un.org/
7. Скавронська І. Світові й глобальні міста: подібності та відмінності. URL : Users/TEMP/Downloads/Skhid_2014_4_11%20(1).pdf
8. Шучковський А. І. Акваторія. Енциклопедія сучасної України. Т.3, 2001. С.295.

Завдання для самостійної роботи

1. Побудуйте гістограму розподілу форм правління за макрорегіонами світу; позначте кількість держав з різними формами правління (Додаток А).
2. Побудуйте гістограму залежних територій за регіонами світу (Додаток Б).

ЛАБОРАТОРНА РОБОТА № 2

Тема. Європа. Суспільно-географічна характеристика Північної Європа

Мета: закріпити знання студентів про суспільно-географічну характеристику регіону Північної Європи, секторальну модель економіки країн регіону і місце в ній промислового виробництва. Виробити вміння аналізувати співвідношення добувної та обробної (у тому числі високотехнологічної) промисловості економічно розвинених невеликих країн Північної Європи; порівнювати структуру виробництва промислової продукції, робити висновки про спільні та відмінні спеціалізації країн. Розвивати вміння роботи з картою, статистичними матеріалами, геоінформаційними джерелами, знаходити найбільш істотні риси подібності. Виховувати організованість, ініціативність студентського колективу, формувати уміння працювати в команді.

Матеріали та обладнання: папір формату А-4, контурна карта «Європа», прості та кольорові олівці, гумка, лінійка.

Теоретичні відомості

Економіко-географічне положення країн Європи визначається такими особливостями:

- безпосередньою близькістю (географічною, історичною, суспільно-політичною) до більшості частин світу (Азії, Африки, Америки);
- зручними і здебільшого добросусідськими віфдносинами європейських країн одна до одної;
- вигідним транспортно-географічним положенням (ТГП) (завдяки невеликим розмірам територій країни відзначаються високою транспортною досяжністю);
- зручним приморським положенням (на заході Європи немає місця, віддаленого від моря на понад 480 км, на сході – на 600 км). До внутрішньоконтинентальних країн належать усього 9 із 44 держав (Швейцарія, Австрія, Люксембург, Ліхтенштейн, Чехія, Словаччина, Угорщина, Молдова, Македонія);
- європейські країни перебувають у відносній близькості до найважливіших джерел дешевої сировини, робочої сили та ринків збуту товарів і послуг у країнах, що розвиваються.

Вихідною одиницею регіонального поділу світу є *субрегіон*, тобто територія більш або менш цілісна історично, географічно, політично, культурно та за традиціями господарювання. Дотепер не існує єдиного уніфікованого підходу до виділення субрегіонів світу. Однак найпоширенішою нині стала класифікація регіонів світу, запроваджена фахівцями ООН. Зважаючи на нинішній стан економічного, історичного, культурного і географічного розвитку країн світу і для зручності статистичного обстеження країн, у кожній частині світу виокремлюють 4–5 субрегіонів, що об'єднують 195 суверенних держав. Характеристика кожного субрегіону базується на визначенні його географічної специфіки, тобто територіальних відмінностей.

На поч. XXI ст. у Європі нараховують 44 незалежні держави, що належать до 4-х субрегіонів. Західну Європа складають 9 держав, вона межує з усіма іншими регіонами Європи. До складу Північної Європи, окрім традиційних Скандинавських країн, нині включають ще 5 країн (Велику Британію, Ірландію, Естонію, Латвію і Литву). До Південної Європи зарахоаують 15 суверенних держав і одну залежну територію – Гібралтар (належить Великій Британії). До Східної Європи нині включають 10 держав, зокрема й Україну і всю Росію, величезна територія якої лежить у двох частинах світу – Європі та Азії. До Північної Європи належать 10 держав, а також автономні та заморські території:

Велика Британія

заморські території: Ангілья, Бермудські о-ви, Британська антарктична територія, Британські Віргінські острови, Гібралтар, Кайманові о-ви, Монтсеррат, о-ви Святої Єлени, Вознесіння і Тристан-да-Кунья, Південна Джорджія й Південні Сандвічеві о-ви, Піткерн, о-ви Теркс і Кайкос, Фолклендські о-ви;

володіння: о. Гернсі, о. Джерсі, о. Мен;

Данія

володіння: Фарерські острови, острів Ґренландія,

Норвегія

володіння: територія Свальбард (архіпелаг Шпіцберген) і Ян-Маєн, Антарктичні території (Земля Королеви Мод, о. Буве, о. Петра I);

Фінляндії

володіння: Аландські острови (табл. 2.1.).

Таблиця 2.1.

Країни Північної Європи

Країна *Залежна територія*	Столиця *Адміністр. центр*	Площа, км^2	Населення, тис.осіб (2019 р.)	Густота населення осіб/км^2 (2019 р.)	ВВП на душу населення (2019 р.)
Велика Британія	Лондон	242 495	67 530	279,1	39 757,7
Нормандські о-ви (о.Гернсі, о.Джерсі, о. Олдерн) (Брит.)	*Сент-Хелієр*	*180*	*172*	*906,6*	-
о. Мен (Брит.)	*Дуглас*	*572*	*85*	*148,4*	-
Данія	Копенгаген	42 921	5 772	136,0	57 532,5
Фарерські о-ви (Дан.)	*Торгсван*	*1393*	*49*	*34,9*	-
Естонія	Таллін	45 227	1 326	31,3	19 792,6
Ісландія	Рейк'явік	103 000	339	3,4	73 060,2
Ірландія	Дублін	69 797	4 882	70,9	69 603,9
Латвія	Рига	64 573	1 907	30,7	15 624,9
Литва	Вільнюс	65 286	2 760	44,0	16 449,7
Норвегія	Осло	386 194	5 379	14,7	75 295,3
Фінляндія	Гельсінкі	338 440	5 532	18,2	45 670,1
Швеція	Стокгольм	438 574	10 036	24,5	54 043,3

Різниця в природних умовах, економічна й культурна специфіка сформували всередині субрегіонів окремі, відносно єдині території нижчого рангу – *макрорегіони*. На карті світу виділяють історико-географічні макрорегіони, що об'єднують країни за сусідством, спільним у історичному і господарсько-культурному розвитку. У Північній Європі вирізняються Скандинавія – Данія, Норвегія, Швеція, Ісландія; Прибалтика (країни Балтії) – Литва, Латвія, Естонія.

Завдання:

1. Проаналізуйте природні умови країн Північної Європи. Позначте на контурній карті *гори*: Скандинавські (*г. Гальгопітгген, 2469 м); вулкани:* Гекла, Лакі; *водоспади*: Бельбе (866 м), Утігард (610 м), Кілеві (561 м); *плоскогір'я:* Норланд, Смоланд; *рівнини*: пагорб Юдинг, Сковхой, Суомі.

2. Проаналізуйте поширення мінеральної сировини на території країн Північної Європи. Результати занесіть до таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Мінеральні ресурси Північної Європи

Корисна копалина	Країна розташування	Басейн
Паливні ресурси		
Кам'яне вугілля		
Нафта і природний газ		
Рудні ресурси		
Залізна руда		
Мідна руда		
Уранова руда		

3. Позначте на контурній карті країни Північної Європи та їх столиці. Зазначте центри сепаратизму в регіоні (Шотландія, Північна Ірландія) та історико-географічні макрорегіони Північної Європи.

4. Проаналізуйте населення країн Північної Європи. Побудуйте стовпчикову діаграму співвідношення площ кожної країни Північної Європи та їх населення (див. табл. 2.1.)

5. Згрупуйте країни Північної Європи за формою правління та адміністративно-територіальним устроєм, заповнивши таблицю 2.3.

6. Робота в групах (завдання на вибір викладача та студентів):

6.1. Охарактеризуйте паливно-енергетичний комплекс країн Північної Європи.

6.2. Охарактеризуйте металургійний комплекс країн Північної Європи.

6.3. Охарактеризуйте машинобудування країн Північної Європи.

6.4. Охарактеризуйте хімічну та деревообробну промисловість країн Північної Європи.

6.5. Охарактеризуйте легку та харчову промисловості країн Північної Європи.

Таблиця 2.3.

Країни Північної Європи за формою правління та адміністративно-територіальним устроєм

Назва країни	Республіка	Монархії			Унітарні держави	Федерації	Залежні території
		Абсолютні	Конституційні	Теократичні			
Велика Британія							
Данія							
Естонія							
Ісландія							
Ірландія							
Латвія							
Литва							
Норвегія							
Фінляндія							
Швеція							
Нормандські о-ви (о.Гернсі, о.Джерсі, о. Олдерн) (Брит.)							
о. Мен (Брит.)							
Фарерські о-ви (Дан.)							

7. Користуючись літературними та картографічними джерелами, охарактеризуйте структуру та географію зовнішньоекономічних зв’язків країн Північної Європи. Результати роботи занесіть у таблицю 2.4.

Таблиця 2.4

Структура та географія зовнішньоекономічних зв'язків країн Північної Європи

Країни Північної Європи	Структура експорту	Структура імпорту	Торговельні партнери

8. Визначте країну за наведеним нижче описом:

8.1.Країна з м'яким кліматом, розвинутою промисловістю, провідний виробник нафти в Європі, видобуває вугілля й газ, має важливий фінансовий центр, сільське господарство спеціалізується на тваринництві.

8.2. Країна згаслих і діючих вулканів, що нагрівають підземні води до температури 100º С. Тут налічують близько сотні джерел гарячої води, у тому числі і гейзерів. Їхня енергія приводить у рух турбіни електростанцій, обігріває житлові будинки, оранжереї. Столиця країни – одне з найчистіших міст світу.

8.3. Стародавня держава, розміщена на півострові. Є конституційною монархією. Більше 1/3 території знаходиться за Полярним колом. Має значні запаси гідро- та лісових ресурсів. Країна посідає перше місце у світі за виробництвом на душу населення електроенергії, целюлозно-паперової маси, алюмінію і феросплавів.

Контрольні питання:

1. Дайте оцінку економіко-географічного положення Північної Європи. Яке значення має півострівне та острівне положення країн регіону?
2. Охарактеризуйте своєрідність природних умов і ресурсів регіону. Визначте перспективи їх подальшого використання.
3. Проаналізуйте фактори розміщення населення. У чому полягають особливості його вікової та етнічної структури?
4. Охарактеризуйте основні особливості сучасного соціально-економічного розвитку країн Північної Європи.
5. Чим відрізняється галузева структура промисловості країн Північної та Західної Європи?
6. Яке значення для розвитку економіки регіону та експорту має рибальство?

7. У межах яких країн Європи проходить Північний лісовий пояс? Які породи дерев використовують під час лісозаготівлі?

8. Які існують перешкоди для розвитку окремих видів транспорту в регіоні, з чим вони пов'язані?

9. Проаналізуйте експортно-імпортні операції в країнах Північної Європи.

10. У чому ви вбачаєте перспективи розвитку туризму в Північній Європі?

Література:

1. Безуглий В. В. Економічна і соціальна географія зарубіжних країн: навч. посіб. для студентів вищих навч. закладів. Київ : Видавничий центр «Академія», 2007. С. 80 – 93, 129 – 155.
2. Безуглий В. В., Козинець С. В. Регіональна економічна та соціальна географія світу: навч. посіб. для студентів вищих навч. закладів. Київ : Видавничий центр «Академія», 2007. С. 143 – 162.
3. Безуглий В.В., Лисичарова Г.О. Географія (профільний рівень): підручн. Київ: Генеза, 2018. 288 с.
4. Великий атлас світу. Біла Церква: ПАТ Білоцерківська книжкова фабрика, 2015.192с.
5. Економічна і соціальна географія світу: навч. посібник (За ред. С. П. Кузика) Львів: Світ, 2003. С. 285–301.
6. Задорожний М.П. Українська діаспора Європи: історія формування, культура, наука, освіта. *Географія та економіка в рідній школі*, 2016. №6. С. 36-47.
7. Задорожний М.П. Українська діаспора Європи. Країни Скандинавії. *Географія та економіка в рідній школі*, 2016. №11. С. 34-38.
8. Кобернік С.Г., Коваленко Р.Р. Географія: підручн. Камянець-Подільський: Абетка, 2018. 256 с.
9. Країни світу. URL : https://data.un.org/
10. Уварова Г.Ш. Туристичні країни світу. Європа. *Географія та економіка в рідній школі*, 2016. №2. С. 32-36.
11. Уварова Г.Ш. Туристичні країни світу. Європа. *Географія та економіка в рідній школі,* 2016. №1. С. 39-42.

Завдання для самостійної роботи

Підготуйте повідомлення-есе про визначні туристичні об’єкти Північної Європи. Використовуючи інформаційні джерела, відповідь доповніть фото або відео.

ЛАБОРАТОРНА РОБОТА № 3

Тема. Суспільно-географічна характеристика Західної Європи

Мета: закріпити знання студентів про суспільно-географічну характеристику регіону Західної Європи, поняття «міжнародна організація» та «світове місто»; узагальнити знання про показники рівня економічного розвитку країн регіону, порівняти країни за рівнем ВВП, виявити вплив на рівень і структуру ВВП видів господарської діяльності первинного, вторинного і третинного секторів економіки. Розвивати вміння роботи з картою, статистичними матеріалами, геоінформаційними джерелами, знаходити найбільш суттєві риси подібності. Виховувати організованість, ініціативність студентського колективу, формувати уміння працювати в команді.

Матеріали та обладнання: папір формату А-4, контурна карта «Європа», прості та кольорові олівці, гумка, лінійка.

Теоретичні відомості

Країни Західної Європи межують з чотирма іншими регіонами Європи: Північною, Південною, Східною (Центральною) Європою. Регіон за класифікацією ООН охоплює 9 країн. Економіко-географічне положення країн регіону подано в табл. 3.1.

Західна Європа – один із найбільш освоєних регіонів світу. Як його політична карта, так і територіальна структура господарства відрізняються великою складністю, різноманітністю, мозаїчністю, насиченістю і вузловими, та лінійними елементами опорного каркаса території. Більшість країн регіону досягло вже високого рівня зрілості територіальної структури. Саме вони найбільше вплинули на формування макротериторіальної структури всього західноєвропейського регіону, відмінною рисою якого можна вважати наявність «центральної осі розвитку». Так прийнято називати ту частину Західної Європи, яка, протягуючись з півночі на південь приблизно на 1600 км, утворює ядро її

територіальної структури розселення і господарства. Територія Західної Європи обмежена умовною лінією Манчестер – Гамбург – Венеція – Марсель – Манчестер.

Таблиця 3.1

Країни Західної Європи

Країна	Столиця	Площа, км²	Населення, тис. осіб (2019 р.)	Густота населення, осіб/км² (2019 р.)	ВВП на душу населення, дол. США (2019 р.)
Австрія	Відень	83 871	8 955	108,7	47 717, 7
Бельгія	Брюссель	30 528	11 539	381,1	43 288, 9
Ліхтенштейн	Вадуц	160	38	237,6	160 021,7
Люксембург	Люксембург	2 586	616	237,7	106 805,8
Монако	Монако	2	39	26 150,3	165 421,0
Нідерланди	Амстердам	41 542	17 097	507	48 754,1
Німеччина	Берлін	357 376	83 517	239,6	44 976,4
Франція	Париж	551 500	65 130	118,9	38 414,9
Швейцарія	Берн	41 291	8 591	217,4	80 101,2

Міжнародні організації – одна з найважливіших форм багатостороннього співробітництва між державами, створюються на підставі угоди між учасниками.

Світові міста сформувалися завдяки історичним та географічним чинникам (місце розташування), розвитку торгівлі, особливо міжнародної.

Глобальні міста виникли завдяки стрімкому розвитку фінансового сектора, сектора послуг та індустрії розваг, інноваціям та інформаційним технологіям.

Більшість глобальних міст сформувалася на основі світових, котрі здавна були центрами міжнародної торгівлі.

Завдання:

1. Згрупуйте країни Західної Європи за формою правління та адміністративно-територіальними устроєм, заповнивши таблицю 1.2.

2. Позначте на контурній карті країни Західної Європи, їх столиці, центри сепаратизму в регіоні (Корсика, Фландрія, Баварія).

3. Визначіть структуру і географію провідних світових і регіональних організацій та їхніх центрів, розташованих у Західній Європі. Нанесіть на контурну карту найбільші фінансові центри Європи (Лондон, Париж, Цюрих, Амстердам, Франкфурт-на-Майні) та світові міста (Лондон, Париж, Амстердам, Брюссель, Франкфурт-на-Майні, Цюрих, Женева, Відень, Мілан). Виявіть закономірності поширення головних управлінських структур у Європі.

Таблиця 1.2

Групування країн Західної Європи за формою правління та адміністративно-територіальним устроєм:

Країна	Республіка	Монархії			Унітарна держави	Федерація	Залежна територія
		Абсолютна	Конституційна	Теократична			
Австрія							
Бельгія							
Ліхтенштейн							
Люксембург							
Монако							
Нідерланди							
Німеччина							
Франція							
Швейцарія							

4. Проаналізуйте природні умови і ресурси країн Західної Європи. Позначте на контурній карті *гори*: Центральний Французький масив, Вогези, Шварцвальд, Рейнські Сланцеві гори, Юра, Північно-Шотландське нагір'я, Альпи (г. Монблан); *рівнини*: Північно-французська, Балтійське пасмо; *річки*: Гаронна, Дунай, Ельба, Луара, Маас, Одер, Рейн, Рона, Сена; *озера*: Боденське,

Женевське, Невшательське, Лаго-Маджоре, Тунське, Цюріхське; *камяновугільні басейни* – Рурський, Саарський; *буровугільні басейни*: Нижньорейнський, Галле-Лейпцизький; *залізорудний басейн* Лотарингія.

5. Проаналізуйте статево-вікові піраміди країн Західної Європи (рис. 3.1). Визначте спільні і відмінні риси. Як впливають виявлені демографічні процеси на розвиток виробництв вторинного сектора економіки зазначених країн?

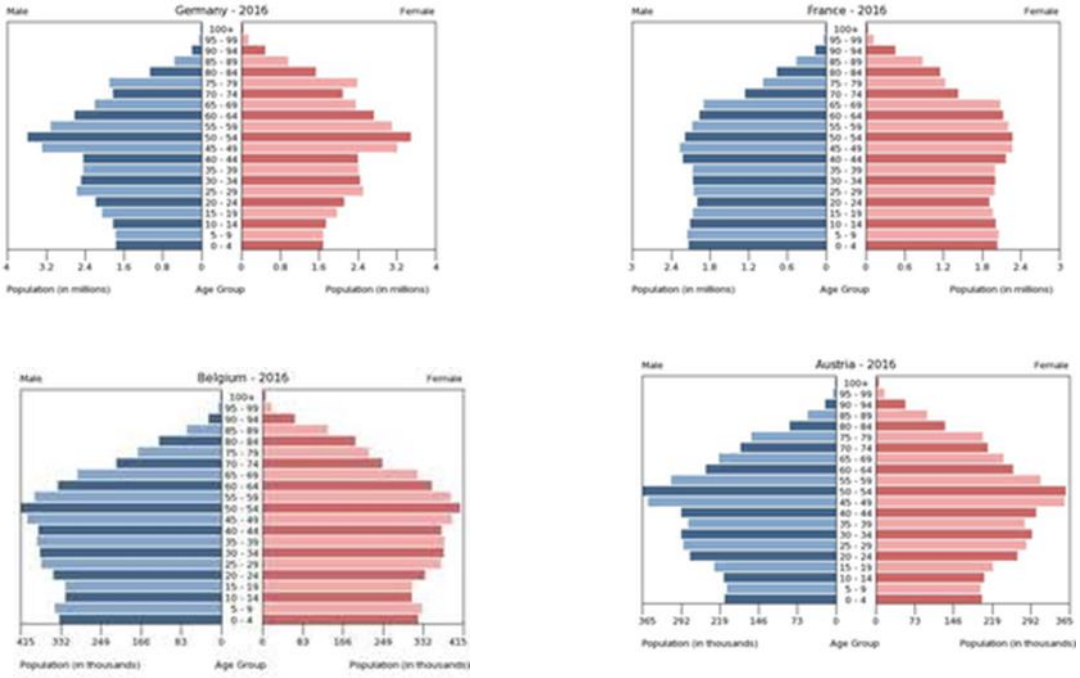


Рис.3.1.

Статево-вікові піраміди країн Західної Європи (Німеччина, Франція, Бельгія, Австрія)

6. *Робота в групах (завдання на вибір викладача та студентів):*

6.1. Охарактеризуйте первинний сектор економіки країн Західної Європи.

6.2. Охарактеризуйте вторинний сектор економіки країн Західної Європи.

6.3. Охарактеризуйте третинний сектор економіки країн Західної Європи.

7. Порівняйте ВВП на душу населення країн Західної Європи (табл. 3.1.), побудувавши стовпчикову діаграму. Зробіть висновки.

8. Визначте країну за наведеним описом: «Країна, яка має історію у 2000 років. Її столиця була заснована в 52 р. до н.е., а нині в ній розміщується понад 270 економічних, політичних та громадських всесвітніх організацій. Однією з найпопулярніших галузей країни є туризм».

Контрольні питання:

1. Охарактеризуйте особливості економіко-географічного положення Західної Європи.
2. Проаналізуйте, чому, незважаючи на незначну забезпеченість Західної Європи мінеральними ресурсами, країни регіону мають високий рівень економічного розвитку.
3. Дайте оцінку демографічній ситуації регіону. Охарактеризуйте статево-вікову структуру населення, його етнічний та релігійний склад. Які демографічні проблеми зумовлені ситуацією, що склалася на сучасному етапі?
4. Поясніть термін «центральна вісь розвитку». Яку роль вона відіграє у господарстві регіону?
5. Назвіть і охарактеризуйте галузі господарства країн Західної Європи, що базуються на місцевих ресурсах.
6. Охарактеризуйте фактори розміщення паливно-енергетичного комплексу регіону. Наведіть приклади.
7. Яку роль відіграє машинобудування в структурі промисловості Західної Європи? Наведіть приклади, що свідчать про регіон як один з провідних центрів машинобудування світу.
8. Охарактеризуйте галузеву структуру сільського господарства і визначте співвідношення між рослинництвом і тваринництвом. Які проблеми розвитку сільського господарства найактуальніші для регіону?
9. Порівняйте різні види транспорту в регіоні, визначте роль та перспективи розвитку кожного з них.
10. Як, на Вашу думку, складатимуться в майбутньому економічні зв’язки Західної Європи з країнами світу? Чи перспективний для цього регіону розвиток подальших відносин з Україною? Чому?
11. Дайте характеристику рекреаційного потенціалу Західної Європи. Яку роль відіграє туризм в економіці деяких країн регіону?

Література:

1. Безуглий В. В. Економічна і соціальна географія зарубіжних країн: навч. посіб. для студентів вищих навч. закладів. Київ : Видавничий центр «Академія», 2007. С. 47 – 129.
2. Безуглий В. В., Козинець С. В. Регіональна економічна та соціальна географія світу: навч. посіб. для студентів вищих навч. закладів. Київ : Видавничий центр «Академія», 2007. С. 102 – 136.
3. Безуглий В.В., Лисичарова Г.О. Географія (профільний рівень): підручн. Київ: Генеза, 2018. 288 с.
4. Бейдик О.О. Великобританія та Ірландія: дві подорожі – безліч вражень. *Географія та економіка в рідній школі*, 2017. № 2. С. 27 – 36.
5. Великий атлас світу. Біла Церква: ПАТ Білоцерківська книжкова фабрика, 2015.192с.
6. Економічна і соціальна географія світу: навч. посібник (За ред. С. П. Кузика). Львів: Світ, 2003. С. 237–269.
7. Задорожний М.П. Українська діаспора Європи: історія формування, культура, наука, освіта. Географія та економіка в рідній школі, 2016. №6. С. 36-47.
8. Задорожний М.П. Українська діаспора Європи: історія формування, культура, наука, освіта. *Географія та економіка в рідній школі*, 2016. №10. С. 35-42.
9. Задорожний М.П. Українська діаспора Європи: країни Бенілюксу. Швейцарія. *Географія та економіка в рідній школі*, 2017. №9. С. 35-46.
10. Кобернік С.Г., Коваленко Р.Р. Географія: підручн. Камянець-Подільський: Абетка, 2018. 256 с.
11. Капіруліна С.Л. Бургундія. *Географія та економіка в рідній школі*, 2017. №6. С. 40-48.
12. Капіруліна С.Л. Країна тюльпанів і вітряків. *Географія та економіка в рідній школі*, 2016. №5. С. 38-43.
13. Капіруліна С.Л. Лінія Мажино. *Географія та економіка в рідній школі,* 2016. №10. С. 32-34.
14. Країни світу. URL : https://data.un.org/
15. Куртей С.Л. «Альфа-місто» Франкфурт-на-Майні. *Географія та економіка в рідній школі*, 2017. №11. С. 40-46.
16. Уварова Г.Ш., Федорова Ю.О. Особливості розвитку рекреаційного туризму у Франції. *Географія та економіка в рідній школі*, 2019. №6. С. 37-42.

Завдання для самостійної роботи

Підготуйте повідомлення-есе про визначні туристичні об'єкти Західної Європи. Використовуючи інформаційні джерела, відповідь доповніть фото або відео.

ЛАБОРАТОРНА РОБОТА № 4

Тема. Суспільно-географічна характеристика Південної Європи

Мета: закріпити знання студентів про суспільно-географічну характеристику регіону Південної Європи; сформувати вміння аналізувати економіко-географічне положення регіону. Розвивати вміння роботи з картою, статистичними матеріалами, геоінформаційними джерелами, знаходити суттєві риси подібності. Виховувати організованість, ініціативність студентського колективу, формувати уміння працювати в команді.

Матеріали та обладнання: папір формату А-4, контурна карта «Європа», прості та кольорові олівці, гумка, лінійка.

Теоретичні відомості

До регіону Південної Європи належать 15 держав (табл. 4.1). Майже 10 % площі регіону припадає на острови у Середземному морі й Атлантиці: *Сицилія, Сардинія, Крит, Мальта, Мадейра, Балеарські, Азорські, Канарські острови* тощо.

Таблиця 4.1

Країни Південної Європи

Країна *Залежна територія*	Столиця *Адміністр. центр*	Площа, км^2	Населення, тис. осіб (2019 р.)	Густота населення осіб/км^2	ВВП на душу населення, дол. (2019 р.)
Албанія	Тирана	28 748	2 881	1 051,0	4 450,0
Андорра	Андорра ла Велья	468	77	164,1	39 152,8
Боснія і Герцеговина	Сараєво	51 209	3 301	64,7	5 180,8
Ватикан	Ватикан	0,4	1	1 815,9	-

Гібралтар(Велика Британія)	*Гібралтар*	*6*	*34*	*3 370,1*	-
Греція	Афіни	131 957	10 474	81,3	18 198,0
Іспанія	Мадрид	505 944	46 737	93,7	28 353,6
Італія	Рим	302 073	60 552	205,9	32 746,6
Македонія	Скоп'є	25 713	2 084	82,6	5 414, 6
Мальта	Валлетта	315	440	1 376,2	29 137,0
Португалія	Лісабон	92 226	10 226	111,7	18 881, 9
Сан- Марино	Сан-Марино	61	34	564,3	50 587,6
Сербія	Бєлград	88 499	8 772	100,3	5 912,3
Словенія	Любляна	20 273	2 079	103,2	23 296,4
Хорватія	Загреб	56 594	4 130	73,8	13 176,5
Чорногорія	Подгоріца	13 812	628	46,7	7 702,6

Показник ВВП на душу населення як критерій рівня економічного розвитку країни не є достатнім і об'єктивним, тому для міждержавного порівняння і вимірювання рівня розвитку країни було експертами ООН у 1990 р. запропоновано використовувати інтегральний показник. Він ураховує не лише суто економічний потенціал країни, а й різні аспекти розвитку соціальної і духовної сфери життя суспільства – індекс людського розвитку (до 2013 р. індекс розвитку людського потенціалу – РЛП).

Індекс людського розвитку (ІЛР) – інтегральний показник для порівняльної оцінки бідності, письменності, освітнього рівня, середньої тривалості життя й інших показників країни як характеристик людського потенціалу досліджуваної території. Розрахунок показника ЛР є результатом діяльності Статистичної комісії ООН – ЄСДС (єдина система соціально-демографічної статистики), що збирає, обчислює дані й порівнює країни за 12 основними групами показників: демографічні характеристики, санітарно-гігієнічні умови життя, споживання продовольчих товарів, освіта й культура, умови праці й зайнятість, доходи і витрати організація відпочинку тощо. Значення ЛР можуть варіюватися від 0 до 1 (1 у цій системі оцінки прийнято за еталон).

Завдання:

1. Проаналізуйте приморське розташування країн Південної Європи. Результати занесіть у таблицю 4.2.

Таблиця 4.2

Розташування країн Південної Європи

Країни, які мають вихід до моря	Країни, які не мають виходу до моря

2. Згрупуйте країни Південної Європи за формою правління та адміністративно-територіальними устроєм. Результати оформіть у таблицю 4.3.

Таблиця 4.3

Країни Південної Європи за формою правління та адміністративно-територіальним устроєм

Назва країни	Республіка	Монархії			Унітарна держава	Федерація	Залежна територія
		Абсолютна	Конституційна	Теократична			
Албанія							
Андорра							
Боснія і Герцеговина							
Ватикан							
Гібралтар							
Греція							
Іспанія							
Італія							
Македонія							
Мальта							
Португалія							
Сан- Марино							
Сербія							
Словакія							
Хорватія							
Чорногорія							

3. Позначте на контурній карті країни Південної Європи, їх столиці, належність до ООН, ЄС, НАТО. Позначте центри сепаратизму в регіоні (Каталонія, Країна Басків, Сардинія).

4. Проаналізуйте природні умови країн Південної Європи. Позначте на контурній карті *гори*: Альпи (Монблан, 4807 м), Апеннінські, Балканські (г. Ботев, 2376 м), Дінара, Піренейські (пік Ането, 3404 м), Іберійські, Кантабрійські, Родопи, Стара Планіна, Пінд; *вулкани:* Етна (3340 м), Везувій (1277 м), *низовини*: Середньодунайська (Паннонська); *річки:* Дунай; *мінеральні ресурси: лігніти* – південь Сардинії, Тоскани та Умбрії; *нафти* – південний схід Сицилії, шельф Адріатичного моря; *поклади поліметалевих руд* – Сардинія, Сх. Альпи; *поклади сурм'яної руди та кіноварі* – Аміата у Тоскані; *мармур* – Каррарі в Тоскані.

5. Побудуйте кругові діаграми. Проаналізуйте країни Південної Європи за співвідношенням площ кожної країни Південної Європи, їх населенням та місцем у світі країн регіону Південна Європа за ІЛР (див. табл. 4.1), використовуючи дані сайту: http://www.geograf.com.ua**.**

6. Робота в групах (завдання на вибір викладача та студентів):

6.1. Охарактеризуйте паливно-енергетичний комплекс країн Південної Європи.

6.2. Охарактеризуйте металургійний комплекс країн Південної Європи.

6.3. Охарактеризуйте машинобудування у країнах Південної Європи.

6.4. Охарактеризуйте хімічну та деревообробну промисловості країн Південної Європи.

6.5. Охарактеризуйте легку та харчову промисловості країн Південної Європи.

7. Користуючись літературними та картографічними джерелами, охарактеризуйте структуру та географію зовнішньоекономічних зв'язків країн Південної Європи. Результати роботи оформіть у таблицю 4.4.

Таблиця 4.4

Структура та географія зовнішньоекономічних зв'язків країн Південної Європи

Країни Південної Європи	Структура експорту	Структура імпорту	Торговельні партнери

Албанія			
Андорра			
Боснія і Герцеговина			
Ватикан			
Гібралтар			
Греція			
Іспанія			
Італія			
Македонія			
Мальта			
Португалія			
Сан- Марино			
Сербія			
Словакія			
Хорватія			
Чорногорія			

8. Користуючись літературними та картографічними джерелами, дайте економіко-географічну характеристику економічних районів Італії. Результати занесіть у таблицю 4.5.

Таблиця 4.5.

Економіко-географічна характеристика Італії

№ за/п	Область	Столиця	Провінції	Особливості географічного положення	Галузі промислової спеціалізації	Спеціалізація сільського господарства
1	Ломбардія					
2	Кампанія					
3.	Венетто					
4.	Сіцілія					
5.	Лаціо					
6.	П’ємонт					
7.	Апулія					
8.	Емілія-Романья					
9.	Тоскана					
10.	Колабрія					
11.	Сардінія					
12.	Лігурія					
13.	Марко					

14.	Абруццо					
15.	Фріулі-Венеція-Джулія					
16.	Трентіно-Альто-Адідже					
17.	Умбрія					
18.	Базилікат а					
19.	Молізе					
20.	Валед'Ао ста					

Контрольні питання:

1. Дайте оцінку економіко-географічного положення Південної Європи. Яке значення має півострівне та острівне розташування країн регіону?
2. Охарактеризуйте своєрідність природних умов і ресурсів регіону та визначте перспективи їх подальшого використання.
3. Проаналізуйте фактори розміщення населення. У чому виявляються особливості його вікової та етнічної структури?
4. Охарактеризуйте основні особливості сучасного соціально-економічного розвитку країн Південної Європи.
5. Чим відрізняється галузева структура промисловості країн Південної та Західної Європи?
6. Яке значення для розвитку економіки регіону та експорту має рибальство?
7. Які існують перешкоди для розвитку окремих видів транспорту в регіоні, з чим вони пов'язані?
8. Проаналізуйте експортно-імпортні операції в країнах Південної Європи.
9. Поясніть, чому країни світу, в тому числі регіону Південної Європи, нерівномірно розподілилися в класифікації за ІЛР. Чим пояснити загалом дуже високий індекс країн Європи?
10. У чому Ви вбачаєте перспективи розвитку туризму в регіоні ?

Література:

1. Безуглий В. В. Економічна і соціальна географія зарубіжних країн: навч. посіб. для студентів вищих навч. закладів. Київ : Видавничий центр «Академія», 2007. С. 163 – 187.
2. Безуглий В. В., Козинець С. В. Регіональна економічна та соціальна географія світу: навч. посіб. для студентів вищих навч. закладів. Київ : Видавничий центр «Академія», 2007. С. 166 – 184.
3. Безуглий В.В., Лисичарова Г.О. Географія (профільний рівень): підручн. Київ: Генеза, 2018. 288 с.
4. Великий атлас світу. Біла Церква: ПАТ Білоцерківська книжкова фабрика, 2015.192 с.
5. Величко Л.П., Козленко О.Г., Малієнко Ю.Б., Мельник Ю.С., Надтока О.Ф. Синхроністична таблиця як засіб інтегрування знань із природничих предметів. *Географія та економіка в рідній школі*, 2017. №4. С. 16-26.
6. Географічний портал. URL : http://geografica.net.ua/
7. Грома В.Д., Грома Я.В. Про Трансільванію і не тільки. *Географія та економіка в рідній школі*, 2017. №10. С. 41-46.
8. Економічна і соціальна географія світу: навч. посібник (За ред. С. П. Кузика) Львів: Світ, 2003. С. 321–331.
9. Кобернік С.Г., Коваленко Р.Р. Географія: підручн. Камянець-Подільський: Абетка, 2018. 256 с.
10. Задорожний М.П. Венеціанський карнавал. *Географія та економіка в рідній школі*, 2018. №3. С. 46-47.
11. Задорожний М.П. Українська діаспора Європи: Західні Балкани. Греція. *Географія та економіка в рідній школі,* 2017. №10. С. 29-36.
12. Куртей С.Л. Гібралтар – ворота в Середземномор'я. *Географія та економіка в рідній школі,* 2019. №7-8. С. 59-62.
13. Філончук З.В. Країна, що започаткувала великі географічні відкриття. *Географія та економіка в рідній школі,* 2019. №11. С. 32-36.

Завдання для самостійної роботи

Підготуйте повідомлення- есе про визначні туристичні об'єкти Південної Європи. Використовуючи інформаційні джерела, відповідь доповніть фото або відео.

ЛАБОРАТОРНА РОБОТА № 5

Тема. Суспільно-географічна характеристика Східної Європи

Мета: закріпити знання студентів про суспільно-географічну характеристику регіону Східної (Центральної) Європи; сформувати вміння аналізувати економіко-географічне положення регіону. Розвивати вміння роботи з картою, статистичними матеріалами, геоінформаційними джерелами, знаходити найбільш суттєві риси подібності. Виховувати організованість, ініціативність студентського колективу, формулювати уміння працювати в команді.

Матеріали та обладнання: папір формату А-4, контурна карта «Європа», прості та кольорові олівці, гумка, лінійка.

Теоретичні відомості

Країни Східної Європи як соціально-політичну й економічну цілісність почали виокремлювати в 90-ті роки XX ст. Пов'язано це з розпадом колишнього СРСР і соціалістичної системи, утворенням незалежних держав. Регіон охоплює 10 країн (табл. 5.1).

Таблиця 5.1

Країни Східної Європи

Країна	Столиця	Площа, км^2	Населення, тис. осіб (2019 р.)	Густота населення, осіб/км^2 (2019 р.)	ВВП на душу населення, дол. (2019 р.)
Білорусь	Мінськ	207 600	9 452	46,6	5 749,8
Болгарія	Софія	111 002	7 000	64,5	8 218,2
Молдова	Кишинів	33 846	4 043	123,1	2006,4
Польща	Варшава	312 679	37 888	123,7	13 785,7
Росія (Російська Федерація)	Москва	17 098 246	145 872	8,9	10 955,8
Румунія	Бухарест	238 391	19 365	84,1	10 762,8
Словаччина	Братислава	49 035	5 457	113,5	17 552,1
Угорщина	Будапешт	93 024	9 685	107,0	14 376,4
Україна	Київ	603 500	43 994	75,9	2 536,1
Чехія	Прага	78 868	10 689	138,4	20 325,7

Друга половина 80-х рр. XX ст. увійшла в історію цих країн як період докорінних соціально-політичних змін. У Польщі, Угорщині, Чехословаччині, Болгарії, СРСР зазнали краху політичні режими, запроваджені після Другої світової війни за зразком сталінської адміністративно-командної системи. Правлячі комуністичні та робітничі партії одна за одною втратили монополію на владу, більшість із них розпалися.

У цей період розпочався новий етап трансформації політичної карти Європи. Це було пов'язано з розпадом СРСР у 1991 р. і утворенням 15 незалежних держав, об'єднанням двох німецьких держав (НДР і ФРН у єдину Федеративну Республіку Німеччину), «оксамитовими революціями» в країнах Східної Європи (поділом Чехословаччини на Чехію і Словаччину), громадянською війною в Югославії й подальшим розпадом її на 6 самостійних країн тощо. Після краху соціалістичних режимів більшість країн колишнього «соціалістичного табору» переорієнтувалася на західні структури. Нині понад половину держав Європи є членами ЄС і НАТО, решта прагнуть потрапити туди щонайскоріше. Збройних конфліктів не позбавлений жодний регіон світу, навіть такий благополучний, як Європа, у якій є осередки політичного напруження та «гарячі точки» (в Україні, Великій Британії, Іспанії, Молдові, країнах колишньої Югославії). З 2014 р. новою і кривавою «гарячою точкою» на карті Європи стала Україна, у якій у гібридній війні на сході країни загинуло вже понад 10 тис. осіб і майже 23 тис. поранено. Болючим питанням для країни є й анексія Росією Криму.

Завдання:

1. Проаналізуйте приморське розташування країн Східної Європи. Результати занесіть у таблицю 5.2.

Таблиця 5.2

Розташування країн Східної Європи

Країни, які мають вихід до моря	Країни, які не мають виходу до моря

2. Згрупуйте країни Східної (Центральної) Європи за формою правління та адміністративно-територіальним устроєм. Заповніть таблицю 5.3.

Таблиця 5.3

Країни Східної Європи
за формою правління
та адміністративно-територіальним устроєм

Країни	Республіка	Монархії			Унітарна держави	Федерація	Залежна територія
		Абсолютна	Конституційна	Теократична			
Білорусь							
Болгарія							
Молдова							
Польща							
Росія (Російська Федерація)							
Румунія							
Словаччина							
Угорщина							
Україна							
Чехія							

3. Позначте на контурній карті країни Східної (Центральної) Європи, їх столиці, належність до ООН, ЄС, НАТО, СНД. Позначте центри сепаратизму у регіоні (Донбас).

4. Проаналізуйте природні умови країн Східної Європи. Позначте на контурній карті:

гори: Карпати, г. Герлаховський Штит (2655 м) у Татрах, Судетські, Богемські гори, Трансінльванське плато; *рівнини:* Східноєвропейсьа (Руська); *височини:* Середньоруська, Придніпровська, Приволзька, Подільська, Тіманський кряж, Донецький кряж; *низовини*: Причорноморська, Прикаспійська, Середньодунайська (Паннонська), Причорноморська, Північнопольська, Приднпрровська; *річки:* Дунай, Вісла, Одер, Тиса, Волга, Кама, Дніпро, Дністер; *озера:* Ладозьке, Онезьке, Карельська озерна країна, Чудське, Балатон, Шацькі озера; *болотисті території*: Прип'ятські болота; *мінеральні ресурси: кам'яне вугілля* − Верхньосілезький (Польща), Кладненський,

Остраво-Карвінський (Чехія), Донбас, Львівсько-Волинський (Україна), Східнодонбаський, Печорський (Росія); *буре вугілля* – Підмосковний басейн (Росія), Дніпровський (Україна), центральні райони Польщі, північ Угорщини; *нафта й газ* – Волзько-Уральський, Тімано-Печорський басейни (Росія), Прикарпаття, Дніпровськи-Донецький басейн (Україна), Середньодунайська низовина (Угорщина), Річиця – Білорусь; *торф* – Білорусь, Польща, Литва, північ України; *горючі сланці* – Кохтла-Ярве (Естонія), Сланці (Росія); *залізна руда* – Криворізький басейн (Україна), Курська магнітна аномалія (Росія); *марганець* – Нікопольський басейн (Україна); *мідь* – Нижньосілезький басейн (Польща), Урал (Росія); *боксити* – північний захід Угорщини; *ртуть* – Микитівське родовище (Україна), *нікель, апатити* – Хібіни (Росія); *кам'яна сіль* – Донбас, Крим (Україна), нижня течія Вісли (Польща), *калійна сіль* – Передкарпаття (Україна), Солігорськ (Білорусь), Солікамськ, Березняки (Росія); *сірка* – південний схід та Передкарпаття (Польща), Новий Розділ (Україна); бурштин – Латвія, Калінінградська область (Росія); фосфорити – Ленінградська область (Росія), Естонія; *мінеральні джерела* – в Угорщині, Литві (Друскінінкай), Чехії (Карлові Вари), Україні (Миргород, Прикарпаття, Закарпаття, Куяльник), Росії (мінеральні джерела Кавказу).

5. Проаналізуйте населення країн Східної Європи. Побудуйте стовпчикову діаграму співвідношення площ і густоти населення кожної країни Східної Європи. Порівняйте їх. Для виконання завдання скористайтесь табл. 5.1.

6. *Робота в групах (завдання на вибір викладача та студентів):*

6.1. Охарактеризуйте первинний сектор економіки країн Східної Європи.

6.2. Охарактеризуйте вторинний сектор економіки країн Східної Європи.

6.3. Охарактеризуйте третинний сектор економіки країн Східної Європи.

7. Порівняйте ВВП на душу населення, дол. (2019 р.) найбільших за площею країн Європи. Побудуйте стовпчикову діаграму. Скористайтесь табл. 1.1., 2.1., 3.1., 4.1., 5.1.

8. Користуючись літературними та картографічними джерелами, охарактеризуйте структуру та географію

зовнішньоекономічних зв'язків країн Східної (Центральної) Європи, і заповніть таблицю 5.4.

Таблиця 5.4

Структура та географія зовнішньоекономічних зв'язків країн Східної Європи

Країни Східної Європи	Структура експорту	Структура імпорту	Торговельні партнери
Білорусь			
Болгарія			
Молдова			
Польща			
Росія (Російська Федерація)			
Румунія			
Словаччина			
Угорщина			
Україна			
Чехія			

Контрольні питання:

1. За якими ознаками країни Східної (Центральної) Європи об'єднані в регіон?
2. Порівняйте особливості економіко-географічного положення країн Східної (Центральної) та Південної Європи.
3. Охарактеризуйте внутрішні відмінності у забезпеченні природними ресурсами різних країн регіону.
4. Які чинники зумовили конфліктні ситуації в регіоні наприкінці XX ст.? Як це впливає на соціальний, економічний і політичний розвиток країн?
5. Охарактеризуйте особливості населення країн Східної (Центральної) Європи.
6. Зіставте рівень розвитку господарства в країнах Східної (Центральної) Європи та Західної Європи. Визначте спільні та відмінні риси.
7. Охарактеризуйте особливості галузей спеціалізації промисловості та сільського господарства країн регіону.
8. Проаналізуйте значення різних видів транспорту для зовнішньоекономічної діяльності країн регіону.
9. Які перспективи розвитку економічних відносин країн Східної (Центральної) Європи з Україною? З чим це пов'язано?

10. Проаналізуйте можливості й проблеми розвитку туризму в регіоні.

Література:

1. Безуглий В. В. Економічна і соціальна географія зарубіжних країн: навч. посіб. для студентів вищих навч. закладів. Київ : Видавничий центр «Академія», 2007. С. 196 – 273.
2. Безуглий В. В., Козинець С. В. Регіональна економічна та соціальна географія світу: навч. посіб. для студентів вищих навч. закладів. Київ : Видавничий центр «Академія», 2007. С. 190 – 212.
3. Безуглий В.В., Лисичарова Г.О. Географія (профільний рівень): підручн. Київ: Генеза, 2018. 288 с.
4. Бейдик О.О. Наш сусід – Словаччина. *Географія та економіка в рідній школі*, 2016. № 7-8. С. 58-61.
5. Бранн С.Д., Дронова О.Л., Руденко Л.Г., Лейберюк О.М. Вплив російської агресії на стан розвитку географії в Україні. *Український географічний журнал,* 2020. № 2 (110). С. 30-38.
6. Великий атлас світу. Біла Церква: ПАТ Білоцерківська книжкова фабрика, 2015.192с.
7. Географічний портал. URL : http://geografica.net.ua/
8. Економічна і соціальна географія світу: навч. посібник (За ред. С. П. Кузика) Львів: Світ, 2003. С. 339–358.
9. Країни світу.URL : https://data.un.org/
10. Кобернік С.Г., Коваленко Р.Р. Географія: підручн. Камянець-Подільський: Абетка, 2018. 256 с.
11. Задорожний М.П. Українська діаспора Європи: Болгарія, Румунія, Молдова, Угорщина, Словаччина. *Географія та економіка в рідній школі*, 2017. № 5. С. 35-48.
12. Маруняк Е., Нагирная В., Руденко Л., Секели В. Сравнительный анализ состояния сельской местности Украины и Словакии (в контексте евроинтеграции). *Український географічний журнал*, 2017. №3 (99). С. 29-41.
13. Струк М.И., Хомпич В.С. Постсоциалистическое развитие Беларуси в XXI веке: экономика, население, уровень жизни. *Український географічний журна*л, 2018. № 3 (103). С. 44-57.
14. Фрережеан Антуан, Кудруа де Лілль Лідія, Савчук І.Г. Прямі іноземні французькі інвестиції в Україну. У*країнський географічний журнал*, 2017. №1 (97). С. 55-61.

Завдання для самостійної роботи

Підготуйте повідомлення-есе про визначні туристичні об'єкти Східної (Центральної) Європи. Використовуючи інформаційні джерела, відповідь доповніть фото або відео.

ЛАБОРАТОРНА РОБОТА № 6

Тема. Азія. Суспільно-географічна характеристика Центральної Азії

Мета: поглибити знання з регіональної економіко-соціальної географії, показати взаємозалежність господарства, населення країн регіону, виховувати свідоме ставлення до наукового пізнання географії в майбутніх учителів закладів загальної середньої освіти.

Матеріали та обладнання : папір формату А-4, прості олівці, контурна карта «Азія», гумка, лінійка.

Теоретичні відомості

Азія – найбільша частина світу, що майже повністю розташована в Північній півкулі. Азія (від давньоассирійського слова асу – схід) – регіон, який займає східну частину материка Євразія, у басейнах Атлантичного, Індійського та Тихого океанів (нагадаємо, що Росія за класифікацію ООН віднесена повністю до Європи), та острови й архіпелаги, найбільшими з яких є Зондський архіпелаг, Курильські, Сахалін, Японські, Тайвань, Хайнань, Андаманські, Шрі-Ланка, Кіпр та інші. Площа Азії (без РФ) – близько 30,3 млн км², площа островів – понад 2 млн км². В ЕГП Азії можна виділити такі особливості:

1) більшість азійських країн має вихід до морів Тихого, Індійського й Атлантичного океанів, де проходять найважливіші міждержавні торговельні шляхи;

2) менш вигідне географічне положення мають країни, що є внутрішньоконтинентальними (10 країн – Вірменія, Узбекистан, Киргизстан, Афганістан, Монголія, Лаос, Непал тощо), хоча завдяки прокладанню Євразійського сухопутного мосту між Азією та Європою – «Новий Шовковий шлях», відкритого з 2015 р., ЕГП цих країн значно поліпшується;

3) державні кордони багатьох країн проходять чітко вираженими природними межами (наприклад, Гімалаї), які іноді перешкоджають розвитку економічних і культурних зв'язків;

4) спостерігається складна геополітична обстановка в ряді субрегіонів (Західна, Південна і Східна Азія). Складними є відносини між десятками країнами-сусідами. Експерти ООН, як і традиційно в географічній літературі, територію Азії поділяють на п'ять субрегіонів (Центральна Азія, Південна Азія, Південно-Західна Азія, Східна Азія, Південно-Східна Азія), що відрізняються один від одного комплексом природних, історичних, культурних, релігійних чинників. Безумовне лідерство за площею території, чисельністю населення й економічним потенціалом належить Східній Азії, друге місце за чисельністю населення і виробництвом ВВП займає Південна Азія, а найбільша кількість країн і збройних конфліктів та терористичних актів властива нестабільному азійському субрегіону – Західній (або, як традиційно зветься, Південно-Західній) Азії. Найменшим за чисельністю населення є регіон Центральна Азія. До складу регіону входять 5 незалежних держав (табл. 6.1.).

Таблиця 6.1.

Країни Центральної Азії

Країна	Столиця	Площа, км^2	Населення, тис. осіб (2019 р.)	Густота населення осіб/км^2 (2019 р.)	ВВП на душу населення, дол. (2019 р.)
Казахстан	Нур-Султан	2 724 902	18 551	6,9	8 756,5
Киргизстан (Киргизія)	Бішкек	199 949	6 416	33,5	1 251,4
Таджикистан	Душанбе	142 600	9 321	66,6	801
Туркменістан	Ашхабад	488 100	5 942	12,6	6 584,7
Узбекистан	Ташкент	448 969	32 982	77,5	1 556,8

Ці країни мають спільну історичну долю та особливості господарювання. Водночас рівень соціально-економічного розвитку, особливості внутрішньополітичної ситуації, зовнішні політичні та економічні орієнтири, темпи та напрями процесів перебудови спричинили суттєві відмінності між країнами регіону.

З**авдання :**

1. Позначте на контурній карті світу країни Казахстан, Узбекистан, Киргизстан, Туркменістан, Таджикистан та їх столиці. Позначте сусідів І-го та ІІ-го порядків країн: Казахстан, Узбекистан, Киргизстан, Туркменістан, Таджикистан. Для виконання завдання використайте умовні позначки.

2. Охарактеризуйте найважливіші соціально-економічні показники країн регіону. Результати оформіть у вигляді таблиці 6.2.

Таблиця 6.2

Соціально-економічні показники країн Центральної Азії

Країни / Показники	Казахстан	Узбекистан	Киргизстан	Туркменістан	Таджикистан
Офіційна мова					
Етнічні групи					
Панівна релігія					
Національне свято					
Грошова одиниця					
Державний устрій					
Глава держави					
Законодавчий орган					
Адміністративно-територіальний поділ					
Участь у міжнародних організаціях					
Країни-сусіди					

3. На контурну карту нанесіть основні родовища корисних копалин країн Центральної Азії:

родовища нафти: Палванташ (Узбекистан), Чалекан (Турменістан), Узень, Жетибай, Тенгіз (Казахстан);

родовища природного газу: Газлі, Наїп, Шахлахти (Узбекистан), Шатлик, Майське (Турменістан), Тенге (Казахстан);

родовища вугілля: Ангрень, Шаргунь (Узбекистан), Карагандинський, Екібастузький басейни (Казахстан);

родовища залізних руд: Лисаківське, Соколовсько-Сарбайське, Качарське, Каражал (Казахстан);

родовища мідних руд: Жезказганське, Саякське (Казахстан);

родовища поліметалевиих руд: Усть-Каменогорське, Ленінське, Білоусівське (Казахстан);

родовища бокситів: Аркалик (Казахстан), Турсунзаде (Таджикистан).

4. *Робота в групах (завдання на вибір викладача та студентів):*

Охарактеризуйте населення країн, які розглядаються в лабораторній роботі, за планом:

4.1.Чисельність населення.

4.2. Мови.

4.3. Демографічні особливості.

4.4. Національний і релігійний склад.

4.5. Розміщення населення.

4.6.Трудові ресурси.

Результати оформіть письмово.

5. За даними таблиці 6.3. побудуйте лінійні діаграми індексів ВВП країн Центральної Азії за 1995-2019 р.р. Які причини, на вашу думку, зумовили зміни показників. Відповідь аргументуйте.

Таблиця 6.3.

Динаміка ВВП на душу населення країн Центральної Азії (дол).

Країна	2005 р.	2010 р.	2019 р.
Казахстан	3 670,0	9 027,8	8 756,5
Киргизстан (Киргизія)	484,7	884,2	1 251,4
Таджикистан	337,7	738,3	801,0
Туркменістан	2 981,5	4 439,2	6 584,7
Узбекистан	543,0	1 381,7	1 556,8

6. Проаналізуйте сектори економіки країн Центральної Азії і заповніть таблицю 6.4.

Таблиця 6.4.

Географія промисловості країн Центральної Азії

Сектор економіки	Галузь господарства	Центри	Чинники розміщення

	(промисловості)		

7. Розв’яжіть задачу. Середня відстань перевезень 1 т вантажів трубопровідним транспортом – 684 км, а обсяг перевезень – 244 млн. т. Визначте вантажообіг цього виду транспорту. Зазначимо, що вантажообіг визначається за формулою:

Во = Оп·В (т км), де

Во – вантажообіг;

Оп – обсяги перевезень вантажів;

В – відстань перевезень.

8. Користуючись літературними та картографічними джерелами, дайте економіко-географічну характеритиску економічних районів Казахстану і заповніть таблицю 6.5.

Таблиця 6.5.

Економіко-географічна характеритиска економічних районів Казахстану

№ з/п	Економічний район	Особливості географічного положення	Природні передумови розвитку	Галузі промислової спеціалізації та головні центри	Спеціалізація сільського господарства
1.	Північний				
2.	Західний				
3.	Південний				
4.	Центральний				
5.	Східний				

Запитання і завдання

1. За якими принципами поєднані країни Центральної Азії в регіон?

2. Які переваги країнам Північної та Центральної Азії надає їх транзитне розташування в Євразії?

3. Поясніть відмінності між країнами регіону у їх забезпеченні природними ресурсами.

4. Охарактеризуйте сучасну демографічну ситуацію та рівень урбанізації в регіоні.

5. З чим пов’язані диспропорції в розвитку господарства країн Центральної Азії?

6. Охарактеризуйте галузеву структуру промисловості регіону. Які галузі є провідними і чому?

7. Дайте характеристику сільського господарства та назвіть відмінності в його спеціалізації в країнах регіону.

8. Поясніть причини труднощів у розвитку транспорту регіону та їх негативні наслідки для нього.

9. Які проблеми в економіці регіону пов’язані з розпадом СРСР? Як це вплинуло на зовнішньоекономічні зв’язки країн?

10. Охарактеризуйте рекреаційний потенціал країн Центральної Азії. Чи мають вони перспективи для розвитку сфери туризму?

Література:

1. Безуглий В. В. Економічна і соціальна географія зарубіжних країн: навч. посіб. для студентів вищих навч. закладів. Київ : Видавничий центр «Академія», 2007. С. 403 – 423.
2. Безуглий В. В., Козинець С. В. Регіональна економічна та соціальна географія світу: навч. посіб. для студентів вищих навч. закладів. Київ : Видавничий центр «Академія», 2007. С. 241 – 266.
3. Безуглий В.В., Лисичарова Г.О. Географія (профільний рівень): підручн. Київ: Генеза, 2018. 288 с.
4. Великий атлас світу. Біла Церква: ПАТ Білоцерківська книжкова фабрика, 2015.192с.
5. Економічна і соціальна географія світу: навч. посібник (За ред. С. П. Кузика) Львів: Світ, 2003. С. 430 – 444.
6. Кобернік С.Г., Коваленко Р.Р. Географія: підручн. Камянець-Подільський: Абетка, 2018. 256 с.
7. Країни світу.URL: https://data.un.org/
8. Яценко В.С. Пізнавальні мандрівки. Працюємо із синхроністичною таблицею. *Географія та економіка в рідній школі*, 2017. №6. С. 30-33.

Завдання для самостійної роботи

1. Складіть тематичний туристичний маршрут для ознайомлення з об'єктами Світової спадщини ЮНЕСКО в одній з країн Центральної Азії.

ЛАБОРАТОРНА РОБОТА № 7

Тема. Суспільно-географічна характеристика Південної Азії

Мета: поглибити знання з регіональної економіко-соціальної географії, показати взаємозалежність господарства, населення країн регіону, закріпити поняття «типологія країн за рівнем економічного розвитку», «макроекономічні показники» та «ВВП», тренувати вміння визначати належність країн до одного з трьох типів країн (економічно розвинуті, країни з перехідною економікою та країни, що розвиваються), розвивати картографічні компетенції та вміння виявляти тенденції розподілу країн різних типів розвитку за субрегіонами Азії; виховувати свідоме ставлення до наукового пізнання географії у майбутніх учителів закладів загальної середньої освіти.

Матеріали та обладнання: папір формату А-4, прості олівці, контурна карта «Азія», гумка, лінійка.

Теоретичні відомості

До регіону належать 7 країн (табл. 7.1.) . За територією він майже дорівнює Західній Європі, а за кількістю населення вдвічі переважає її. Індія є найбільшою за площею та чисельністю населення країною регіону однією з найбільших у світі.

Таблиця 7.1.

Країни Південної Азії

Країна	Столиця	Площа, км^2	Населення, тис. осіб (2019 р.)	Густота населення осіб/км^2 (2019 р.)	ВВП на душу населення, дол. (2019 р.)
Афганістан	Кабул	652 864	38 042	58,3	619,0
Бангладеш	Дакка	147 570	163 046	1 252,6	1 491,7

Бутан	Тхімпху	38 394	763	20,0	3172,8
Індія	Нью-Делі	3 287 263	1 366 418	459,6	1923,3
Іран	Тегеран	1 628 750	82 914	50,9	5 679,6
Мальдіви	Мале	300	531	1769,8	11 151,1
Непал	Катманду	147 181	28 609	199,6	848,7
Пакистан	Ісламабад	796 095	216 565	280,9	1 533,6
Шрі-Ланка	Коломбо	65 610	21 324	340,0	4 184,4

Країни Південної Азії межують з трьома сусідніми азіатськими регіонами: Південно-Західною, Східною та Південно-Східною Азією. Вони омиваються водами Індійського океану, зокрема Аравійським морем на заході, Бенгальською затокою та Андаманським морем на сході. Дві країни розташовані безпосередньо на островах: Мальдівська Республіка – на однойменному архіпелазі та Шрі-Ланка на великому однойменному острові біля південно-східного узбережжя Індії. Індії належать три великих архіпелаги: Лаккадівські острови в Аравійському морі та Андаманські й Нікобарські острови в Індійському океані.

Упродовж 1757–1947 рр. велика частина Південної Азії перебувала під владою Великої Британії і складала колонію «Імперія Індії». Нині в субрегіоні відбуваються часті прикордонні суперечки.

За рівнем економічного розвитку країни Південної Азії поділяються на:

найменш розвинені (домінують патріархально-доіндустріальні типи ведення господарства – Афганістан, Бангладеш, Бутан, Непал),

країни, що розвиваються (їхні продуктивні сили зосереджені переважно у виробництвах ВПК, легкої й харчової промисловості та туризму – Індія, Пакистан, Іран, Шрі-Ланка, Мальдіви). Серед основних проблем у субрегіоні – бідність та навіть голод. Тільки в Індії офіційно за межею бідності перебуває 20 % населення.

Індія є найбільшою країною Південної Азії, розміщується на півострові Індостан, за площею посідає сьоме місце у світі, за чисельністю населення – друге після Китаю (кожний шостий житель Землі мешкає в Індії). Індія – парламентська республіка, у якій главою держави є президент із суто представницькими функціями. Конституція визначає Індію як «союз штатів», які не мають права вільного виходу з країни. Індійські штати – це великі

адміністративно-територіальні утворення, що спираються на мовну єдність населення.

Економіка Індії багатоукладна, економічна відсталість межує з новітніми досягненнями науки й техніки. За роки незалежності Індія подолала складний шлях від відсталої аграрної країни, що ледве забезпечує свої внутрішні потреби в продовольстві, до сучасної аграрно-індустріальної держави, з розвиненою промисловістю, торгівлею й товарно-грошовими відносинами.

Сільське господарство має вагоме значення для економіки Індії (17 % ВВП). Його основа – землеробство (¾ аграрного виробництва). Головні сільськогосподарські культури – рис (157 млн.т – II місце у світі), пшениця, просяні культури, кукурудза, бобові. Прибережні низовини, долини Гангу та Брахмапутри – пояс рисосіяння, Індо-Гангська низовина – царина пшениці. Багато вирощують і технічних культур – бавовник (II місце у світі), цукрову тростину, тютюн, чай (80 % плантацій у штаті Ассам), каву тощо. Олійні культури (арахіс, рапс і кокосові горіхи) культивують майже повсюдно. Традиційна стаття експорту – прянощі (чорний перець, гвоздика, кардамон). Незважаючи на найбільше у світі поголів'я великої рогатої худоби (300 млн голів корів і 85 млн буйволів), тваринництво має специфічний характер – використовується як тяглова сила. М'ясне тваринництво загалом не розвинене і обмежується розведенням дрібної рогатої худоби та птиці.

Гірничодобувна галузь має життєво важливе значення для держави. У країні видобувають 156 млн т залізної руди, 19 млн т бокситів, 3 млн т мідної руди, а також марганець, золото, срібло, алмази, цинк і свинець тощо. Для Індії важливі як промислові, так і традиційні джерела енергії (переважно дрова, кізяк, відходи рослинництва). Більшу частину електроенергії виробляють ТЕС (79 %), на ГЕС припадає 18 %. З 1960-х р. Індія однією з перших серед країн, що розвиваються, розпочала будувати АЕС (поблизу Ченная), нині в країні діють 7 АЕС, але виробляють вони лише 3 % електроенергії. В Індії важливе значення має текстильна промисловість: країна посідає одне з провідних місць у світі за виробництвом та експортом бавовняних і джутових тканин, килимів, взуття. Дуже швидко розвивається електронна промисловість. Перспективною сферою є індійське автомобілебудування, яке вже нині є п'ятим у світі. Національні

індійські компанії Tata Motors, Hindustan Motors, Force Motors, Mahindra Group та ін. у 2016 р. виробили 4,4 млн авто.

У *металургії* переважає виготовлення сталі й алюмінію, 70 % необхідних кольорових металів імпортується з інших країн. У державі виробляється 145 млн т добрив (ІІІ місце у світі), що покриває 70 % потреб країни.

Фармацевтична промисловість є однією з найрозвинутіших. Давньою й традиційною сферою країни є *алмазна промисловість*, Індія щороку експортує алмазів на понад 1 млрд доларів.

Третинний сектор економіки є на сьогодні прогресивним і домінантнимв індійській економіці, 2016 р. на нього припадало 46 % ВВП. Найрозвинутішими є фінансові, банківські, бухгалтерсько-розрахункові послуги, фрахт, туризм, освіта, операції з нерухомістю, національна інфраструктура. Індія швидко стає однією з головних фігур на світовому ринку інформаційних технологій, у якому вже зайнято понад 1/4 працівників країни. Важливим видом організації компаній ІТ-індустрії в країні є технопарки, які виробляють 90 % програмного забезпечення в країні. Своєрідною «Кремнієвою долиною» в Індії вважається високотехнологічний центр на околицях м. Бангалор, що спеціалізується на проведенні науково-дослідних робіт, виробництві електроніки і створенні програмного забезпечення.

Завдання :

1. Охарактеризуйте найважливіші соціально-економічні показники країн регіону Південна Азія. Результати занесіть у таблицю 7.2.

Таблиця 7.2.

Соціально-економічні показники країн Південної Азії

Країни / Показники	Афганістан	Бангладеш	Бутан	Індія	Іран	Мальдіви	Непал	Пакистан	Шрі-Ланка
Територія									
Населення									
Столиця									
Офіційна мова									
Етнічні групи									
Панівна релігія									

Національне свято									
Грошова одиниця									
Державний устрій									
Глава держави									
Законодавчий орган									
Адміністративно-територіальний поділ									
Довжина кордону, км									
Довжина берегової смуги, км									
Експорт									
Участь у міжнародних організаціях									
Країни-сусіди									

2. За статево-віковою пірамідою Індії (див. рис. 7.1.) розрахуйте:

1) коефіцієнт демографічного навантаження (ДН) (%), як відношення частки непрацездатного населення до працездатного, помножене на 100%:

$$\textbf{ДН = (Д+Л):П · 100\%,}$$

де ДН – показує, який відсоток непрацездатного населення утримується за рахунок працездатного;

Д – діти (0 – 14 років);

П – працездатне населення (15 – 64 роки);

Л – літні люди (65 та більше років);

2) коефіцієнт потенційного заміщення (ПЗ) (%), як відношення частки дітей до частки працездатного населення, помножене на 100%:

$$\textbf{ПЗ=Д:П· 100\%,}$$

де,

ПЗ – показує, яка частка населення прийде на заміну нині працездатному населенню;

Д – діти (0 – 14 років);

П – працездатне населення (15 – 64 роки);

3) коефіцієнт пенсійного навантаження ПН (%), як відношення частки літніх людей до частки працездатного населення, помножене на 100%:

ПН = Л:П· 100%,

де

ПН - показує, яка частка людей потребує пенсійних витрат;

Л – літні люди (65 та більше років);

П – працездатне населення (15 – 64 роки).

На основі отриманих обрахунків зробіть висновок про працересурсний потенціал Індії.



Рис. 7.1.

Статево-вікова піраміда Індії

3. Складіть картохему типології кран Південної Азії за рівнем їхнього економічного розвитку.

4. На контурній карті Азії позначте родовища мінеральних ресурсів Індії: *нафти й газу* – Камбейський нафтогазоносний район; *кам'яного вугілля* – Дамодарський басейн; Дахінгурдак; *бурого вугілля* – Нейвелі; *уранових руд* – Джадугуда; *залізних руд* – Кудремукх, Маюрбхандж, Дург, Байладіла, Гоа, Белларі-Хоспет, Бабабудан, Салем; *марганцевих руд* – Балагхат; *титанових руд* – Сукінда, Наусахі; *поліметалевих руд* – Дабіра-Раджпура; *бокситів* – Панпачтмалі; *мідних руд* – Мосабон, Мадхан-Кудхан і Коліхан;

олова – Мадхья-Прадеш; *азбесту* – Дахегаон, Гарібпета; *мусковіту* – Біхарський слюдоносний район; *алмазів* – Панни.

5. *Робота в групах (завдання на вибір викладача та студентів).*

Охарактеризуйте господарство однієї з країн за планом:

5.1. Сучасний стан економіки.

5.2. Загальна характеристика промисловості.

5.2.1 Паливно-енергетичний комплекс.

5.2.2 Чорна і кольорова металургія.

5.2.3 Машинобудування.

5.2.4 Хімічна промисловість.

5.2.5 Легка промисловість.

5.2.6 Харчова промисловість.

5.3 Сільське господарство.

5.3.1 Рослинництво;

5.3.2 Тваринництво.

5.4. Зовнішня торгівля.

5.5. Соціальна сфера.

5.6. Рекреація і туризм.

6. Розробіть картосхему територіальної організації виробництва промислових товарів і послуг в Індії. Обрунтуйте залежність територіальної структури господарства від природно-ресурсного та працересурсного потенціалів районів та етнокультурних традицій.

7. Підготуйте доповідь-презентацію на тему «Характеристика найбільших міст Південної Азії» за таким планом:

7.1. Особливості географічного положення міста.

7.2. Історична довідка

7.3. Характеристика населення міста.

7.4. Характеристика галузевої спеціалізації господарства міста.

7.5. Видатні пам’ятки міста.

8. *Підготуйтесь до дискусії* з теми «Японія – основний інвестор розвитку промисловості в «коридорах зростання» Індії».

Запитання:

1. Охарактеризуйте економіко-географічне положення регіону. Визначте його внутрішні відмінності в країнах Південної Азії.

2. У чому виявляються основні особливості використання природних ресурсів у регіоні? Якими є перспективи їх використання?

3. Південна Азія − один із найперенаселеніших регіонів світу. Поясніть причини цього. Які проблеми з цим пов'язані?

4. Проаналізуйте етнічний та релігійний склад населення регіону. У чому полягають його особливості? Як це впливає на політичну стабільність у регіоні?

5. Порівняйте співвідношення промисловості та сільського господарства. Чим зумовлений аграрний напрям розвитку країн Південної Азії?

6. Охарактеризуйте галузеву структуру сільського господарства. Які його галузі мають найбільше значення для експорту і чому?

7. Дайте оцінку розвитку транспорту в регіоні, проаналізуйте причини його відсталості.

8. Порівняйте статті експорту та імпорту регіону.

9. Проаналізуйте перспективи розвитку зовнішньоекономічних зв'язків.

10. Охарактеризуйте сучасну ситуацію в індустрії туризму регіону. Які зрушення у цій сфері можуть відбутися?

Література:

1. Безуглий В. В. Економічна і соціальна географія зарубіжних країн: навч. посіб. для студентів вищих навч. закладів. Київ : Видавничий центр «Академія», 2007. С. 423 – 456.
2. Безуглий В. В., Козинець С. В. Регіональна економічна та соціальна географія світу: навч. посіб. для студентів вищих навч. закладів. Київ : Видавничий центр «Академія», 2007. С. 304 – 324.
3. Безуглий В.В., Лисичарова Г.О. Географія (профільний рівень): підручн. Київ: Генеза, 2018. 288 с.
4. Великий атлас світу. Біла Церква: ПАТ Білоцерківська книжкова фабрика, 2015.192с.
5. Економічна і соціальна географія світу: навч. посібник (За ред. С. П. Кузика) Львів: Світ, 2003. С. 420 – 430.
6. Кобернік С.Г., Коваленко Р.Р. Географія: підручн. Камянець-Подільський: Абетка, 2018. 256 с.
7. Країни світу.URL : https://data.un.org/

8. Підгрушний Г.П. Концепція полюсів соціально-економічного розвитку: сучасне розуміння та практична значимість. *Матеріали теоретико-методологічного семінару, Інститут географії НАН України* (29 вересня 2013 р.), 2014. Вип. 3. С. 6-16. URL: https://igu.org.ua/sites/default/files/pdf-text/polusy.pdf

Завдання для самостійної роботи

Підготуйте повідомлення- есе про визначні туристичні об'єкти Південної Азії. Використовуючи інформаційні джерела, відповідь доповніть фото або відео.

ЛАБОРАТОРНА РОБОТА № 8

Тема. Суспільно-географічна характеристика Південно-Західної Азії

Мета: поглибити знання з регіональної економіко-соціальної географії, показати взаємозалежність господарства, населення країн регіону, узагальнити знання про показники рівня економічного розвитку країн і регіонів, порівняти країни Південно-Західної Азії за рівнем ВВП, виявити вплив на рівень і структуру ВВП видів господарської діяльності первинного, вторинного і третинного секторів економіки розвивати картознавчі компетенції та вміння обирати й використовувати відповідні до тематики карти способи зображення; виховувати свідоме ставлення до наукового пізнання географії у майбутніх учителів закладів загальної середньої освіти.

Матеріали та обладнання: папір формату А-4, прості олівці, контурна карта «Азія», гумка, лінійка.

Теоретичні відомості

Південно-Західна Азія - регіон на заході Азії, який об'єднує 18 держав (табл. 8.1).

Таблиця 8.1

Країни Південно-Західної Азії (країни Близького Сходу)

Країна *Залежна територія*	Столиця *Адміністр. центр*	Площа, км^2	Населення, тис. осіб (2019 р.)	Густота населення осіб/км^2 (2019 р.)	ВВП на душу населення, дол. (2019

					р.)
Азейбарджан	Баку	86 600	10 048	121,6	4 146,4
Бахрейн	Манама	771	1 641	2 159,4	23 667,6
Вірменія	Єреван	29 743	2 958	103,9	3 936,8
Грузія	Тбілісі	69 700	3 997	57,5	3 874,9
Ємен	Сана	527 968	29 162	55,2	989,6
Ізраїль	Єрусалим	22 072	8 519	393,7	42 452,1
Йорданія	Амман	89 318	10 102	113,8	4 195,7
Ірак	Багдад	435 052	39 310	90,5	4 755,7
Катар	Доха	11 607	2 832	243,9	63 505,9
Кіпр	Нікосія	9 251	1 199	129,7	25 789,8
Кувейт	Ель-Кувейт	17 818	4 207	236,1	28 897,2
Ліван	Бейрут	10 452	6 865	670,2	8 778,5
ОАЕ	Абу-Дабі	83 600	9 770	116,9	40 698,8
Оман	Маскат	309 500	4 975	16,1	15 267,4
Палестина (Ізраїль)	*Рамалла*	*6 020*	*4 981*	*827,5*	*2 946,3*
Саудівська Аравія	Ер-Ріяд	2 206 714	34 268	15,9	20 760,9
Сирія	Дамаск	185 180	17 070	93,0	831,1
Туреччина	Анкара	783 562	83 430	108,4	10 546,1

До складу Західної (у вітчизняній літературі Південно-Західної) Азії входять 18 країн, на які припадає близько 15 % території Азії. Країни субрегіону мають давню історію розвитку й відрізняються низкою особливостей: розташовані на «жвавому місці» – перетині трьох частин світу (Азії, Європи й Африки) узбережжя омиваються Середземним, Чорним, Червоним та Капійським морями та Перською затокою, а також з’явилися як найдавніші центри цивілізацій. Уже 10 тис. років тому в субрегіоні існували землеробство та скотарство; 6 тис. років тому виникла іригація та приблизно тоді ж зародилася металургія (плавка міді), у шумерській культурі винайшли колесо та найдавнішу систему писемності. Ми дотепер користуємося спадщиною шумерів, поділяючи годину на 60 хвилин, хвилину – на 60 секунд, рік – на 12 місяців, а коло – на 360 градусів.

Вагомим об’єднувальним чинником у субрегіоні є належність більшості країн до мусульманського віросповідання, яке виникло на початку VII ст. на заході Саудівської Аравії. Окрім ісламу,

субрегіон є батьківщиною ще двох найбільших релігій: християнства та іудаїзму.

Південно-Західна Азія – неспокійний у політичному відношенні субрегіон і найбільший у світі імпортер зброї. За кількістю національно-релігійних конфліктів й осередків напруги субрегіон не має собі рівних у світі.

Країни субрегіону значно відрізняються за соціально-економічним розвитком: багаті нафтодобувні країни («золоті князівства» Перської затоки – ОАЕ, Кувейт, Катар, Бахрейн, Саудівська Аравія, Оман), розвинута країна «переселенського капіталізму» – Ізраїль, Туреччина, економіка якої тривалий час набувала європейської орієнтації країни-«середнячки» (Ірак, Йорданія, Грузія, Вірменія, Азербайджан) і найбідніші держави – (Ємен, Сирія).

На території регіону виникли найдавніші рабовласницькі державні утворення: Давньовавилонське царство у Месопотамії, Елам у Західному Ірані, Хетська держава у Малій Азії, фінікійські міста-держави у Леванті, Маїн та Саба в південно-західній частині Аравії, Урарту на Вірменському нагір'ї тощо, де розвивалися художні ремесла, монументальне зодчество, писемність, література, наука:

– створений фінікійцями алфавіт започаткував писемність багатьох народів, у тому числі європейських;

− давні традиції політичної інтеграції країн регіону. Протягом сторіч вони входили до складу могутніх державних утворень (арабські халіфати, Османська імперія). Дотепер, особливо у фундаменталістському середовищі, живі ідеї єдиної арабської держави;

— належність більшості країн до ядра ісламського світу. Іслам виник тут на початку VII ст. у західній частині сучасної Саудівської Аравії і поширився насамперед у країнах регіону. Нині головні центри, найбільші духовні святині ісламу розташовані саме тут. Крім ісламу, регіон є батьківщиною християнства, іудаїзму та ряду інших місцевих релігій;

— політична напруженість у регіоні, який є найбільшим світовим імпортером зброї. За кількістю національно-релігійних конфліктів і осередків напруженості він не має собі рівних у світі. Вже більше півстоліття триває конфлікт між євреями Ізраїлю та арабами Палестини. Невирішеною залишається курдська проблема.

Греко-турецькі суперечки розділили надвоє Кіпр. «Гарячими точками» залишаються Ірак, Ліван, Афганістан тощо.

Усередині регіону виділяють декілька субрегіонів: Близький Схід, Середній Схід, Закавказзя, Левант (у вузькому значенні − Сирія, Ліван, а в широкому − Середземноморське узбережжя Азії).

Турецька Республіка розташована на Близькому Сході, країна – «міст» між Європою та Азією, межує з 7 державами, 2 з яких – європейські. У межах країни розташовані протоки Дарданелли (довжина 64 км) і Босфор (32 км) та найменше море Землі – Мармурове (12 тис. км²), що мають важливе транспортне та стратегічне значення.

Це переважно гірська країна, більшу частину поверхні якої займають Анатолійське плоскогір'я та Вірменське нагір'я з вищою точкою Туреччини – згаслим вулканом Великий Арарат (5165 м) (символ вірменської нації, зображений на гербі Вірменії).

Туреччина – індустріально-аграрна країна, що значно залежить від іноземних монополій. Частка промисловості у ВВП (32 %) набагато перевищує частку сільського господарства (7%). З 1980-х років економіка переводиться на ринкові засади, на експортно-орієнтовану модель розвитку з широким залученням іноземного капіталу. Країна стала відкритою для вільного руху товарів і капіталу. В індустріальному секторі переважають види виробництва обробної промисловості. Розвинута *чорна й кольорова металургія*: у країні функціонують 3 комбінати повного циклу і 15 приватних міні-заводів. Найбільшим серед них є металургійний комбінат в Іскендероні (збудований завдяки СРСР). Машинобудування представлене виробництвом автомобілів, тракторів, побутової техніки. У країні виробляють або збирають автомобілі ТНК Ford, Fiat, Renault, Toyota, Honda, Hyundai, Daimler тощо, а також виготовляють авто власних марок: BMC і Otokar (1,5 млн у 2016 р.). Машинобудівні та судноремонтні заводи працюють у бухті Золотий Ріг і протоці Босфор. *Хімічна промисловість* пов'язана, насамперед, з виробництвом гумових виробів, сірчаної кислоти, соди, добрив. Традиційною для Туреччини є *текстильна промисловість*, особливо виробництво вовняних і шовкових тканин, мішковини та канатних виробів. Дуже популярні у світі турецькі килими. У країні активно розвивається енергетика, працюють найбільші на Близькому Сході ТЕС і особливо ГЕС: на р. Кизил-Ірмак і потужний гідроенергетичний вузол «Ататюрк» на р.

Євфрат, що виробляє ⅓ електроенергії в країні. Розвинута *добувна промисловість*. Традиційно Туреччина відзначається багатопрофільним сільським господарством. Провідну роль у ньому відіграє богарне землеробство, на яке припадає ⅔ продукції сільгоспвиробництва. У великій кількості вирощують зернові, особливо пшеницю та ячмінь, а також рис, кукурудзу й овес. Значне виробництво технічних культур, що йдуть на експорт і забезпечують сировиною місцеву промисловість: тютюн, бавовник, цукровий буряк, олійні культури, троянди тощо. На узбережжі розвинуте виноградарство, садівництво (цитрусові, маслини, абрикоси, персики, інжир). Продуктивність тваринництва невисока. Переважає розведення дрібної рогатої худоби (овець і кіз). Важливе експортне значення має розведення ангорських кіз, що дають високоякісний мохер.

Основу третинного сектору економіки становлять транспорт, туризм і фінанси. Транспорт є сферою, що динамічно розвивається. У здійсненні вантажних і пасажирських перевезень найважливішим є автомобільний транспорт. Країна має порівняно розгалужену мережу шосейних шляхів (385 тис. км). У 1973 р. був відкритий підвісний міст через Босфор, протяжністю 1,6 км, що з'єднав азіатську та європейську частини країни. З 2016 р. функціонує і підводний тунель «Євразія» (14,5 км). Протяжність залізниць – 12 тис. км. Територією країни проходить маршрут відомого «Східного експресу», що з'єднує європейські країни з Іраном та Індією. Туреччина – велика морська держава. У країні є понад 50 портів, найбільші – Стамбул, Ізмір, Адана, Анталія тощо. Внутрішні та міжнародні повітряні перевезення здійснюють національна авіакомпанія Turkish Airlines і кілька приватних. В останні десятиліття Туреччина перетворилася на потужний світовий туристичний центр. Це одна з найбільше відвідуваних країн Азії (десяте місце у світі – понад 39,5 млн туристів щороку). Туризм став важливим джерелом валютних надходжень до країни. Країна залучає рекреантів завдяки привабливим природним рекреаційним ресурсам: мальовничим приморським курортам (Анталія, Аланія, Кемер та ін.), курортам на мінеральних джерелах (Бурса), численним історико-культурним пам'яткам.

У *Саудівській Аравії* оголосили про плани побудувати нове інноваційне місто на узбережжі Червоного моря вартістю 500 млрд дол. Проект має назву NEOM. Під будівництво виділено близько

25,9 тис. км² території, яка простягається до Йорданії і Єгипту (перевищуватиме площу Вінницької обл., а передбачені на його зведення кошти дорівнюють ВВП Польщі). Першу фазу спорудження мають завершити 2025 року. Амбітний план включає також міст, що з'єднає береги Червоного моря та майбутнє місто з Єгиптом і рештою Африки.

Населення Саудівської Аравії є молодим, і його чисельність швидко зростає (1–1,5 млн на рік). Переважну кількість населення (90 %) становлять араби, які зберегли племінну організацію. Північні й східні райони заселяють кочівники-бедуїни. У країні нині працюють понад 7 млн іноземних робітників – переважно з арабських країн. Державна релігія – іслам ваххабістського напрямку (релігійна течія в сунізмі). Релігійні канони визначають повсякденне життя саудівців, а основою законодавства є шаріат. До 1960-х років Саудівська Аравія була заселена переважно кочівниками, нині ж більшість населення мешкає на узбережжі, у містах та оазах. Середня густота населення – одна з найнижчих у світі (12 осіб/км²). Характерним є високий рівень урбанізації – 84 %. Найбільші міста – Ер-Ріяд (6,5 млн осіб), Джидда, Мекка й Медина.

Завдання :

1. Користуючись спеціальною літературою, картографічними джерелами систематизуйте, проаналізуйте та узагальніть фактичний матеріал за такими показниками:

1.1. Рік утворення країн регіону як суверенних держав.

1.2. Колонією яких держав були країни до отримання політичної незалежності?

1.3. Столиці країн та міста (з населенням понад 100 тис. чол.).

1.4. Клас країн за площею.

1.5. Клас країн за населенням.

1.6. Густота населення країн регіону.

1.7. Відношення країн регіону до інтеграційних утворень (економічних, політичних, мішаних за цілями).

1.8. Народи, які мешкають в країнах, їх приналежність до мовних сімей та груп.

1.9. Релігійні конфесії населення країн регіону.

1.10. Основні види природних ресурсів. Окремо відзначте ті, що мають експортне значення.

1.11. Основні галузі спеціалізації промисловості країн регіону.

1.12. Основні галузі сільськогосподарської спеціалізації та основні сільськогосподарські культури регіону.

1.13. Основні статті експорту країн регіону.

Результати занесіть у таблицю 8.2.

Таблиця 8.2.

Систематизація характеристики показників регіону Південно-Західної Азії

Показники	Країни																
	Азербайджан	Бахрейн	Вірменія	Грузія	Ємен	Ізраїль	Йорданія	Ірак	Катар	Кіпр	Кувейт	Ліван	ОАЕ	Оман	Палестина	Саудівська Аравія	Сирія
1.1																	
1.2																	
1.3																	
1.4																	
1.5																	
1.6																	
1.7																	
1.8																	

1.9																
1.10																
1.11																
1.12																
1.13																

2. Позначте на контурній карті світу країни Південно-Західної Азії, їх столиці. Зазначте історико-географічні макрорегіони світу Близький Схід та Закавказзя. Укажіть райони збройних конфліктів.

3. Побудуйте стовпчикову діаграму показників ВВП на душу населення, дол. (2019 р.). Використайте дані табл. 8.1.

4. Підготуйтесь до дискусії з питання: Саудівська Аравія й досі лишається суворою мусульманською консервативною країною.

З 2017 р. влада в особі принца Мухамада ібн Салмана, якого король призначив своїм наступником, робить кроки до лібералізації суспільства, пояснюючи, що «70 % громадян Саудівської Аравії молодші 30 років». З червня 2018 р. жінкам дозволили кермувати автомобілем та вперше відвідувати спортивні стадіони. Знято заборону на роботу кінотеатрів, яка існувала впродовж останніх 35 років.

Як ви оцінюєте ці кроки в суспільному житті Королівства? Про які гендерні нерівності в цій країні вам ще відомо? *Робота в групах (завдання на вибір викладача та студентів).*

5. Охарактеризуйте населення однієї з країн, які розглядаються у лабораторній роботі (на вибір) за планом:

5.1. Чисельність населення. Мови.

5.2. Демографічні особливості.

5.3. Національний і релігійний склад.

5.4. Розміщення населення.

5.5. Трудові ресурси.

Результати оформіть письмово.

6. Нанесіть на контурну карту найбільші міста країн Південно-Південно-Західної Азії, крім столиць.

7. Опишіть міста Південно-Західної Азії (*на вибір викладача і студента)* за таким планом:

7.1. Назва країни.

7.2. Класифікація міст за чисельністю.

7.3. Класифікація міст за функціями: столичні функції; адміністративно-територіальний центр; культурний, науково-освітній центр; промисловий центр; транспортний центр; штаб-квартири міжнародних організацій; військові бази.

8. Підготуйте презентацію «Країни Перської затоки як осередок світового господарства».

Запитання:

1. Визначте, наскільки сприятливим є географічне положення країн регіону для їх економічного розвитку. Як країни використовують переваги свого розташування?

2. Зробіть висновки про геополітичну ситуацію, що склалася в регіоні, враховуючи військові операції в Ізраїлі, Іраку, Афганістані та ін..

3. Охарактеризуйте природні умови і ресурси регіону. Які з них мають найбільше значення для його соціально-економічного розвитку?

4. Розкрийте особливості демографічної ситуації в країнах регіону. У чому полягає специфіка етнічної і релігійної структури їх населення?

5. Розкрийте особливості демографічної ситуації в країнах регіону і їх причини.

6. Оцініть економічний розвиток країн Південно-Південно-Західної Азії. Як релігія впливає на соціально-економічні особливості країн?

7. Визначте частку нафтової промисловості в структурі економіки країн Перської затоки і Аравійського п-ва. Порівняйте роль видобутку нафти для розвитку економіки в минулому і на сучасному етапі.

8. Обґрунтуйте причини, які уповільнюють розвиток Туреччини.

9. Розкрийте особливості розвитку транспорту в регіоні. Визначте основні види транспорту, які найбільше впливають на розвиток окремих країн регіону.

10. Охарактеризуйте рівень розвитку туризму в країнах Перської затоки. Що спільного й відмінного є в структурі туристичних об'єктів цих країн і країн Південно-Східної Азії

Література:

1. Безуглий В. В. Економічна і соціальна географія зарубіжних країн: навч. посіб. для студентів вищих навч. закладів. Київ : Видавничий центр «Академія», 2007. С. 288 – 350.
2. Безуглий В. В., Козинець С. В. Регіональна економічна та соціальна географія світу: навч. посіб. для студентів вищих навч. закладів. Київ : Видавничий центр «Академія», 2007. С. 269 – 292.
3. Безуглий В.В., Лисичарова Г.О. Географія (профільний рівень): підручн. Київ: Генеза, 2018. 288 с.
4. Великий атлас світу. Біла Церква: ПАТ Білоцерківська книжкова фабрика, 2015.192с.
5. Економічна і соціальна географія світу: навч. посібник (За ред. С. П. Кузика) Львів: Світ, 2003. С. 365 – 420.
6. Кобернік С.Г., Коваленко Р.Р. Географія: підручн. Камянець-Подільський: Абетка, 2018. 256 с.
7. Країни світу. URL: https://data.un.org/
8. Бабаева Замина Расул кызы. Роль пищевой промышленности в совершенствовании отраслевой структуры в городах Азербайджана. *Український географічний журнал*, 2018. № 3 (103). С. 57-64.
9. Задорожний М.П. Українська діаспора в країнах Закавказзя. *Географія та економіка в рідній школі*, 2017. №11. С. 33-35.

Завдання для самостійної роботи

1. Підготуйте повідомлення-есе про визначні туристичні об'єкти Південно-Західної Азії. Використовуючи інформаційні джерела, відповідь доповніть фото або відео.

2. Проаналізуйте структуру експорту та імпорту Саудівської Аравії. Визначте роль цієї країни в МГПП.

ЛАБОРАТОРНА РОБОТА № 9
Тема. Суспільно-географічна характеристика Східної Азії

Мета: поглибити знання з регіональної економіко-соціальної географії, показати взаємозалежність господарства, населення країн регіону, узагальнити знання про складові економіки азіатських країн та чинники розміщення виробництва і фінансів, уміння визначати змістове наповнення картосхеми просторової організації (просторового каркасу) господарства на основі аналізу відповідних карт атласу; виховувати свідоме ставлення до наукового пізнання географії в майбутніх учителів закладів загальної середньої освіти.

Матеріали та обладнання: папір формату А-4, прості олівці, контурна карта «Азія», гумка, лінійка.

Теоретичні відомості

Регіон утворюють 5 країн (табл. 9.1), що межують з Південною, Південно-Східною та Центральною Азією, мають вихід до морів Тихого океану: Японського, Жовтого, Східнокитайського та Південнокитайського.

Таблиця 9.1

Країни Східної Азії

Країна *Залежна територія*	Столиця *Адміністр. центр*	Площа, км^2	Населення, тис. осіб (2019 р.)	Густота населення осіб/км^2 (2019 р.)	ВВП на душу населення, дол. (2019 р.)
Китай	Пекін	9 600 000	1 433 784	152,7	8 682,2
Макао	*Аоминь*	*30*	*640*	*21 419,6*	*80 892,8*
Гонконг	*Гонконг*	*1 106*	*7 436*	*7 082,1*	*46 390,3*
Монголія	Улан-Батор	1 564 116	3 225	2,1	3 620,4
Корея Південна	Сеул	100 284	51 225	526.8	30 025,2
Корея Північна (Демократична Народна Республіка Корея)	Пхеньян	120 538	25 666	213,2	684,6

Японія	Токіо	377 930	126 860	348,0	38 219,7

Японія – держава-архіпелаг у північно-західній частині Тихого океану, яка розміщується на чотирьох великих Японських островах – Хонсю, Хоккайдо, Кюсю і Сікоку – і понад 6,8 тис. дрібних островах. Найбільші острови з'єднані між собою підводними тунелями або мостами (один із найбільших у світі підводних тунелів Сейкан – 53,85 км, що сполучає Хоккайдо й Хонсю). Самі японці називають свою країну «Ніппон», що перекладається як «Країна вранішнього сонця». Японія – конституційна монархія. Глава держави – імператор, який згідно з конституцією є «символом держави та єдності нації» і здійснює певні церемоніальні повноваження. Японська модель економіки будується на таких засадах, як жорстке державне регулювання економіки, експортна орієнтація, залучення іноземних інвестицій, створення потужних ТНК і *кейрецу* (мережі великих промислово-фінансових груп, які поділяють між собою капітал, науково-дослідні розробки, клієнтів, продавців і дистриб'юторів). Ці економічні засади ґрунтуються на стійких морально-етичних нормах трудової поведінки населення (працелюбність, охайність, дисциплінованість, наполегливість, сприйняття інновацій). Японія – одна з найбільших торговельних держав світу. З країни вивозять автомобілі, залізо й сталь, судна, електротехнічні й радіоелектронні товари, машинне устаткування, фото- і кінокамери. Імпортує ж Японія майже всю промислову сировину і напівфабрикати, паливо та продовольство. Найбільший торговельний партнер Японії – США, потім країни ЄС і Китай. Пріоритетним у відносинах між Україною та Японією є торговельно-економічне співробітництво. У Києві функціонують представництва найбільших торговельних домів і відомих японських компаній. Зовнішньоторговельний обіг між двома країнами протягом останніх років демонструє сталу тенденцію до збільшення. Перспективними напрямами співпраці з японськими компаніями залишаються впровадження в Україні сучасних енергоощадних технологій у різних секторах економіки – енергетиці, промисловому, муніципальному. Залучення японських інвестицій у розвиток транспортної та енергетичної інфраструктури України, а також аграрного сектору, зокрема його матеріально-технічної бази, є також перспективними напрямами співпраці з Японією. У Японії єа нечисленна українська діаспора, хоча наразі

спостерігається тенденція до зростання кількості громадян України, які тимчасово перебувають у цій країні з метою роботи, навчання та в приватних справах.

Китай – держава Східної Азії, що займає І місце за площею (6,4 % від площі суходолу Землі). Окрім материкової частини, до складу Китаю входить близько 5 тис. островів, належність деяких з них заперечується його сусідами. Невизнаний остаточно статус найбільшого острова – Тайваня, який юридично є 23-ю провінцією КНР, а фактично – незалежною країною. У 2012 р. на XIX з'їзді КПК була проголошена програма розвитку Китаю – «Китайська мрія» як довгострокова стратегія розвитку держави, розрахована до 2049 р. (до 100-річчя КНР). Її кінцева мета – відродження китайської нації. Умови, без яких неможлива «Китайська мрія»: 1) соціалізм з китайською специфікою, 2) патріотизм. 3) об'єднання націй.

За обігом зовнішньої торгівлі Китай вийшов на ІІ місце у світі (після США). Китай експортує нафту, вугілля, зерно, чай, рибу, текстиль, шовк, вольфрамову руду тощо; в імпорті домінують машини й устаткування, складна обчислювальна техніка, гідротехнічне обладнання, хімічні добрива, наукоємні технології, зброя тощо. Найбільший торговельний партнер Китаю – Японія, потім ідуть США, Росія, Південна Корея тощо. Китай є одним із найважливіших торговельних партнерів України. Особливу зацікавленість КНР виявляє до традиційно розвинених в Україні виробництв, таких як приладобудування, виробництво оптики, точної механіки, медичної апаратури, хімічної промисловості. Між Україною та Китаєм реалізуються такі перспективні форми науково-технічної співпраці, як українсько-китайські центри та технопарки в містах Цзінань, Харбін і Шанхай. Серед українських громадян, які зараз проживають на території КНР, переважають особи, які прибули до Китаю з метою працевлаштування та навчання (Пекін, Гуанчжоу, Сянган).

Південна Корея розташована на півдні Корейського півострова (південніше 38-ї паралелі), та понад 3 тис. островах, переважно невеликих і ненаселених, найбільший з них – Чеджудо (1845 км²). Столиця – Сеул. Південна Корея – республіка із президентською формою правління. Республіка Корея належить до провідних торговельних партнерів України в Азії. Основними статтями українського експорту до Південної Кореї є зернові

культури, чорні метали та вироби з них, руди, продукція неорганічної хімії, деревина та вироби з неї, недорогоцінні метали, тютюн, машинне обладнання. В українському імпорті з Кореї переважають засоби наземного транспорту, прилади та машини, пластмаси та полімерні матеріали, каучук і гуми, фармацевтична продукція.

КНДР розташована в північній частині Корейського півострова і на прилеглій до нього материковій території. Площа країни – 122,8 тис. км². Столиця – Пхеньян. На півночі КНДР межує з Китаєм (1416 км) і Росією (19 км), на півдні по 38-й паралелі відділена від Південної Кореї демаркаційною смугою завдовжки 250 км і завширшки 4 км. КНДР – замкнута тоталітарна держава, для якої характерні гіпертрофований розвиток промисловості, технічна відсталість, низький рівень виробництва споживчих товарів. Промисловість переважно перебуває у державній власності, однак влада з 2011 р. дозволяє і приватний бізнес. КНДР має одну з найбільш централізованих економічних систем у світі, у якій панує державне планування. Ситуація в народному господарстві залишається напруженою. Темпи росту суспільного продукту та промислового виробництва знижуються, відчувається гостра нестача електроенергії, палива, сировини і продовольства. Ситуацію загострює відсутність іноземних інвестицій, що викликано агресивною ізоляційною позицією керівництва країни.

Завдання :

1. Охарактеризуйте найважливіші соціально-економічні показники країн регіону: КНДР, Південної Кореї, Китаю, Японії, Тайваню, Монголії. Результати занесіть у таблицю 9.2.

Таблиця 9.2

Соціально-економічні показники країн Східної Азії

Країни / Показники	Монголія	Китай	КНДР	Південна Корея	Тайвань	Японія
Офіційна мова						

Етнічні групи						
Панівна релігія						
Національне свято						
Грошова одиниця						
Державний устрій						
Глава держави						
Законодавчий орган						
Адміністративно-територіальний поділ						
Довжина кордону, км						
Довжина берегової смуги, км						
ТНК						
Експорт						
Участь у міжнародних організаціях						

2. Позначте на контурній карті світу країни Східної Азії та їх столиці. Зазначте історико-географічний макрорегіон світу Далекий Схід.

3. Визначте показник розораності Китаю, якщо площа країни 9 600 000 км², а орні землі складають 135 500 км².

4. Підготуйте презентацію (*на вибір викладача та студента*)*:*

4.1. Тоталітарна політична система Північної Кореї не сприяє об’єктивній оцінці рівня економічного розвитку (не оприлюднює щорічні звіти про ВВП та інші показники) та якості життя населення (ІЛР). Яку мету переслідує керівництво КНДР такими протидіями рішенням ООН?

4.2. Демографічна політика в Китаї: успіхи та прорахунки.

4.3. Унікальність економічної системи Китаю.

4.5. Острови Кюсю і Хоккайдо: контрасти Японії.

5. *Робота в групах (завдання на вибір викладача та студентів).* Користуючись літературними та картографічними

джерелами, дайте економіко-географічну характеритиску економічних районів Китаю, Японії. Результати оформіть у вигляді таблиці 9.3.

Таблиця 9.3.

Економіко-географічна характеритиска економічних районів _____

(назва країни)

№ з/п	Економічний район	Особливості географічного положення	Природні передумови розвитку	Галузі промислової спеціалізації та головні центри	Спеціалізація сільського господарства

6. Побудуйте стовпчасту діаграму співвідношення ВВП країн Східної Азії. Використайте дані табл. 9.1.

7. Проаналізуйте статево-вікові піраміди країн Східної Азії, користуючись даними атласу. Визначте спільні і відмінні риси. Як впливають виявлені демографічні процеси на розвиток виробництв вторинного сектора економіки зазначених країн?

8. Нанесіть на контурну карту найбільші лінії мережі високошвидкісного транспорту Японії (швидкісних автомагістралей, залізниці Сінкансен, що з'єднує великі міста від Токіо до Кіото). Зазначте залізничні мережі Китаю. Найбільші морські та аеропорти країн Східної Азії. Обґрунтуйте напрямки основних транспортних магістралей у межах країн.

Контрольні питання:

1. Охарактеризуйте економіко-географічне положення Східної Азії. Які зміни на політичній карті світу відбулися в цьому регіоні?

2. Дайте оцінку мінеральним ресурсам регіону. Яка роль Китаю в регіоні й світі за запасами цих ресурсів? Поясніть причини нерівномірності економічного розвитку Східного та Західного Китаю?

3. Порівняйте демографічну політику Китаю та Індії. У чому полягають основні положення демографічної політики в Китаї? Які результати вона дала?

4. Як впливають на розвиток господарства відмінності в природно-кліматичних умовах регіону?

5. Порівняйте ступінь соціально-економічного розвитку країн Східної Азії. Проаналізуйте структуру економіки цих країн.

6. Простежте і поясніть сільськогосподарську спеціалізацію «зеленого» та «жовтого» Китаю.

7. Визначте ареали основних промислових районів Східної Азії та загальні напрями їх спеціалізації.

8. Охарактеризуйте основні напрями розвитку сільського господарства. Які особливості ведення сільського господарства властиві окремим країнам регіону?

9. Порівняйте особливості розвитку транспорту країн регіону. Наскільки значними є відмінності в рівні розвитку транспортної системи?

10. Проаналізуйте використання рекреаційних ресурсів на сучасному етапі та перспективи їх в майбутньому. Наскільки вагомим є внесок туризму в економіку регіону?

Література:

1. Безуглий В. В. Економічна і соціальна географія зарубіжних країн: навч. посіб. для студентів вищих навч. закладів. Київ : Видавничий центр «Академія», 2007. С. 358 – 403.
2. Безуглий В. В., Козинець С. В. Регіональна економічна та соціальна географія світу: навч. посіб. для студентів вищих навч. закладів. Київ : Видавничий центр «Академія», 2007. С. 357 – 383.
3. Безуглий В.В., Лисичарова Г.О. Географія (профільний рівень): підручн. Київ: Генеза, 2018. 288 с.
4. Великий атлас світу. Біла Церква: ПАТ Білоцерківська книжкова фабрика, 2015.192с.
5. Економічна і соціальна географія світу: навч. посібник (За ред. С. П. Кузика) Львів: Світ, 2003. С. 480 – 507.
6. Кобернік С.Г., Коваленко Р.Р. Географія: підручн. Камянець-Подільський: Абетка, 2018. 256 с.
7. Країни світу.URL : https://data.un.org/
8. Уварова Г.Ш. Туристичні країни світу. Азійсько-тихоокеанський регіон. *Географія та економіка в рідній школі*, 2016. № 3. С. 36-46.

Завдання для самостійної роботи

1. Познайомтесь з поняттями «споживчий кошик» і «продовольчий кошик» як наборами товарів, що характеризують типовий рівень і структуру споживання людиною або родиною за одиницю часу зважаючи на цивілізаційні особливості, етнокультурні традиції (уподобання і заборони) та рівень життя населення, визначте вміст продовольчого кошика, типовий для пересічної країни Західної та Східної Азії (на вибір студента), порівняйте вміст у кошиках субрегіонів продовольчих товарів різних груп (рослинного, тваринного походження, морепродуктів), зробіть висновок щодо спільності і відмінності споживання в мешканців країн Західної та Східної Азії.

2. Підготуйте повідомлення- есе про визначні туристичні об'єкти Східної Азії. Використовуючи інформаційні джерела, відповідь доповніть фото або відео.

ЛАБОРАТОРНА РОБОТА № 10

Тема. Суспільно-географічна характеристика Південно-Східної Азії

Мета: поглибити знання з регіональної економіко-соціальної географії, показати взаємозалежність господарства, населення країн регіону, виховувати свідоме ставлення до наукового пізнання географії у майбутніх учителів закладів загальної середньої освіти.

Матеріали та обладнання: папір формату А-4, прості олівці, контурна карта «Політична карта світу», гумка, лінійка.

Теоретичні відомості

Південно-Східна Азія розташована на території півострову Індокитай і численних островах Малайського архіпелагу. Країни регіону межують з ПівденноюАзією, Східною Азією, Австралією та Океанією. До складу регіону входять 11 країн (табл. 10.1). Наймолодшою державою регіону є Східний Тимор, який отримав незалежність 20 травня 2002 р.

Таблиця 10.1

Країни Південно-Східної Азії

Країна	Столиця	Площа, км^2	Населення, тис. осіб (2019 р.)	Густота населення осіб/км^2 (2019 р.)	ВВП на душу населення, дол. (2019 р.)
Бруней (Бруней-Даруссалам)	Бандар-Сері-Бегаван	5 765	433	82,2	28 290,8
В'єтнам	Ханой	330 967	96 462	311,1	2 342,2
Індонезія	Джакарта	1 910 931	270 626	149,4	3 846,9
Камбоджа	Пномпень	181 035	16 486	93,4	1 382,1
Лаос	В'єнтьян	236 800	7 170	31,1	2 457,4
Малайзія	Куала-Лумпур	330 323	31 950	97,2	9 951,4
М'янма	Найп'їдо	676 577	54 045	82,7	1 257,3
Сінгапур	Сінгапур	719	5 804	8 291,9	56 736,8
Східний Тимор	Ділі	14 919	1 293	87	2 279,3
Таїланд	Бангкок	513 120	69 626	136,3	6 595,0
Філіпіни	Маніла	300 000	108 117	362,6	2 986,0

Розташування між двома давніми осередками цивілізації та найбільшими за людністю державами сучасного світу − Китаєм та Індією − позначилося на формуванні політичної карти регіону, процесах господарського освоєння, етнічного й релігійного складу населення, розвитку культури.

Серед держав регіону є одна абсолютна монархія − Бруней, три конституційні − Таїланд, Камбоджа, Малайзія, всі інші − республіки.

Країни Південно-Східної Азії є членами ООН. Усі, крім Східного Тимору, входять до АСЕАН; Індонезія − до ОПЕК; Малайзія й Сінгапур − до АНЗЮК; Індонезія, Малайзія, Сінгапур, Таїланд, Філіппіни, Бруней, В'єтнам − до блоку Азіатсько-Тихоокеанського економічного співробітництва.

Сінгапур. Держава-місто в Південно-Східній Азії, розміщується біля південного краю півострова Малакка і складається з одного великого та понад 50 дрібних островів. Площа країни з 1960 р. збільшилася на 15 % завдяки насипанню грунту біля узбережжя та створенню штучних островів і до 2030 р. може

зрости ще на 100 км². На півночі вузька протока відокремлює Сінгапур від Малайзії.

Сінгапур – центр високих технологій, і з цим пов'язана економічна стратегія розвитку промисловості, переважна орієнтація на розвиток наукоємних виробництв. Головні ланки – електроніка й електротехніка, нафтопереробка (входить до трійки найбільших світових нафтопереробників), нафтохімічна хімічна поліграфічна суднобудівна й судноремонтна промисловості (найбільший у світі центр будівництва плавучих платформ для нафтогазової промисловості). Поступово скорочується частка виробництв вторинного сектору економіки, що є ресурсомісткими й екологічно небезпечними. І навпаки, з'являються виробництва, засновані на новітніх досягненнях у сфері біології, медицини, фармакології, комп'ютерного дизайну. Розвитку сільського господарства перешкоджає практично повна відсутність сільгоспугідь, однак країна забезпечує себе м'ясом птиці та яйцями. Інше продовольство імпортується. У спеціальних господарствах розводять рибу та креветок.

Індонезія. Республіка займає переважну більшу частину найбільшого у світі Зондського архіпелагу й отримала прізвисько «країна 13 тисяч островів», хоча за деякими даними їх у її межах 17,5 тис. (лише 6 тис. мають власну назву, 1 тис. островів заселена). Площа країни становить майже 5 млн км², з яких на площу суходолу припадає понад 1,9 млн км².

Індонезія – одна з нових індустріальних країн, її сучасна економіка базується на масштабному використанні дешевої малокваліфікованої праці в експортних виробництвах обробної промисловості з тим, щоб поступово збільшувати технічний рівень виробництва й кваліфікацію зайнятих. На тлі розширення малого й середнього бізнесу сформувалися великі фінансово-промислові групи, що контролюються китайською діаспорою. Головним у країні є морський транспорт, останнім часом велику увагу приділяють розвитку авіаційних та автомобільних шляхів. Морський транспорт пов'язує численні острови, на кожному великому острові є одне портове місто і більше. Система залізниць прокладена лише на островах Ява й Суматра. Автодорожня система Індонезії розвинута слабо, у країні неякісні шляхи, а деякі великі внутрішні райони Калімантану, Суматри, Іріан-Джая їх зовсім не мають.

Завдання :

1. Охарактеризуйте найважливіші соціально-економічні показники країн регіону: Брунею, В'єтнаму, Індонезії, Камбоджі, Лаосу, Малайзії, М'янми, Сінгапуру, Східного Тімору, Таїланду, Філіппін. Результати занесіть у таблицю 10.2.

Таблиця 10.2

Соціально-економічні показники країн Південно-Східної Азії

Країни / Показники	Бруней	В'єтнам	Індонезія	Камбоджа	Лаос	Малайзія	М'янма	Сінгапур	Східний Тимор	Таїланд	Філіппіни
Офіційна мова											
Етнічні групи											
Панівна релігія											
Національне свято											
Грошова одиниця											
Адміністративно-територіальний поділ											
Довжина кордону, км											
Довжина берегової смуги, км											
Експорт											
Участь у міжнародних організаціях											
Країни-сусіди											

2. Складіть картосхему країн Південно-Східної Азії за рівнем їхнього економічного розвитку. Позначте на контурній карті світу країни Бруней, В'єтнам, Індонезію, Камбоджу, Лаос, Малайзію, М'янму, Сінгапур, Східний Тимор, Таїланд, Філіппіни та їх столиці. Зазначте, яка з країн субрегіону є: а) найбільшою

(найменшою) за кількісними показниками; б) найдавнішою (наймолодшою) за часом набуття суверенітету; в) найрозвиненішою (найвідсталішою) за якісними показниками?

3. Охарактеризуйте населення однієї з країн, які розглядаються у лабораторній роботі (на вибір) за планом:

3.1. Чисельність населення. Мови.

3.2. Демографічні особливості.

3.3. Національний і релігійний склад.

3.4. Розміщення населення.

3.5. Трудові ресурси.

Результати оформіть письмово.

4. Проведіть групування країн Південно-Східної Азії за формою правління та адміністративно-територіальним устроєм. Заповніть таблицю 10.3.

5. Побудуйте стовпчикову діаграму співвідношення ВВП країн Південно-Східної Азії. Використайте дані табл. 10.1.

6. Робота в групах (завдання на вибір викладача та студентів). Опишіть характеристику господарства однієї з країн за планом:

6.1.Первинний сектор економіки країни.

6.2.Вторинний сектор економіки країни.

6.3.Третинний сектор економіки країни.

У висновку зазначити перспективи розвитку країни.

7. Позначте на контурній карті Азії «вольфрамово-олов'яний пояс» Азії, Зондський нафтовий басейн, поклади вугілля, нікелю, міді, золота в країнах Південно-Східної Азії.

8. Користуючись спеціальною літературою, картографічними джерелами, систематизуйте та проаналізуйте забезпеченість земельними ресурсами країн Південно-Східної Азії. Відповідь письмово обґрунтуйте.

Таблиця 10.3

Групування країн Південно-Східної Азії за формою правління та адміністративно-територіальним устроєм

Країни	Республіка	Монархії	Унітарна держави	Федерація	Залежна територія

		Абсолютна	Конституційна	Теократична			
Бруней (Бруней-Даруссалам)							
В’єтнам							
Індонезія							
Камбоджа							
Лаос							
Малайзія							
М’янма							
Сінгапур							
Східний Тимор							
Таїланд							
Філіпіни							

Контрольні питання:

1. Як півострівне чи острівне розташування країн Південно-Східної Азії впливає на їх розвиток?
2. Охарактеризуйте природні умови та ресурси регіону. Які з них мають найбільше значення для його соціально-економічного розвитку?
3. Які демографічні особливості характерні для регіону?
4. У чому полягає специфіка етнічного і релігійного складу населення регіону?
5. Визначте роль нових індустріальних країн (НІК) в економіці Південно-Східної Азії та у світовій економіці. Назвіть причини посилення їх значення на арені світових економічних зв’язків.
6. Проаналізуйте стан сільського господарства регіону. Які позитивні й негативні особливості його характеризують?
7. Поясніть, як події останніх років (виникнення НІК) вплинули на відмінності в спеціалізації промисловості країн регіону.
8. Охарактеризуйте транспортно-географічні можливості Південно-Східної Азії.

9. У чому полягає своєрідність зовнішньоекономічних зв'язків регіону? Чим це спричинено?

10. Дайте оцінку рекреаційним ресурсам Південно-Східної Азії. Порівняйте їх використання в минулому і в наш час.

Література:

1. Безуглий В. В. Економічна і соціальна географія зарубіжних країн: навч. посіб. для студентів вищих навч. закладів. Київ : Видавничий центр «Академія», 2007. С. 456 – 507.
2. Безуглий В. В., Козинець С. В. Регіональна економічна та соціальна географія світу: навч. посіб. для студентів вищих навч. закладів. Київ: Видавничий центр «Академія», 2007. С. 329 – 357.
3. Безуглий В.В., Лисичарова Г.О. Географія (профільний рівень): підручн. Київ: Генеза, 2018. 288 с.
4. Великий атлас світу. Біла Церква: ПАТ Білоцерківська книжкова фабрика, 2015.192с.
5. Економічна і соціальна географія світу: навч. посібник (За ред. С. П. Кузика) Львів: Світ, 2003. С. 448 – 480.
6. Кобернік С.Г., Коваленко Р.Р. Географія: підручн. Камянець-Подільський: Абетка, 2018. 256 с.
7. Країни світу. URL: https://data.un.org/
8. Уварова Г.Ш. Туристичні країни світу. Азійсько-тихоокеанський регіон. *Географія та економіка в рідній школі*, 2016. № 3. С. 36-46.

Завдання для самостійної роботи

1. Розробіть і презентуйте проекти (на вибір викладача і студентів): «Винесення японською корпорацією матеріаломісткого (енергомісткого/працемісткого) виробництва в одну з країн Південно-Східної Азії», «Нові індустріальні країни Азії: складові успіху».

2. Підготуйте повідомлення- есе про визначні туристичні об'єкти Південно-Східної Азії. Використовуючи інформаційні джерела, відповідь доповніть фото або відео.

ЛАБОРАТОРНА РОБОТА № 11

Тема. Америка. Суспільно-географічна характеристика Північної Америки

Мета: закріпити знання студентів про суспільно-географічну характеристику регіону Північної Америки, особливості формування населення субрегіонів, рівні і темпи урбанізаційних процесів у країнах Північної Америки; навчити порівнювати американські країни за рівнем розвитку, вирізняти основні риси господарства високорозвинених країн, ключових країн нової індустріалізації та невеликих країн плантаційного господарства; обґрунтовувати розміщення основних промислових районів і світових міст в Америці, оцінювати вплив ТНК на участь країн у МПП; аналізувати напрямки розвитку транспортної інфраструктури в регіонах Північної Америки; сформувати вміння аналізувати економіко-географічне положення регіону. Розвивати вміння роботи з картою, статистичними матеріалами, геоінформаційними джерелами, знаходити найбільш істотні риси подібності. Виховувати організованість, ініціативність студентського колективу, формувати уміння працювати в команді.

Матеріали та обладнання: папір формату А-4, контурна карта «Північна Америка», прості та кольорові олівці, гумка, лінійка.

Теоретичні відомості

До складу регіону Північної Америки (Англо-Америка) входить 2 держави (табл.11.1). У США вирізняють залежні території:

заморські володіння та інкорпоровані території Американське Самоа, Американські Віргінські острови, Гуам, Північні Маріанські о-ви, Пуерто-Ріко;

зовнішні малі острови без корінного населення о. Бейкер, атол Джонстон, о. Джарвіс, о. Гауленд, риф Кінгмен, атол Мідвей, о. Навасса, о. Вейк.

Економіка *США* є однією із найпотужніших національних економік світу, на неї припадає 14% світового ВВП, 20% світової промислової продукції, понад 15% світового продовольства і більше 15% міжнародної торгівлі. Економічна структура США вже давно перейшла на постіндустріальний розвиток, коли саме третинний сектор стає найбільшим сегментом економіки.

Таблиця 11.1

Країни Північної Америки (Англо-Америка)

Країна *Залежна територія*	Столиця *Адміністр. центр*	Площа, км^2	Населення, тис. осіб (2019 р.)	Густота населення осіб/км^2 (2019 р.)	ВВП на душу населення, дол. (2019 р.)
Бермудські о-ви (Брит.)	*Гамільтон*	*53*	*62*	*1 250,1*	*102 192,1*
Канада	Оттава	9 984 670	37 411	4,1	44 973,5
США	Вашингтон	9 833 517	329 065	36,0	60 054,9
Гренландія (Дан.)	*Нук (Готхоб)*	*2 166 086*	*57*	*0,1*	*49 398,4*
о. Сен-П'єр і Мікелон (Фр.)	*Сен-П'єр*	*242*	*6*	*25,3*	-

До нетрадиційних відновлювальних джерел енергії (НВДЕ) відносять сонячну. У США прийняли програму «Мільйон сонячних дахів» і створюють найбільші геліостанції у світі. У 2013–2016 рр. введені в експлуатацію СЕС у штаті Каліфорнія в пустелі Мохаве (Solar Energy Generating Systems), у містах Сан-Бернардіно, Барстоу (Mojave Solar Project) та Блайт; штаті Аризона (Solana Generating Station).

Україну та США пов'язують відносини стратегічного партнерства. Штати займають одне з провідних місць серед основних торговельних партнерів України. В українському експорті домінують чорні метали і вироби з них, добрива, одяг та аксесуари, продукти органічної хімії. У номенклатурі імпорту України із США переважають механічне устаткування, м'ясні продукти, транспортні засоби, механічне устаткування тощо. США посідають провідне місце серед країн світу за обсягами інвестицій в економіку України. Найбільший інтерес в американських інвесторів викликають такі сфери, як внутрішня торгівля, харчова промисловість, фінансові послуги, машинобудування і металообробка, будівництво та зв'язок. Нині загальна кількість українців у США становить понад 900 тис. осіб.

Канада – високорозвинута постіндустріальна країна з високим економічним потенціалом та одним із найвищих у світі рівнем життя населення. Завдяки виключному багатству і розмаїттю природних ресурсів, Канада завжди мала тісні економічні зв'язки з найрозвинутішими країнами – насамперед із Францією, потім із Великою Британією, а зараз із США. І тепер вона поступово стала північною сировинною базою США і ринком збуту товарів цієї країни. На США припадає до ⅔ від усіх іноземних інвестицій до Канади, американський капітал панує в усіх ключових сферах канадського господарства.

Третинний сектор у Канаді є провідним сегментом економіки (71% ВВП), що розвивається випереджальними темпами, особливо в таких галузях, як транспорт, освіта, будівництво, банківська справа, комунікації, торгівля, туризм і державна служба. Канада має сучасну транспортну мережу, яка є однією з найрозвинутіших у світі.

Квебек – найбільша провінція Канади, 80,9 % населення якої визнають рідною мовою французьку, 7,8 % – англійську, решта – інші мови. Квебекське питання – одне із соціально гострих у Канаді, яке стосується практично всіх сфер життєдіяльності, починаючи з підкорення в 1763 р. Англією Нової Франції (Канади). Сутність сучасної проблеми – суверенітет Квебеку. Кроками до цього були: «Тиха революція» (1960–1970 рр.), референдуми про оголошення суверенітету (1980, 1995 рр.).

Торговельно-економічні відносини між Україною і Канадою отримали позитивну динаміку обсягів двосторонньої торгівлі. У структурі українського експорту товарів до Канади переважають чорні метали, ядерні реактори, котли і машини, різна аграрна продукція тощо. До України везуть канадське мінеральне паливо, нафту і нафтопродукти, фармацевтичні вироби, рибу тощо. На території Канади проживає близько 1,2 млн колишніх українців, або вихідців з України. За чисельністю українська громада Канади є другою у світі (після української громади Росії) групою українців, які мешкають поза межами України. Українська діаспора в Канаді дбає про своє духовне й історичне коріння.

Завдання :

1. Порівняйте ВВП країн G-7, скориставшись даними табл. 2.1., 3.1., 4.1., 9.1.,11.1. Побудуйте стовпчикову діаграму. Зробіть висновки.

2. Користуючись даними кругових діаграм атласу, узагальніть інформацію про зайнятість населення за секторами економіки. Результати занесіть у табл.11.2.

Таблиця 11.2

Зайнятість населення країн G-7 за секторами економіки

Назва країни	Сектори економіки		
	Сільське господарство	Промисловість	Сфера послуг
Великобританія			
Італія			
Канада			
Німеччина			
США			
Франція			
Японія			

3. Користуючись літературними та картографічними джерелами, проаналізуйте провідні ТНК точного машинобудування країн субрегіону (Apple, Microsoft, IBM, Intel, Hewlett-Packard тощо), порівняйте структуру виробництва в цій сфері у США та Канаді, зробіть висновки про форми суспільної організації виробництва комп'ютерів та електронної продукції у США й Канаді.

4. Позначте на контурній карті «Північна Америка» найбільші агломерації США (Нью-Йорк, Лос-Анджелес, Чикаго, Вашингтон, Сан-Франциско, Бостон, Філадельфія, Даллас, Х'юстон, Маямі) та Канади (Торонто, Монреаль, Ванкувер, Калґарі, Едмонтон, Оттава).

5. *Робота в групах (завдання на вибір викладача та студентів)*. Підготувати презентації:

5.1. Нью-Йорк – один із найбільших фінансових центрів світу.

5.2. Форми територіальної організації новітніх видів промислового виробництва у США.

5.3. Найновітніші транспортні засоби США: проєкти Ілона Маска.

5.4. Міста у США: особливості планування, джентрифікації.

5.5. Роль автомобільного транспорту в становленні американського способу життя та формуванні системи розселення.

6. За статево-віковими пірамідами США та Канади (див. рис. 11.1) розрахуйте: коефіцієнти демографічного навантаження, потенційного заміщення, пенсійного навантаження. На основі отриманих обрахунків зробіть висновок про працересурсний потенціал США та Канади.

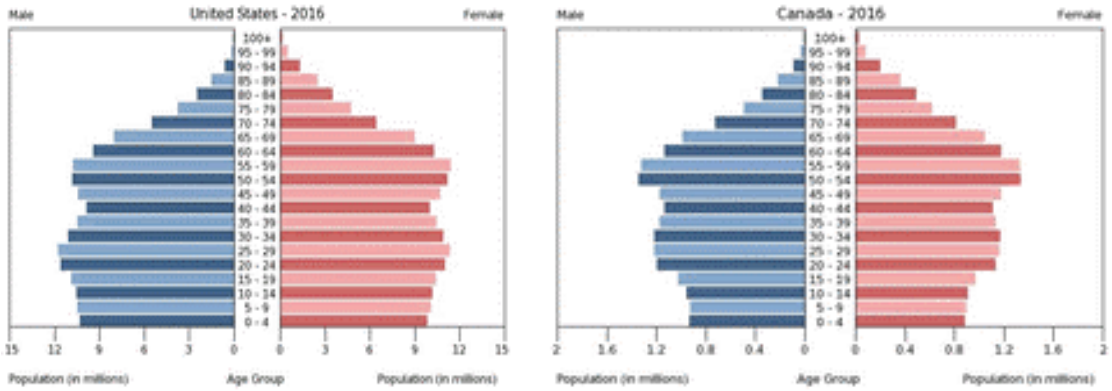


Рис. 11.1.

Статево-вікові піраміди США та Канади

Контрольні питання:

1. Які чинники вплинули на місце США у МПП? Як ви розумієте такий чинник розвитку економіки США, як технологічний?

2. У чому полягають особливості сучасного постіндустріального розвитку США? Які сфери третинного сектору економіки США виокремлюють у четвертинну та п’ятинну сфери?

3. Що таке «технополіс»? Назвіть найбільші технополіси США та напрями їхньої діяльності?

4. У яких сферах міжнародної спеціалізації США зазнає найбільшої конкуренції з боку країн Азіатсько-Тихоокеанського регіону (Китай, Японія та Республіка Корея)? Які причини втрати США світового лідерства в цих сферах діяльності?

5. Як можна пояснити таку диспропорцію в характеристиці США: хоча в сільському господарстві США зайняті 3 % працездатного населення, країна не лише сама себе забезпечує продовольством, але є лідером за його експортом у світі?

6. Назвіть чинники, що визначають місце Канади в МПП. Як чинник «сусідського» положення та історичний чинник впливає на спеціалізацію канадської економіки?

7. Охарактеризуйте ресурсозабезпеченість США та Канади.

8. У чому полягає особливість розселення населення в Канаді та США?

9. Канада – єдина країна, яка розробила стратегію сталого розвитку транспорту (охоплює економічний, соціальний та екологічний виміри сталого розвитку країни). Як ви розумієте сутність цієї програми розвитку канадської транспортної системи?

10. Які склалися передумови для розвитку туризму як однієї зі сферою третинного сектору економіки Канади?

Література:

1. Безуглий В. В. Економічна і соціальна географія зарубіжних країн: навч. посіб. для студентів вищих навч. закладів. Київ : Видавничий центр «Академія», 2007. С. 507 – 546.
2. Безуглий В. В., Козинець С. В. Регіональна економічна та соціальна географія світу: навч. посіб. для студентів вищих навч. закладів. Київ: Видавничий центр «Академія», 2007. С. 388 – 413.
3. Безуглий В.В., Лисичарова Г.О. Географія (профільний рівень): підручн. Київ: Генеза, 2018. 288 с.
4. Великий атлас світу. Біла Церква: ПАТ Білоцерківська книжкова фабрика, 2015.192с.
5. Економічна і соціальна географія світу: навч. посібник (За ред. С. П. Кузика) Львів: Світ, 2003. С. 529 – 579.
6. Кобернік С.Г., Коваленко Р.Р. Географія: підручн. Камянець-Подільський: Абетка, 2018. 256 с.
6. Задорожний М.П. Український національний музей у Чикаго. *Географія та економіка в рідній школі*, 2017. №3. С. 46-48.
7. Задорожний М.П. Земля Лінкольна. *Географія та економіка в рідній школі*, 2017. №1. С. 36-46.
8. Задорожний М.П. Українська громада в США. *Географія та економіка в рідній школі*, 2019. №1-2. С. 53-62.
9. Задорожний М.П. Українська громада в США. *Географія та економіка в рідній школі*, 2019. №4. С. 33-48.
10. Задорожний М.П. Українці Канади. *Географія та економіка в рідній школі*, 2019. №12. С. 40-48.

11. Країни світу. URL: https://data.un.org/

Завдання для самостійної роботи

1. За допомогою тематичних карт атласу та додаткових джерел визначте райони зосередження рекреаційних ресурсів країн регіону Північної Америки, що вплинули на розвиток туристичної сфери:

- національних парків, де охороняється дика природа;
- унікальних природних об'єктів (озер, водоспадів, гірських масивів тощо);
- поселень ескімосів (інуїтів) як об'єктів етнічного туризму;
- споруд і комплексів для проведення зимових видів спорту (Олімпійських ігор).

2. Українська діаспора в США та Канаді існує більше 100 років. Які особливості зв'язків з історичною Батьківщиною (Україною) американських та канадських українців?

ЛАБОРАТОРНА РОБОТА № 12

Тема. Суспільно-географічна характеристика Центральної Америки

Мета: закріпити знання студентів про суспільно-географічну характеристику регіону Центральна Америка; сформувати вміння аналізувати економіко-географічне положення регіону. Формувати навички роботи з картою, статистичними матеріалами, геоінформаційними джерелами, знаходити найбільш суттєві риси подібності. Виховувати організованість, ініціативність студентського колективу, виробляти уміння працювати в команді.

Матеріали та обладнання: папір формату А-4, контурна карта «Латинська Америка», прості та кольорові олівці, гумка, лінійка.

Теоретичні відомості

Центральна Америка охоплює територію, розташовану на півдні континенту Північна Америка, від річки Ріо-Гранде до південного кордону Панами. На його території розташовані 8 незалежних держав (табл. 12.1). Усі вони, окрім Сальвадору, мають вихід до Карибського моря. Південна частина Центральної

Америки – один із найбільших районів плантаційного господарства тропічних культур, насамперед кави і бананів. Іноді країни південніші Мексики називають «бананови республіками», оскільки їхня економіка відзначається особливою монотоварністю господарювання та спеціалізується на вирощуванні й експорті кількох сільськогосподарських культур. Світового значення набули транспортні зв'язки завдяки Панамському каналу, прокладеному через Панамський перешийок (будувався впродовж 1879–1914 рр.).

Таблиця 12.1.

Країни Центральної Америки

Країна	Столиця	Площа, км^2	Населення, тис. осіб (2019 р.)	Густота населення осіб/км^2 (2019 р.)	ВВП на душу населення, дол. (2019 р.)
Беліз	Бельмопан	22 966	390	17,1	5 077,0
Гватемала	Гватемала	108 889	17 582	164,1	4 471,0
Гондурас	Тегусігальпа	112 492	9 746	87,1	2 480,1
Коста-Ріка	Сан-Хосе	51 100	5 048	98,9	11 734,1
Мексика	Мехіко	1 964 375	127 576	65,6	8 967,2
Нікарагуа	Манагуа	130 373	6 546	54,4	2 221,8
Панама	Панама	75 320	4 246	57,1	15 087,7
Сальвадор	Сан-Сальвадор	21 041	6 454	311,5	3 889,3

Найрозвинутішою країною Центральної Америки є Мексика. Це одна з найбільших латиноамериканських держав і найбільша іспаномовна країна. Основним населенням країни є мексиканці – особи індіансько-інспанського походження. Численні корінні індіанські народи (ацтеки, майя, тотонаки, цоцілі тощо) частково зберігають свою мову та культурну самобутність, а деякі з них утворюють навіть свої етнічні території. Католицизм сповідують 77 % населення, зокрема й значна частка індіанців.

Провідною складовою виробництва Мексики є гірничо-рудна промисловість. Вона служить базою для розвитку інших сфер господарства та перетворилася на найрозвиненішу завдяки значним покладам різноманітних корисних копалин. Мексика входить до десятки лідерів за видобутком срібла (третина світового видобутку), графіту, самородної сірки, ртуті, марганцевих руд

і нафти. Швидко розвиваються підприємства обробної промисловості, зокрема чорна й кольорова металургія, нафтопереробна, хімічна, машинобудівна, легка й харчова промисловість. Значні темпи розвитку має електроенергетика, де переважають ТЕС (75%). У промисловості та енергетиці існує державна власність.

Автомобільна промисловість країни (18 % обробної промисловості) представлена підприємствами відомих світових автомобільних брендів «Дженерал Моторс», «Форд», «Крайслер», «Тойота», «Хонда», «БМВ» та «Мерседес-Бенц». Вони використовують місцеві трудові ресурси й орієнтуються на американського споживача. Місцеві підприємства виробляють автобуси, вантажівки та спортивні авто. Розвиваються аерокосмічна та авіаційна промисловість, електроніка й ком п'ютерна техніка, виробництво телевізорів та електронно-обчислювальних машин.

В аграрному секторі Мексики переважає рослинництво. Основні сільськогосподарські культури – кукурудза, картопля та цукрова тростина, частина яких експортується. Тут також вирощують соняшник, різні види овочів, тропічні фрукти (цитрусові, авокадо, папаю, манго, спаржу) і каву. Тваринництво базується на розведенні биків породи зебу, свинарстві, конярстві, вівчарстві та птахівництві. Лише близько 20% території країни залучено до сільськогосподарського виробництва.

Мексика є постіндустріальною країною, де більшу частину ВВП створює третинний сектор (понад 70 %). Швидкими темпами розвивається транспорт (автомобільний, морський та авіаційний). Мексика перетворилася на одну з провідних торговельних держав Америки, на світовому ринку її продукцію знають не лише в американських, але і в європейських та азіатських країнах.

Рекреаційно-туристичний сектор Мексики став одним із рушіїв розвитку економіки країни, четвертим за обсягами надходжень джерелом іноземної валюти. Найбільші банки, страхові компанії, інвестиційні фонди зосереджені в Мехіко. Тут і в інших великих містах розташовані провідні університети країни.

Входження Мексики до інтеграційного об'єднання НАФТА разом зі США та Канадою докорінно змінило географічні напрямки її зовнішніх економічних зв'язків. У зовнішньоторговельному обігу почали домінувати країни Північної Америки. Мексика, як і

Канада, відправляє до США понад 70% свого експорту. До Канади надходить понад 7%, а до Китаю – більше ніж 2% експорту. Це нафта й нафтопродукти, деталі автомобілів, сільськогосподарська продукція, залізо й сталь, текстиль та одяг, фото-, оптичні та електричні прилади й обладнання, продукти харчування, напої та тютюн. Основними партнерами країни з імпорту є США, Німеччина, Китай, Японія та Південна Корея. Мексика імпортує природний газ, деталі машин, нафтопродукти, інтегральні схеми, комп'ютери, хімічну та сільськогосподарську продукцію, продукти харчування.

Серед успішних материкових країн Центральної Америки –Панама, Коста-Рика, Беліз. Світової слави Коста-Рика досягла завдяки цілеспрямованій екологічній чистоті природного й антропогенного середовища. У країні діють суворі закони щодо забруднення довкілля, а 25 % території взагалі стали заповідними зонами.

Завдання:

1. Порівняйте ВВП країн Центральної Америки, скориставшись даними табл. 12.1. Побудуйте стопчикову діаграму. Зробіть висновки.
2. Згрупуйте країни Центральної Америки за формою правління та адміністративно-територіальним устроєм. Результати занесіть у табл. 12.2.

Таблиця 12.2

Групування країн Центральної Америки за формою правління та адміністративно-територіальним устроєм

Країни	Республіка	Монархії			Унітарна держава	Федерація	Залежна територія
		Абсолютна	Конституційна	Теократична			
Беліз							
Гватемала							
Гондурас							

Коста-Ріка							
Мексика							
Нікарагуа							
Панама							
Сальвадор							

3. Порівняйте населення країн Центральної Америки *(на вибір викладача і студентів)*, які розглядаються в лабораторній роботі за планом :

3.1. Чисельність населення. Мови.

3.2. Демографічні особливості.

3.3. Національний і релігійний склад.

3.4. Розміщення населення.

3.5. Трудові ресурси.

Результати оформіть письмово.

4. Позначте на карті «Латинська Америка» найбільші промислові центри Мексики (Мехіко, Монтеррей, Гвадалахара, Пуебла, Тіхуана, Леон) і визначте домінуючі види виробництв їхньої спеціалізації.

5. *Робота в групах (завдання на вибір викладача та студентів).* Користуючись літературними та картографічними джерелами, опишіть господарство країни регіону Центральна Америка за планом:

5.1. Сучасний стан економіки.

5.2. Загальна характеристика промисловості.

5.2.1 Паливно-енергетичний комплекс.

5.2.2 Чорна і кольорова металургія.

5.2.3 Машинобудування.

5.2.4 Хімічна промисловість.

5.2.5 Легка промисловість.

5.2.6 Харчова промисловість

5.3. Сільське господарство.

5.3.1. Рослинництво.

5.3.2. Тваринництво.

5.4.Зовнішня торгівля.

5.5.Соціальна сфера.

5.6.Рекреація і туризм.

У висновках укажіть спільні та відмінні риси охарактеризованих країн.

6. Визначте країну за наведеним нижче описом: «Це федеративна республіка, країна давніх цивілізацій. Нині – одна з головних країн світу, що видобувають і експортують нафту; за запасами нафти вона посідає 4-е місце у світі. За рівнем розвитку країна помітно випереджає інші країни свого регіону. Головними партнерами країни є дві великі держави, розміщені на північ від неї».

7. Проаналізуйте матеріали періодичної преси, інтернет-джерела та письмово підготуйтесь до дискусії з питань:

7.2. Яку мету переслідує Мексика у зв'язку зі вступом до організації NAFTA?

7.3. Незважаючи на інтеграційні тенденції взаємодії, урядом США фінансується спорудження стіни на американо-мексиканському кордоні. Які причини такої політики з боку США щодо південного сусіда?

Контрольні питання:

1. За якими ознаками країни Центральної Америки об'єднані в регіон?
2. Порівняйте особливості економіко-географічного положення країн Центральної Америки.
3. Охарактеризуйте внутрішні відмінності у забезпеченні природними ресурсами різних країн регіону.
4. Охарактеризуйте особливості населення країн Центральної Америки.
5. Зіставте рівень розвитку господарства в країнах Північної та Центральної Америки. Визначте спільні риси та відмінності.
6. Охарактеризуйте особливості галузей спеціалізації промисловості та сільського господарства країн регіону.
7. Зіставте галузеву структуру промисловості країн Центральної Америки.Чим спричинені відмінності в концентрації промислових виробництв у межах регіону?
8. Проаналізуйте значення різних видів транспорту для зовнішньоекономічної діяльності країн регіону.
9. Які перспективи розвитку економічних відносин країн Центральної Америки з Україною? Із чим це пов'язано?
10. Проаналізуйте можливості й проблеми розвитку туризму в регіоні.

Література:

1. Безуглий В. В. Економічна і соціальна географія зарубіжних країн: навч. посіб. для студентів вищих навч. закладів. Київ : Видавничий центр «Академія», 2007. С. 548 – 567.
2. Безуглий В.В., Лисичарова Г.О. Географія (профільний рівень): підручн. Київ: Генеза, 2018. 288 с.
3. Великий атлас світу. Біла Церква: ПАТ Білоцерківська книжкова фабрика, 2015.192с.
4. Економічна і соціальна географія світу: навч. посібник (За ред. С. П. Кузика) Львів: Світ, 2003. С. 620 – 637.
5. Кобернік С.Г., Коваленко Р.Р. Географія: підручн. Камянець-Подільський: Абетка, 2018. 256 с.
6. Країни світу. URL: https://data.un.org/
7. Уварова Г.Ш. Країни Американського туристичного регіону. *Географія та економіка в рідній школі*, 2016. №9. С. 37-46.
8. Бейдик О.О., Гнатюк О.М., Бейдик Ю.О. Чим приваблює Мексика. *Географія та економіка в рідній шк*олі, 2018. №2. С. 37-40.

Завдання для самостійної роботи

Підготуйте повідомлення- есе про визначні туристичні об’єкти регіону(на вибір студента). Використовуючи інформаційні джерела, відповідь доповніть фото або відео.

ЛАБОРАТОРНА РОБОТА № 13

Тема. Суспільно-географічна характеристика Карибської Америки

Мета: закріпити знання студентів про суспільно-географічну характеристику регіону Карибської Америки; сформувати вміння аналізувати економіко-географічне положення регіону. Виробляти вміння роботи з картою, статистичними матеріалами, геоінформаційними джерелами, знаходити найбільш суттєві риси подібності. Виховувати організованість, ініціативність студентського колективу, формувати уміння працювати в команді.

Матеріали та обладнання: папір формату А-4, контурна карта «Політична карта світу», прості та кольорові олівці, гумка, лінійка.

Теоретичні відомості

Карибським субрегіоном, або Вест-Індією, називають острови Карибського басейну, витягнуті дугою завдовжки до 3500 км. Їхня загальна площа становить близько 240 тис. км². Вест-Індія включає 13 незалежних держав і низку залежних територій (табл.13.1).

Таблиця 13.1

Країни Карибської Америки

Країна *Залежна територія*	Столиця *Адміністр. центр*	Площа, км²	Населення, тис. осіб (2019 р.)	Густота населення осіб/км² (2019 р.)	ВВП на душу населення, дол. (2019 р.)
Ангілья (Брит.)	*Валлі*	*91*	*15*	*165,2*	*18 860,7*
Аруба (Нід.)	*Ораньєстад*	*180*	*106*	*590,6*	*25 655,1*
Антигуа і Барбуда	Святого Іоана	442	97	220,7	14 803
Багамські острови	Нассау	13 940	390	38,9	29 824,7
Барбадос	Бріджтаун	431	287	667,5	16 494,2
Віргінські о-ви (Брит.)	*Род Таун*	*15*	*30*	*200,2*	*31 916,8*
Гаїті	Порт-о-Пренс	27 750	11 263	408,7	776
Гваделупа (Фр.)	*Бас-Тер*	*1 705*	*400*	*245,7*	-
Гренада	Сент-Джорджес	345	112	329,4	10 451,0
Домініка	Розо	750	72	95,7	6 719,3
Домініканська республіка	Санто-Домінго	48 671	10 739	222,2	7 052,3
Кайманові о-ви (Брит.)	*Джорджтаун*	*264*	*65*	*270,6*	*65 472,4*
Куба	Гавана	109 884	11 334	106,5	8 433,1
Кюрасао (Нід.)	*Віллемстад*	*444*	*163*	*368,1*	*19 591,3*
Мартініка(Фр.)	*Форт-де-Франс*	*1 128*	*376*	*354,3*	-
Монсеррат	*Плімут*	*103*	*5*	*49,9*	*-2,8*

(Брит.)					
Пуерто-Ріко (США)	*Сан-Хуан*	*8 868*	*2 993*	*330,7*	*28 450,7*
Сен-Мартен (Фр.)	*Маріго*	*34*	*42*	*1 246,7*	*27 115,5*
Сент-Вінсент і Гренадіни	Кінгстаун	389	111	283,6	7 098,8
Сент-Кітс і Невіс	Бастер	261	53	203,2	16 818,0
Сент-Люсія	Кастрі	539	183	299	9 607,0
Теркс і Кайкос о-ви (Брит.)	*Коберн-Таун*	*948*	*38*	*40,2*	*28 689,0*
Трінідад і Тобаго	Порт оф Спейн	5 127	1 395	271,9	16 145,3
Ямайка	Кінгстон	10 990	2948	272,2	5 129,8

Населення країн Вест-Індії дуже строкате, його основну масу становлять негри – нащадки рабів із Африки, яких особливо багато в Гаїті (95%), Барбадосі, Сент-Люсії, Ямайці, Сент-Кітс і Невіс (по 90%) тощо. Мулатів чимало в Домінікані (73%), Кубі (51%), Тринідаді і Тобаго (20%). Нащадки європейців (іспанці та португальці) численні лише на Кубі (37%), у Домініканській Республіці (16%) та на Багамах (12%). Серед релігійних вірувань поширені католицизм і протестантизм.

Ніде у світі немає такої неоднорідної соціально-економічної ситуації, як у Карибській Америці. Поряд із найбіднішими країнами світу тут існує чимало держав, яким вдалося знайти своє місце у світовому співтоваристві. Найбільш відсталими країнами регіону є Гаїті, яка переживає наслідки руйнівних землетрусів, та Куба, що долає наслідки комуністичного режиму. Решта країн переважно за рахунок третинного сектору економіки (розвитку рекреації та туризму, грального бізнесу, надання медичних і фінансових послуг), перетворюються на процвітаючі. Наприклад, Ямайка вдало поєднує розвиток третинного сектору економіки з первинним, розвиваючи високорентабельне плантаційне господарство. Найрозвиненішим третинний сектор економіки є на Багамських Островах, у Домініканській Республіці, Арубі, Барбадосі, Тринідаді й Тобаго.

На міжнародній арені регіон усе більше виступає як територія, що надає світу різноманітні послуги. Відомий він і власними продуктами сільського господарства, гірничодобувної та харчової

промисловості. Звідси на світовий ринок надходять руди кольорових металів, тропічні овочі й фрукти та продукція їхньої переробки. Плантаційне господарство країн регіону орієнтується переважно на експорт. Звідси постачають цукор, банани, каву, ананаси, кокосові горіхи, тютюн, цитрусові, рис, рибу та морепродукти.

Завдання :

1. Згрупуйте країни Центральної Америки за формою правління та адміністративно-територіальним устроєм. Результати оформіть у табл. 13.2.

Таблиця 13.2

Країни Карибської Америки за формою правління та адміністративно-територіальним устроєм

Країни	Республіка	Монархії			Унітарна держава	Федерація	Залежна територія
		Абсолютна	Конституційна	Теократична			
Ангілья (Брит.)							
Аруба (Нід.)							
Антигуа і Барбуда							
Багамські острови							
Барбадос							
Віргінські о-ви (Брит.)							
Гаїті							
Гваделупа (Фр.)							
Гренада							
Домініка							
Домініканська республіка							
Кайманові о-ви (Брит.)							
Куба							
Кюрасао (Нід.)							
Мартініка(Фр.)							
Монсеррат (Брит.)							

Пуерто-Ріко (США)							
Сен-Мартен (Фр.)							
Сент-Вінсент і Гренадіни							
Сент-Кітс і Невіс							
Сент-Люсія							
Теркс і Кайкос о-ви (Брит.)							
Трінідад і Тобаго							
Ямайка							

2. Позначте на контурній карті «Політична карта світу»покажіть:

2.1. Країни регіону Карибської Америки та їх столиці.

2.2. Міжнародні організації Карибської Америки.

3. Побудуйте секторні діаграми розподілу ВВП за секторами економіки в деяких країнах Карибської Америки. Для виконання завдання скористайтесь даними табл. 13.3.

Таблиця 13.3

Розподіл ВВП деяких країн Карибської Америки за секторами економіки, %

Країна	Сільське господарство	Промисловість	Сфера послуг
Багамські Острови	2	8	90
Гаїті	22	20	58
Куба	4	22	74
Гринідад і Тобаго	0,5	48,5	51
Ямайка	7	21	72

4. Порівняйте ВВП країн Карибської Америки, скориставшись даними табл. 13.1. Побудуйте стовпчикову діаграму. Зробіть висновки.

5. Порівняйте населення країн Центральної Америки *(на вибір викладача і студентів)*, які розглядаються у лабораторній роботі за планом :

5.4. Чисельність населення. Мови.

5.5. Демографічні особливості.

5.6. Національний і релігійний склад.
5.7. Розміщення населення.
5.8. Трудові ресурси.

Результати оформіть письмово.

6. *Робота в групах (завдання на вибір викладача та студентів).* Користуючись літературними та картографічними джерелами, охарактеризуйте господарства країни регіону Карибська Америка, за планом:

6.1. Сучасний стан економіки.
6.2. Загальна характеристика промисловості.
6.2.1. Паливно-енергетичний комплекс.
6.2.2. Чорна і кольорова металургія.
6.2.3. Машинобудування.
6.2.4. Хімічна промисловість.
6.2.5. Легка промисловість.
6.2.6. Харчова промисловість
6.3. Сільське господарство.
6.3.1. Рослинництво.
6.3.2. Тваринництво.
6.4.Зовнішня торгівля.
6.5.Соціальна сфера.
6.6.Рекреація і туризм.

У висновках вкажіть спільні та відмінні риси охарактеризованих країн.

7. Опрацюйте статтю В.С. Яценко «Пізнавальні мандрівки. Працюємо із синхроністичною таблицею» [7]. Визначте етапи дослідження Карибської Америки.

Контрольні питання:

1. За якими ознаками країни Карибської Америки об’єднані в регіон?
2. Порівняйте особливості економіко-географічного положення країн Карибської Америки.
3. Охарактеризуйте внутрішні відмінності у забезпеченні природними ресурсами різних країн регіону.
4. Охарактеризуйте особливості населення країн Карибської Америки.

5. Зіставте рівень розвитку господарства в країнах Північної та Карибської Америки. Визначте спільні риси та відмінні.

6. Охарактеризуйте галузеву структуру промисловості країн Карибської Америки. Чим спричинені відмінності в концентрації промислових виробництв у межах регіону?

7. Охарактеризуйте особливості галузей спеціалізації сільського господарства країн регіону.

8. Проаналізуйте значення різних видів транспорту для зовнішньоекономічної діяльності країн регіону.

9. Які перспективи розвитку економічних відносин країн Карибської Америки з Україною? З чим це пов'язано?

10. Проаналізуйте можливості й проблеми розвитку туризму в регіоні.

Література:

1. Безуглий В. В. Економічна і соціальна географія зарубіжних країн: навч. посіб. для студентів вищих навч. закладів. Київ : Видавничий центр «Академія», 2007. С. 567 – 583.
2. Безуглий В. В., Козинець С. В. Регіональна економічна та соціальна географія світу: навч. посіб. для студентів вищих навч. закладів. Київ: Видавничий центр «Академія», 2007. С. 417 – 465.
3. Безуглий В.В., Лисичарова Г.О. Географія (профільний рівень): підручн. Київ: Генеза, 2018. 288 с.
4. Великий атлас світу. Біла Церква: ПАТ Білоцерківська книжкова фабрика, 2015.192с.
5. Економічна і соціальна географія світу: навч. посібник (За ред. С. П. Кузика) Львів: Світ, 2003. 672 с.
6. Кобернік С.Г., Коваленко Р.Р. Географія: підручн. Камянець-Подільський: Абетка, 2018. 256 с.
7. Країни світу. URL: https://data.un.org/
8. Яценко В.С. Пізнавальні мандрівки. Працюємо із синхроністичною таблицею. *Географія та економіка в рідній школі*, 2017. №6. С. 30-33.

Завдання для самостійної роботи

Підготуйте повідомлення-есе про один із об'єктів спадщини ЮНЕСКО країн Карибського басейну (*на вибір студента*). Використовуючи інформаційні джерела, відповідь доповніть фото або відео.

ЛАБОРАТОРНА РОБОТА №14

Тема. Суспільно-географічна характеристика Південної Америки

Мета: закріпити знання студентів про суспільно-географічну характеристику регіону Південна Америка; сформувати вміння аналізувати економіко-географічне положення регіону. Розвинути вміння роботи з картою, статистичними матеріалами, геоінформаційними джерелами, знаходити найбільш суттєві риси подібності. Виховувати організованість, ініціативність студентського колективу, формувати туміння працювати в команді.

Матеріали та обладнання: папір формату А-4, контурні карти «Південна Америка», «Політична карта світу», прості та кольорові олівці, гумка, лінійка.

Теоретичні відомості

Країни Південної Америки розташовані в Західній півкулі, між Тихим океаном на заході й Атлантичним океаном на сході. Площа субрегіону – 18,28 млн км². Тут розташовані 12 незалежних держав (табл.14.1).

Таблиця 14.1

Країни Південної Америки

Країна *Залежна територія*	Столиця *Адміністр. центр*	Площа, км^2	Населення, тис. осіб (2019 р.)	Густота населення осіб/км^2 (2019 р.)	ВВП на душу населення, дол. (2019 р.)
Аргентина	Буенос-Айрес	2 780 400	44 781	16,4	14 399,6
Болівія	Сукре	1 098 581	11 513	10,6	3 394,0
Бразилія	Бразіліа	8 515 767	211 050	25,3	9 821,4
Венесуела	Каракас	912 050	28 516	32,3	7 977,4

Гайана	Джорджтаун	214 969	783	4,0	4 555,1
Гвіана (Фр)	*Кайєна*	*83 534*	*291*	*3,5*	-
Еквадор	Кіто	257 217	17 374	70,0	6 273,5
Колумбія	Богота	1 141 748	50 339	45,4	6 301,6
Парагвай	Асунсьйон	406 752	7 045	17,7	4 321,5
Перу	Ліма	1 285 216	32 510	25,4	6 572,4
Уругвай	Монтевідео	173 626	3 462	19,8	17 120,2
Сурінам	Парамарібо	163 820	581	3,7	6 757,4
Чилі	Сантьяго	756 102	18 952	25,5	15 346,7
Фолклендські о-ви (Брит.)	*Стенлі*	*12 173*	*3*	*0,3*	-

Більшість південноамериканських країн – колишні колонії Іспанії, лише Бразилія – Португалії, тому серед населення континенту переважають метиси, у яких злилася європейська й індіанська кров.

Усі країни Південної Америки належать до категорії країн, що розвиваються, суттєво відрізняючись між собою за рівнем соціально-економічного розвитку. Серед них є ключові країни (Бразилія, Аргентина), нафтоекспортні (Венесуела й Еквадор), нові індустріальні (Чилі, Уругвай), інші – середнього рівня розвитку і найбідніші (Болівія, Суринам).

Бразилія. Назва країни походить від португальської назви цінної породи червоного дерева pau-brasil. Це індустріально-аграрна країна, економіка якої є найрозвинутішою в Південній Америці. В останні роки, здебільшого завдяки залученню передових технологій, іноземних інвестицій і кредитів розвинутих країн, Бразилія досягла великих успіхів у господарському розвитку.

Україна та Бразилія мають давні тісні зв’язки. Вони активно співпрацюють у сфері мирного використання космічного простору, а також у галузі енергетичного машинобудування. Одним із важливих чинників розвитку двосторонніх відносин є наявність у Бразилії численної української діаспори, яка, за деякими оцінками, налічує понад 400 тис. осіб і сконцентрована переважно на півдні країни. Українсько-бразильська співпраця в космічній сфері бере відлік з 1999 р., коли було підписано «Рамкову угоду про співпрацю щодо використання космічного простору в мирних цілях», і почала активно розвиватися з 2002 р. зі старту амбіційного

проєкту запусків носіїв серії «Циклон» із бразильського космодрому Алкантара.

Завдання :

1. Проаналізуйте приморське розташування країн Південної Америки. Результати занесіть у таблицю 14. 2.

Таблиця 14.2

Розташування країн ПівденноїАмерики

Країни, які мають вихід до моря	Країни, які не мають виходу до моря

2. На контурній карті «Південна Америка» позначте:

2.1. Країни регіону та їх столиці.

2.2. Окремо позначте міста з чисельністю понад 1 млн. жителів.

2.3. Міжнародні організації Південної Америки.

3. Згрупуйте країни Південної Америки за формою правління та адміністративно-територіальним устроєм. Дані занесіть у табл. 14.3.

Таблиця 14.3

Групування країн Південної Америки за формою правління та адміністративно-територіальним устроєм

Країни	Республіка	Монархії			Унітарна держава	Федерація	Залежна територія
		Абсолютна	Конституційна	Теократична			
Аргентина							
Болівія							
Бразилія							
Венесуела							
Гайана							
Гвіана (Фр)							
Еквадор							

Колумбія							
Парагвай							
Перу							
Уругвай							
Сурінам							
Чилі							
Фолклендські о-ви (Брит.)							

Зробіть висновки про форми правління, які переважають у країнах регіону та адміністративно-територіальний устрій.

4. Проаналізуйте *мінеральні ресурси.* Використовуючи тектонічну, фізичну, комплексну карти Південної Америки, позначте поклади кам'яного вугілля, нафти й газу, залізної, марганцевої, мідної, олов'яної, кобальтової, молібденової, літієвої руд, бокситів, золота, платини, срібла, алмазів, смарагдів, сірки, селітри.

5. Підготуйтесь письмово до дискусії з питань:

5.1. Яке економічне значення для Бразилії мають лісові ресурси?

5.2. Які екологічні наслідки знищення лісів Амазонії зазнає країна і світ загалом?

5.3. Чому вважається, що знищення лісів Бразилії стане культурною катастрофою і призведе до загибелі унікальної культури корінних народів?

6. Проаналізуйте населення країн Південної Америки. Побудуйте секторну діаграму співвідношення народів та національностей Мексики та Бразилії. Порівняйте їх. Для виконання завдання скористайтесь літературно-інформаційними джерелами.

7. Робота в групах (*завдання на вибір викладача та студентів*):

7.1. Охарактеризуйте паливно-енергетичний комплекс країн Південної Америки.

7.2. Охарактеризуйте металургійний комплекс країн Південної Америки.

7.3. Охарактеризуйте машинобудування країн Південної Америки.

7.4. Охарактеризуйте хімічну та деревообробну промисловості країн Південної Америки.

7.5. Охарактеризуйте легку та харчову промисловості країн Південної Америки.

Контрольні питання:

1. За якими ознаками країни Південної Америки об’єднані в регіон?
2. Порівняйте особливості економіко-географічного положення країн Південної Америки.
3. Охарактеризуйте внутрішні відмінності у забезпеченні природними ресурсами різних країн регіону.
4. Охарактеризуйте особливості населення країн Південної Америки.
5. Зіставте рівень розвитку господарства в країнах Південної та Карибської Америки. Визначте спільні риси та відмінні.
6. Охарактеризуйте галузеву структуру промисловості країн Південної Америки. Чим спричинені відмінності в концентрації промислових виробництв у межах регіону?
7. Охарактеризуйте особливості галузей спеціалізації сільського господарства країн регіону.
8. Проаналізуйте значення різних видів транспорту для зовнішньоекономічної діяльності країн регіону.
9. Які перспективи розвитку економічних відносин країн Південної Америки з Україною? З чим це пов’язано?
10. Проаналізуйте можливості й проблеми розвитку туризму в регіоні.

Література:

1. Безуглий В. В. Економічна і соціальна географія зарубіжних країн: навч. посіб. для студентів вищих навч. закладів. Київ : Видавничий центр «Академія», 2007. С. 583 – 626.
2. Безуглий В. В., Козинець С. В. Регіональна економічна та соціальна географія світу: навч. посіб. для студентів вищих навч. закладів. Київ: Видавничий центр «Академія», 2007. С. 417 – 465.
3. Безуглий В.В., Лисичарова Г.О. Географія (профільний рівень): підручн. Київ: Генеза, 2018. 288 с.
4. Великий атлас світу. Біла Церква: ПАТ Білоцерківська книжкова фабрика, 2015.192с.
5. Економічна і соціальна географія світу: навч. посібник

(За ред. С. П. Кузика) Львів: Світ, 2003. С. 606 – 620.

6. Кобернік С.Г., Коваленко Р.Р. Географія: підручн. Камянець-Подільський: Абетка, 2018. 256 с.

7. Країни світу. URL: https://data.un.org/

Завдання для самостійної роботи

Підготуйте повідомлення- есе про визначні туристичні об'єкти Південної Америки. Використовуючи інформаційні джерела, відповідь доповніть фото або відео.

ЛАБОРАТОРНА РОБОТА № 15

Тема. Суспільно-географічна характеристика Північної Африки

Мета: навчити оцінювати значення Африки в міжнародному поділі праці; розвивати вміння характеризувати політичну карту Африки; аналізувати статистичну інформацію про відтворення населення, рівні і темпи урбанізації, специфіку етнічного складу населення країн Африки; порівнювати спеціалізацію господарства, напрямки розвитку транспортної інфраструктури, інтенсивність проявів глобальних проблем у субрегіонах Африки. Виховувати організованість, ініціативність студентського колективу, формувати уміння працювати в команді.

Матеріали та обладнання: папір формату А–4, контурна карта «Африка», прості та кольорові олівці, гумка, лінійка.

Теоретичні відомості

Африка − другий за розмірами континент світу, площа якого становить 29,2 млн. км², а з островами − 30,3 млн. км².

Згідно з геосхемами ООН Африка поділяється на п'ять субрегіонів: Південну Африку, Східну Африку, Північну Африку, Західну Африку, Центральну Африку. Найбільшими за кількістю держав, що утворюють регіони, та чисельністю населення є Східна Африка (18 держав, близько 410 млн осіб) і Західна Африка (16 держав, близько 365 млн осіб) – за економічним потенціалом – Північна й Південна Африка, між всіма ними розташована Центральна Африка.

Політична карта Африки набула сучасних рис з другої половини XX ст., коли почали здобувати незалежність і розбудовувати свою державність колишні колонії Франції, Великої Британії, Бельгії, Португалії, Іспанії та Італії. Якщо на початку 1950-х рр. в Африці було лише 4 незалежні території, після прийняття «Декларації про надання незалежності колоніальним країнам і народам» 1960 р. їхня кількість почала стрімко зростати. Останніми набули незалежності Еритрея (1993 р.) та Південний Судан (2011 р.).

Африка є політично нестабільним регіоном, унаслідок чого на території ряду країн перебувають Місії ООН з метою запобігання або ліквідації загрози миру і безпеки шляхом спільних примусових дій (військова демонстрація, блокада тощо), якщо заходи економічного і політичного характеру виявляться або виявилися недостатніми. Міждержавні організації в Африці були створені переважно в другій половині XX ст. задля захисту миру в регіоні, сприяння економічному розвитку та підвищення конкурентоспроможності на світовій арені: Африканський Союз, Міжнародна організація Франкофонії (МОФ), Союз арабського Магриба.

Північна Африка займає 1/3 території, де проживає кожен четвертий житель материка. Регіон має прямий вихід до Середземного моря, що веде в Атлантику і через Суецький канал у Червоне море до Індійського океану, сусідить з розвинутими країнами Європи і Південно-Південно-Західної Азії. На континенті регіон межує з трьома іншими африканськими регіонами: Західною, Центральною та Східною Африкою.

До складу регіону Північна Африка входять 6 держав (табл.15.1).

Таблиця 15.1

Країни Північної Африки

Країна *Залежна територія*	Столиця *Адміністр. центр*	Площа, км^2	Населення, тис.осіб (2019 р.)	Густота населення осіб/км^2 (2019 р.)	ВВП на душу населення,дол. (2019 р.)
Алжир	Алжир	2 381 741	43 053	18,1	4 055,2
Єгипет	Каїр	1 002 000	100 388	100,8	2 000,3
Лівія	Тріполі	1 676 198	6 778	3,9	3 941,8
Марокко	Рабат	446 550	36 472	81,7	3 069,7
Зах.	*Ель-Аюн*	*266 000*	*582*	*2,2*	-

Сахара (Марокко)					
Судан	Хартум	1 886 068	42 813	24,3	2 967,1

Північна Африка є колискою давньоєгипетської цивілізації, що зробила значний внесок у світову культуру. В античний час землі південного Середземномор'я славилися культурою Карфагена, їх вважали «житницею Риму». З римлянами пов'язані й перші вживання назви «Африка». У середні віки араби, які прийшли сюди, поширили серед єгиптян і берберів (давніх лівійців) іслам і арабську мову. Наприкінці Середньовіччя, коли ще тільки окреслювалися обриси Нового часу, в Північній Африці сформувалися самостійні держави – Марокко, Алжир, Туніс, Єгипет тощо.

Єгипет. Країна займає північносхідну частину Африки й Синайський півострів (близько 6 % території), що розташований у Західній Азії. Конфігурація країни нагадує квадрат, а зі сторін якого має протяжність близько 1 тис. км. На півночі береги омивають води Середземного, а на сході – Червоного морів. Обидва моря сполучені штучним Суецьким каналом – однією із найважливіших ланок у системі світових морських комунікацій. Успішно розвивається українсько-єгипетське співробітництво. До Єгипту постачають українські чорні метали та напівфабрикати з них, різну сільськогосподарську продукцію. Основним продуктом єгипетського імпорту залишаються їстівні плоди (переважно цитрусові). За орієнтовними підрахунками, на території Єгипту проживає, працює і навчається понад 4 тис. громадян України.

Завдання:

1. Охарактеризуйте найважливіші соціально-економічні показники країн Північної Африки. Результати занесіть у табл.15.2:

Таблиця 15.2

Соціально-економічні показники країн Північної Африки

Країни / Показники	Єгипет	Алжир	Лівія	Марокко	Судан
Офіційна мова					
Етнічні групи					

Панівна релігія					
Національне свято					
Грошова одиниця					
Державний устрій					
Глава держави					
Законодавчий орган					
Адміністративно–територіальний поділ					
Довжина кордону, км					
Довжина берегової смуги, км					
Експорт					
Участь у міжнародних організаціях					
Країни-сусіди					

2. Позначте на контурній карті Африки країни Північної Африки та їх столиці. Способом якісного фону позначте країни історико-географічної області Магриб (Додаток В).

3. Порівняйте ВВП країн Північної Африки, скориставшись даними табл. 15.1. Побудуйте стовпчикову діаграму. Зробіть висновки.

4. Порівняйте населення країн, які розглядаються в лабораторній роботі за планом (*на вибір викладача*):

4.1. Чисельність населення. Мови.

4.2. Демографічні особливості.

4.3. Національний і релігійний склад.

4.4. Розміщення населення.

4.5. Трудові ресурси.

Результати оформіть письмово.

5. *Робота в групах (завдання на вибір викладача та студентів).* Користуючись літературними та картографічними джерелами, опишіть характеристику господарства країни регіону за планом:

5.1. Сучасний стан економіки;

5.2. Загальна характеристика промисловості:

5.2.1. Паливно–енергетичний комплекс.
5.2.2. Чорна і кольорова металургія.;
5.2.3. Машинобудування.
5.2.4. Хімічна промисловість.
5.2.5. Легка промисловість.
5.2.6. Харчова промисловість.
5.3. Сільське господарство:
5.3.1. Рослинництво.
5.3.2. Тваринництво.
5.4. Зовнішня торгівля.
5.5. Соціальна сфера.
5.6. Рекреація і туризм.

6. Проаналізуйте провідні міжнародні організації африканських країн. Результати оформіть у таблицю 15.3. У чому відмінність інтеграційних процесів у Африці? Відповідь обгрунтуйте.

Таблиця 15.3

Міжнародні організації африканських країн

Міжнародна організація	Рік утвореннння	Країни-члени	Штаб-квартира	Мета

7.Підготуйтесь письмово до дискусії з питання «Суецький канал, нафта і туризм – три кити економіки Єгипту».

Контрольні питання:

1. Проаналізуйте вплив колоніального минулого на сучасний економічний стан країн регіонів.
2. Порівняйте природно-ресурсний потенціал Західної та Північної Африки. Визначте спільні риси та відмінні.
3. Охарактеризуйте демографічну ситуацію та особливості розміщення населення в регіоні.
4. Визначте основні риси розвитку господарства Західної Африки. Дайте характеристику спеціалізації регіону.
5. Охарактеризуйте розвиток системи транспорту в регіоні. Які проблеми спричинені його слабкою розвинутістю?
6. Проаналізуйте структуру експорту та імпорту країн Західної та Північної Африки.

7. Яке значення для більшості країн регіону має вихід до Середземного моря?

8. Охарактеризуйте релігійний та етнічний склад населення регіону. Поясніть причини міграцій населення та їх роль у господарстві країн.

9. Охарактеризуйте вплив природних умов на територіальну диференціацію за спеціалізацією сільського господарства.

10. Порівняйте рекреаційний потенціал північноафриканського Середземномор'я з потенціалом Південної Європи.

Література:

1. Безуглий В. В. Економічна і соціальна географія зарубіжних країн: навч. посіб. для студентів вищих навч. закладів. Київ : Видавничий центр «Академія», 2007. С. 644 – 654.
2. Безуглий В. В., Козинець С. В. Регіональна економічна та соціальна географія світу: навч. посіб. для студентів вищих навч. закладів. Київ: Видавничий центр «Академія», 2007. С. 465 – 490.
3. Безуглий В.В., Лисичарова Г.О. Географія (профільний рівень): підручн. Київ: Генеза, 2018. 288 с.
4. Великий атлас світу. Біла Церква: ПАТ Білоцерківська книжкова фабрика, 2015.192с.
5. Економічна і соціальна географія світу: навч. посібник (За ред. С. П. Кузика) Львів: Світ, 2003. С. 507 – 529.
6. Кобернік С.Г., Коваленко Р.Р. Географія: підручн. Камянець-Подільський: Абетка, 2018. 256 с.
7. Країни світу. URL: https://data.un.org/

Завдання для самостійної роботи

Підготуйте повідомлення-есе про визначні туристичні об'єкти країн Північної Африки (на вибір студента). Використовуючи інформаційні джерела, відповідь доповніть фото або відео.

ЛАБОРАТОРНА РОБОТА № 16

Тема. Суспільно-географічна характеристика Центральної Африки

Мета: скласти порівняльну економіко-географічну характеристику країн Центральної Африки, виявити спільне та відмінне в їхній галузевій і територіальній структурі; сформувати вміння аналізувати економіко-географічне положення країн. Розвивати вміння роботи з картою, статистичними матеріалами, геоінформаційними джерелами, знаходити найбільш суттєві риси подібності. Виховувати організованість, ініціативність студентського колективу, формувати уміння працювати в команді.

Матеріали та обладнання: папір формату А–4, контурна карта «Африка», прості та кольорові олівці, гумка, лінійка.

Теоретичні відомості

До складу регіону Центральна Африка входять 9 держав (табл.16.1).

Таблиця 16.1.

Країни Центральної Африки

Країна	Столиця	Площа, км^2	Населення, тис. осіб (2019 р.)	Густота населення осіб/км^2 (2019 р.)	ВВП на душу населення, дол. (2019 р.)
Ангола	Луанда	1 246 700	31 825	25,5	4 247,4
Габон	Лібревілль	267 668	2 173	8,4	7 220,9
Демократична Республіка Конго (ДРК)	Кіншаса	2 344 858	86 791	38,3	462,8
Екваторіальна Гвінея	Малабо	28 052	1356	48,3	9850,3
Камерун	Яунде	475 650	25 876	54,7	1451,9
Конго	Браззавіль	342 000	5380	15,8	2146,5
Сан-Томе і Прінсіпі	Сан-Томе	964	215	224,0	1921,3
Центрально-Африканська Республіка (ЦАР)	Бангі	622 984	4745	7,6	427,7
Чад	Нджамена	1 284 000	15 947	12,7	719,3

Країни регіону суттєво різняться за рівнем економічного розвитку. Головним джерелом існування для 80 % населення є землеробство й скотарство. Віддаленість великих внутрішніх областей від океану, головних транспортних магістралей спричиняє їх господарську ізоляцію, ускладнює торговельні зв'язки і залучення до системи територіального поділу праці.

Розпад колоніальної системи супроводжувався формуванням у більшості країн масштабного державного сектору економіки. В *Анголі* було націоналізовано або взято під контроль держави численні гірничовидобувні підприємства, транспорт, зв'язок, банківську систему, землю та її ресурси, але з початку 90-х рр. XX ст. уряд узяв курс на поступове послаблення прямого втручання держави в економіку. У *ДРК* держава володіє мінеральними, лісовими й земельними ресурсами, націоналізовані тут провідні промислові підприємства, банки, страхові установи. У Камеруні державний сектор займає головні позиції у сферах транспорту (в залізничному транспорті державі належить 100 % капіталу компаній, у повітряному − 70 %, морському − 66 %, міському транспорті − 65 %), зв'язку, енергетичного господарства й водопостачання; посилилися її позиції у сільському господарстві. У *ЦАР* націоналізовані річковий транспорт і виробництво електроенергії. Економічна політика *Чаду* та інших країн спрямована на заохочення приватного підприємництва, залучення іноземного капіталу. Приватний іноземний капітал сконцентрований переважно у гірничовидобувній та обробній промисловості, виробництві споживчих товарів.

Габон. Йому належить один із найбільших обсягів загального рівня ВНП в регіоні (понад 9,5 млрд дол. у 2005 р.), на душу населення припадає майже 7000 дол. (найвищий показник у регіоні). Основою економіки країни є видобувна промисловість (нафтова та гірничорудна). У Габоні активно проводиться політика із залучення іноземних інвестицій в економіку, яка більше пов'язана з американськими і західноєвропейськими (французьким) ринками, ніж із сусідніми африканськими країнами.

У Міжнародному географічному поділі праці (МГПП) країни регіонів представлені галузями видобувної промисловості (нафтова, гірничорудна − мідь, марганець, рідкоземельні метали, алмазодобувна). Із сільськогосподарських галузей зорієнтоване на експорт вирощування олійної пальми, бавовника, какао, бананів,

сизалю, кави, каучуконосів. Повсюдно розвинуті заготівля та експорт тропічної деревини.

Завдання:

1. Позначте на контурній карті:

1.1. Країни регіону Центральна Африка та їх столиці.

1.2. Міжнародні організації Центральної Африки.

2. Згрупуйте країни Центральної Африки за формою правління та адміністративно-територіальним устроєм. Заповніть таблицю 16.2.

Таблиця 16.2

Країни Центральної Африки за формою правління та адміністративно-територіальним устроєм

Країни	Республіка	Монархії			Унітарна держава	Федерація	Залежна територія
		Абсолютна	Конституційна	Теократична			
Ангола							
Габон							
Демократична Республіка Конго							
Екваторіальна Гвінея							
Камерун							
Конго							
Сан-Томе і Прінсіпі							
Центрально-Африканська Республіка							
Чад							

3. Підготуйтесь письмово до дискусії з питання «Кордони на політичній карті Африки: особливості делімітації та демаркації».

4. Порівняйте статево-вікові піраміди населення Землі та країн Центральної Африки (Габон, Чад, Центрально-Африканська Республіка). Розрахуйте: коефіцієнти демографічного навантаження, потенційного заміщення, пенсійного навантаження. На основі отриманих обрахунків зробіть висновок про працересурсний потенціал світу та досліджуваних країн Центральної Африки.

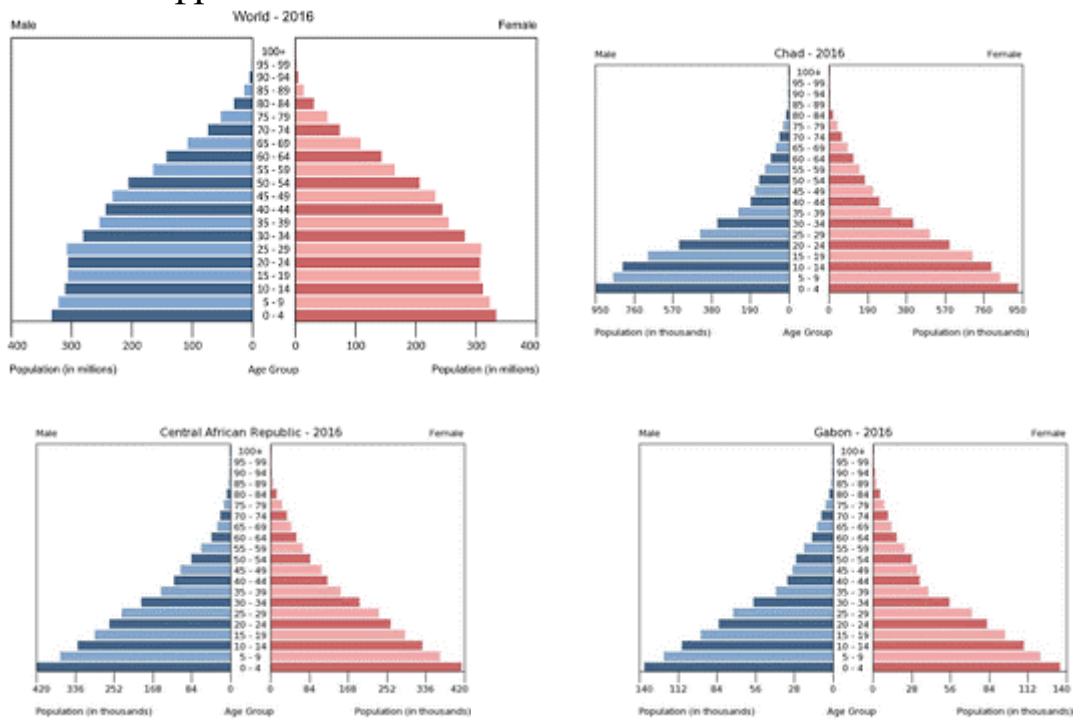


Рис.16.1.

Статево-вікові піраміди населення Землі та країн Центральної Африки (Габон, Чад, Центрально-Африканська Республіка)

5. Порівняйте ВВП країн Центральної Африки, скориставшись даними табл. 16.1. Побудуйте стовпчикову діаграму. Зробіть висновки.

6. *Робота в групах (завдання на вибір викладача та студентів):*

1.1. Охарактеризуйте первинний сектор економіки країн Центральної Африки.

6.1. Охарактеризуйте вторинний сектор економіки країн Центральної Африки.

6.2. Охарактеризуйте третинний сектор економіки країн Центральної Африки.

7. Створіть картосхему районів лісозаготівлі, пасовищного тваринництва, землеробства, спираючись на картографічні компетенції (знання картографічних способів зображення).

8. Проаналізуйте вплив знищення лісів, перевипасу худоби та підсічно-вогневого землеробства на швидкість і напрямки процесів спустелення в Африці. Відповідь обгрунтуйте.

9. Підготуйтесь письмово до дискусії з питань:

9.1. Пояс бідності на південь від Сахари: причини формування та глобальні наслідки.

9.2. Ангола: успішний розвиток після війни.

Контрольні питання:

1. Проаналізуйте вплив колоніального минулого на сучасний економічний стан країн регіону Центральної Африки.
2. Охарактеризуйте природно-ресурсний потенціал досліджуваного регіону.
3. Охарактеризуйте демографічну ситуацію та особливості розміщення населення в регіоні Центральна Африка. Поясніть причини міграцій населення та їх роль у господарстві регіону.
4. Визначте основні риси розвитку господарства країн. Дайте характеристику спеціалізації регіону.
5. Охарактеризуйте розвиток системи транспорту. Які проблеми спричинені його слабкою розвинутістю?
6. Проаналізуйте структуру експорту та імпорту країн Північної та Центральної Африки.
7. Охарактеризуйте вплив природних умов на територіальну диференціацію у спеціалізації сільського господарства.
8. Порівняйте рекреаційний потенціал країн регіону Центральної Африки з потенціалом Північної Африки.

Література:

1. Безуглий В. В. Економічна і соціальна географія зарубіжних країн: навч. посіб. для студентів вищих навч. закладів. Київ : Видавничий центр «Академія», 2007. С. 626 – 664.
2. Безуглий В. В., Козинець С. В. Регіональна економічна та соціальна географія світу: навч. посіб. для студентів вищих навч. закладів. Київ: Видавничий центр «Академія», 2007. С. 514 – 532.

3. Безуглий В.В., Лисичарова Г.О. Географія (профільний рівень): підручн. Київ: Генеза, 2018. 288 с.
4. Великий атлас світу. Біла Церква: ПАТ Білоцерківська книжкова фабрика, 2015.192с.
5. Економічна і соціальна географія світу: навч. посібник (За ред. С. П. Кузика) Львів: Світ, 2003. С. 507 – 529.
6. Кобернік С.Г., Коваленко Р.Р. Географія: підручн. Камянець-Подільський: Абетка, 2018. 256 с.
7. Країни світу. URL: https://data.un.org/
8. Центральна Африка. URL : http://poradumo.com.ua/324022-c-401/

Завдання для самостійної роботи

Підготуйте повідомлення-есе про національні парки країн Центральної Африки (на вибір студента). Використовуючи інформаційні джерела, відповідь доповніть фото або відео.

ЛАБОРАТОРНА РОБОТА № 17

Тема. Суспільно-географічна характеристика Західної Африки

Мета: скласти порівняльну економіко–географічну характеристику країн Західної Африки, виявити спільне та відмінне в їхній галузевій і територіальній структурі; сформувати вміння аналізувати економіко-географічне положення країн. Розвивати вміння роботи з картою, статистичними матеріалами, геоінформаційними джерелами, знаходити найбільш суттєві риси подібності. Виховувати організованість, ініціативність студентського колективу, формувати уміння працювати в команді.

Матеріали та обладнання: папір формату А–4, контурна карта «Африка», прості та кольорові олівці, гумка, лінійка.

Теоретичні відомості

Західна Африка − найнаселеніший регіон материка, на 1/6 його території проживає третина всіх африканців. До складу регіону входять 16 держав (табл.17.1).

Межує вона з Північною та Центральною Африкою, омивається водами Атлантичного океану та його найбільшої затоки

біля берегів Африки − Гвінейської. На півночі межує із Сахарою, а на сході − із котловиною Чад.

Територія Західної Африки була колонізована найраніше (XV−XVI ст.). Найбільше торкнулася її работоргівля. Донедавна одну з ділянок узбережжя Гвінейської затоки називали «Невільничий Берег». У XIX ст. територія регіону була поділена переважно між Францією, Великою Британією та Португалією. *Великій Британії* належали Гамбія, Гана, Сьєрра-Леоне, Нігерія, частина Того, *Португалії* − Гвінея-Бісау та Острови Зеленого Мису (з 1986 р. − Кабо-Верде). Решта території (крім Ліберії) входила до складу *Французької Західної Африки*. Найдавнішою республікою на континенті є Ліберія, заснована в 1847 р. переселенцями із США. Гана й Гвінея домоглися незалежності наприкінці 50-х років, інші країни − на початку 60-х років і лише португальські колонії − у середині 70-х років XX ст.

Крім Малі, Буркіна і Нігеру, країни розташовані на узбережжі, а сам регіон більш наближений до Західної Європи та атлантичних портів Північної Америки, ніж інша частина Тропічної Африки. Вихід до океану, зручні бухти на узбережжі сприяли розвитку портів та активних морських зв'язків з іншими приатлантичними регіонами Африки, Європи та Америки.

Усі країни регіону входять до ООН, АС, Арабської Ліги; Лівія, Алжир, Нігерія є членам ОПЕК; Гамбія, Нігерія та Сьєрра-Леоне − члени Співдружності, очолюваної Великою Британією.

Таблиця 17.1

Країни Західної Африки

Країна *Залежна територія*	Столиця *Адміністр. центр*	Площа, км^2	Населення, тис. осіб (2019 р.)	Густота населення осіб/км^2 (2019 р.)	ВВП на душу населення, дол. (2019 р.)
Бенін	Порто-Ново	114 763	11 801	104,7	826,5
Буркіна	Уагадугу	272 967	20 231	74,3	642,1
Гамбія	Банджул	11 295	2 348	232,0	709,1
Гана	Акра	238 537	30 148	133,7	2 046,1
Гвінея	Конакрі	245 857	12 771	52,0	802,7
Гвінея-Бісау	Бісау	36 125	1 921	68,3	723,6
Кабо-Верде	Прая	4 033	550	136,5	3 244,7
Кот-Д'івуар	Ямусукро	322 463	25 716	80,9	1 566,4

(Берег Слонової Кістки)					
Ліберія	Монровія	111 369	4 937	51,3	583,8
Мавританія	Нуакшот	1 030 700	4 526	4,4	1 129,4
Малі	Бамако	1 240 192	19 658	16,1	821,7
Нігер	Ніамей	1 267 000	23 311	18,4	378,1
Нігерія	Абуджа	923 768	200 964	220,7	1 968,6
Сенегал	Дакар	196 712	16 296	84, 6	1 332,8
Сьєрра-Леоне	Фрітаун	72 300	7 813	108,2	494,8
Того	Ломе	56 785	8 082	148,6	613,8
О. Св. Єлени (Брит)	*Джеймстаун*	*308*	*6*	*15,5*	-

Нігерія. Країна розташована на території Західної Африки і є найзаселенішою африканською державою. ї територія тягнеться від узбережжя Гвінейської затоки до західноафриканської савани. Первісно столицею Нігерії був Лагос, поки 1991 р. столицю перемістили в місто Абуджа, через те, що це нейтральне з етнічної, соціальної та релігійної точки зору місце.Сучасна Нігерія – економічно відстала країна, у якій економіка заснована переважно на нафтовій промисловості. Дедалі активніше розвивається співпраця між Україною та Нігерією в торговельно-економічній сфері, свідченням чого є стабільне зростання двостороннього товарообігу. В українському експорті до Нігерії зростає частка чорних металів, добрив, зернових культур та іншої агропродукції. Організованої української діаспори в Нігерії немає.

Завдання:

1. Позначте на контурній карті країни регіону Західної Африки та їх столиці. Виокремте країни регіону, які належать до історико-географічного регіону Сахель (Додаток В).

2. Згрупуйте країни Західної Африки за формою правління та адміністративно-територіальним устроєм. Заповніть таблицю 17.2.

Таблиця 17.2

Країни Західної Африки
за формою правління
та адміністративно-територіальним устроєм:

Країни	Республіка	Монархії			Унітарна держава	Федерація	Залежна територія
		Абсолютна	Конституційна	Теократична			
Бенін							
Буркіна							
Гамбія							
Гана							
Гвінея							
Гвінея-Бісау							
Кабо-Верде							
Кот-д'Івуар (Берег Слонової Кістки)							
Ліберія							
Мавританія							
Малі							
Нігер							
Нігерія							
Сенегал							
Сьєрра-Леоне							
Того							
О. Св. Єлени (Брит)							

3. Дослідіть питання перейменування країн Західної Африки та перенесення (столиць) на політичній карті Західної Африки. Дані занесіть до таблиць 17. 3, 17.4.

Таблиця 17.3

Перейменування як якісна зміна країн Західної Африки

Колишня назва країни	Рік перейменування	Сучасна назва країни

Таблиця 17.4

Перенесення столиць як якісна зміна країн Західної Африки

Колишня назва столиці	Рік перейменування (перенесення) столиці	Сучасна назва столиці

4. Підготуйтесь письмово до дискусії з питань:

4.1. Кордони на політичній карті Африки: особливості делімітації та демаркації.

4.2. Географія збройних конфліктів у Західній Африці.

4.3. Економічні інтереси України в Африці.

5. Порівняйте ВВП країн Західної Африки, скориставшись даними табл. 17.1. Побудуйте стопчикову діаграму. Зробіть висновки.

6. *Робота в групах (завдання на вибір викладача та студентів):*

6.1. Охарактеризуйте первинний сектор економіки країн Західної Африки.

6.2. Охарактеризуйте вторинний сектор економіки країн Західної Африки;

6.3. Охарактеризуйте третинний сектор економіки країн Західної Африки.

7. Порівняйте ВВП і структуру експорту як показники рівня розвитку економіки Нігерії. Проаналізуйте співвідношення добувних, обробних виробництв і сфери послуг у секторальній структурі ВВП країни. Зробіть висновки щодо рівня розвитку та ролі Нігерії в міжнародному поділі праці.

Контрольні питання:

1. Проаналізуйте вплив колоніального минулого на сучасний економічний стан країн регіону Західної Африки.

2. Охарактеризуйте природно-ресурсний потенціал досліджуваного регіону.

3. Охарактеризуйте демографічну ситуацію та особливості розміщення населення в регіоні Західної Африки.

4. Поясніть причини міграцій населення та їх роль у господарстві країн.

5. Визначте основні риси розвитку господарства країн. Дайте характеристику спеціалізації регіону.

6. Охарактеризуйте розвиток системи транспорту. Які проблеми спричинені його слабкою розвинутістю?

7. Проаналізуйте структуру експорту та імпорту країн Західної та Центральної Африки.

8. Охарактеризуйте вплив природних умов на територіальну диференціацію у спеціалізації сільського господарства.

9. Якими є основні проблеми туристичної сфери в регіоні?

10. Порівняйте рекреаційний потенціал країн регіону Західної Африки з потенціалом Північної Африки. Якими заходами можна стимулювати розвиток рекреаційного потенціалу Західної Африки?

Література:

1. Безуглий В. В. Економічна і соціальна географія зарубіжних країн: навч. посіб. для студентів вищих навч. закладів. Київ : Видавничий центр «Академія», 2007. С. 626 – 664.
2. Безуглий В. В., Козинець С. В. Регіональна економічна та соціальна географія світу: навч. посіб. для студентів вищих навч. закладів. Київ: Видавничий центр «Академія», 2007. С. 490 – 514.
3. Безуглий В.В., Лисичарова Г.О. Географія (профільний рівень): підручн. Київ: Генеза, 2018. 288 с.
4. Великий атлас світу. Біла Церква: ПАТ Білоцерківська книжкова фабрика, 2015.192с.
5. Економічна і соціальна географія світу: навч. посібник (За ред. С. П. Кузика) Львів: Світ, 2003. С. 507 – 529.
6. Кобернік С.Г., Коваленко Р.Р. Географія: підручн. Камянець-Подільський: Абетка, 2018. 256 с.
7. Країни світу. URL: https://data.un.org/
8. Уварова Г.Ш. Країни африканського туристичного регіону. *Географія та економіка в рідній школі*, 2018. №1. С. 36-41.

Завдання для самостійної роботи

Підготуйте повідомлення-есе про національні парки країн Західної Африки (на вибір студента). Використовуючи інформаційні джерела, відповідь доповніть фото або відео.

ЛАБОРАТОРНА РОБОТА № 18

Тема. Суспільно-географічна характеристика Південної Африки

Мета: скласти порівняльну економіко–географічну характеристику країн Південної Африки, виявити спільне та відмінне в їхній галузевій і територіальній структурі; сформувати вміння аналізувати економіко-географічне положення країн. Розвивати вміння роботи з картою, статистичними матеріалами, геоінформаційними джерелами, знаходити найбільш суттєві риси подібності. Виховувати організованість, ініціативність студентського колективу, формувати уміння працювати в команді.

Матеріали та обладнання: папір формату А-4, контурна карта «Африка», прості та кольорові олівці, гумка, лінійка.

Теоретичні відомості

До складу регіону Південна Африка входять 5 держав (табл.18.1).

Таблиця 18.1

Країни Південної Африки

Країна	Столиця	Площа, км^2	Населення, тис. осіб (2019 р.)	Густота населення осіб/км^2 (2019 р.)	ВВП на душу населення, дол. (2019 р.)
Ботсвана	Габороне	582 000	2 304	4,1	7 595,6
Лесотто	Масеру	30 355	2 125	70,0	1 178,3
Намібія	Відхук	824 116	2 494	3,0	5 227,2
Свазіленд (Есваніті)	Мбабане	17 363	1 148	66,8	3 224,4
Південна Африка	Преторія	1 221 037	58 558	48,3	6 151,1

Південно-Африканська Республіка (ПАР) займає велику територію на півдні Африки. Країна отримала сучасну назву з набуттям повного суверенітету від Великої Британії у 1961 р. «Сусідське положення» має такі риси: наявність анклаву (Лесото) та напіванклаву (Есватіні) сусідство із одними з найбідніших країн

Африки та світу в цілому (Мозамбік і Зімбабве). Важливою подією в історії та політиці ПАР був расовий конфлікт між «чорною» більшістю й «білою» меншістю. З 1948 р. офіційною політикою країни став апартеїд, що передбачав окреме мешкання, навчання, відпочинок та інші види життєдіяльності для расових верств населення. Система апартеїду перестала існувати лише з 1990 р. під тиском ООН.

Офіційно Преторія вважається «основною» столицею, в якій розташований уряд країни. Дві інші столиці – Кейптаун (місце розташування парламенту) і Блумфонтейн (резиденція Верховного суду).

ПАР – економічно найрозвинутіша індустріально-аграрна країна Африки, якій притаманні як показники, що характерні для промислово розвинутих держав, так і риси економіки, типові для країн «третього світу». Завдяки розвинутій інфраструктурі (особливо після проведення чемпіонату світу з футболу – 2010) і широкомасштабній діяльності фондової біржі, ПАР зараховують до двадцяти найрозвинутіших країн світу (G-20). ПАР – це економічний гігант у масштабах Африканського континенту. Рівень торговельних відносин між Україною та ПАР характеризується певною нестабільністю, різким коливанням обсягів товарообігу та спонтанністю розвитку. Значну частину експорту до ПАР з України становлять вироби з чорних металів, особливо гаряче- і холоднокатаний прокат.

Завдання:

1. Позначте на контурній карті:

1.1. Країни регіону Південної Африки. Зазначте їх столиці.

1.2. Міжнародні організації Південної Африки.

2. Підготуйтесь письмово до дискусії з питань:

2.1. ПАР серед країн БРІКС (BRICS): порівняльний аналіз.

2.2. Різні люди об’єднуються – девіз Південно-Африканської Республіки.

2.3. Південно-Африканська Республіка: три столиці однієї держави.

3. Порівняйте ВВП країн Західної Африки, скориставшись даними табл. 18.1. Побудуйте стопчикову діаграму. Зробіть висновки.

4. Ознайомтесь з географією збройних конфліктів у Південній Африці. Опишіть рівень економічного розвитку у країнах-учасниках збройних конфліктів.

5. *Робота в групах (завдання на вибір викладача та студентів):*

5.1. Охарактеризуйте первинний сектор економіки країн Південної Африки.

5.2. Охарактеризуйте вторинний сектор економіки країн Південної Африки.

5.3. Охарактеризуйте третинний сектор економіки країн Південної Африки.

6. Порівняйте ВВП і структуру експорту як показники рівня розвитку економіки Нігерії та ПАР. Проаналізуйте співвідношення добувних, обробних виробництв і сфери послуг у секторальній структурі ВВП країн. Зробіть висновки про рівень розвитку та роль Нігерії і ПАРу в міжнародному поділі праці.

7. Ознайомтесь з особливостями галузевої структури промисловості країн Південної Африки. Здійсніть типізацію країн за співвідношенням видобувної та обробної галузей промисловості. Виділітьтипи країн зі значним домінуванням видобувної промисловості; з домінуванням обробної промисловості. Результати занесіть до таблиці 18.2.

Таблиця 18.2

Типологія країн Південної Африки за співвідношенням видобувної та обробної промисловості

Тип країни	Співвідношення видобувної промисловості до обробної, %	Назви країн

Контрольні питання:

1. Проаналізуйте вплив колоніального минулого на сучасний економічний стан країн регіону Південної Африки.

2. Охарактеризуйте природно-ресурсний потенціал досліджуваного регіону.

3. Охарактеризуйте демографічну ситуацію та особливості розміщення населення в регіоні Південна Африка. Поясніть причини міграцій населення та їх роль у господарстві країн регіону.

4. Визначте основні риси розвитку господарства країн. Дайте характеристику спеціалізації регіону.

5. Охарактеризуйте розвиток системи транспорту. Які проблеми спричинені його слабкою розвинутістю?

6. Проаналізуйте структуру експорту та імпорту країн Південної та Північної Африки.

7. Охарактеризуйте вплив природних умов на територіальну диференціацію у спеціалізації сільського господарства.

8. Порівняйте рекреаційний потенціал країн регіону Південної Африки з потенціалом Північної Африки.

Література:

1. Безуглий В. В. Економічна і соціальна географія зарубіжних країн: навч. посіб. для студентів вищих навч. закладів. Київ : Видавничий центр «Академія», 2007. С. 626 – 664.
2. Безуглий В. В., Козинець С. В. Регіональна економічна та соціальна географія світу: навч. посіб. для студентів вищих навч. закладів. Київ: Видавничий центр «Академія», 2007. С. 554 – 578.
3. Безуглий В.В., Лисичарова Г.О. Географія (профільний рівень): підручн. Київ: Генеза, 2018. 288 с.
4. Великий атлас світу. Біла Церква: ПАТ Білоцерківська книжкова фабрика, 2015.192с.
5. Економічна і соціальна географія світу: навч. посібник (За ред. С. П. Кузика) Львів: Світ, 2003. С. 507 – 529.
6. Кобернік С.Г., Коваленко Р.Р. Географія: підручн. Камянець-Подільський: Абетка, 2018. 256 с.
7. Країни світу. URL: https://data.un.org/
8. Уварова Г.Ш. Країни африканського туристичного регіону. *Географія та економіка в рідній школі*, 2018. №1. С. 36-41.

Завдання для самостійної роботи

Підготуйте повідомлення – есе про національні парки країн Південної Африки (на вибір студента). Використовуючи інформаційні джерела, відповідь доповніть фото або відео.

ЛАБОРАТОРНА РОБОТА № 19

Тема. Суспільно-географічна характеристика Східної Африки

Мета: скласти порівняльну економіко-географічну характеристику країн Східної Африки, виявити спільне та відмінне в їхній галузевій і територіальній структурі; сформувати вміння аналізувати економіко-географічне положення країн. Розвинути вміння роботи з картою, статистичними матеріалами, геоінформаційними джерелами, знаходити найбільш суттєві риси подібності. Виховувати організованість, ініціативність студентського колективу, формувати уміння працювати в команді.

Матеріали та обладнання: папір формату А–4, контурна карта «Африка», прості та кольорові олівці, гумка, лінійка.

Теоретичні відомості

До складу регіону Східної Африки входить 18 держав (табл.19.1.).

Таблиця 19.1

Країни Східної Африки

Країна *Залежна територія*	Столиця *Адміністр. центр*	Площа, км^2	Населення, тис. осіб (2019 р.)	Густота населення осіб/км^2 (2019 р.)	ВВП на душу населення, дол. (2019 р.)
Бурунді	Бужумбура	27 830	11 531	449	290,4
Джибутті	Джибутті	23 200	974	42	1 927,6
Еритрея	Асмера	117 600	3 497	34,6	1 146,7
Ефіопія	Адіс-Абеба	1 104 300	112,079	112,1	720,3
Замбія	Лусака	752 612	17 861	24	1 513,3
Зімбабве	Хараре	390 757	14 646	37,9	1 091,2
Кенія	Найробі	591 958	52 574	92,4	1 507,8
Коморські острови	Мороні	2 235	851	457,2	1 329,9
Маврикій	Порт-Луї	1 969	1 270	625,5	10 564,9
Мадагаскар	Антананаріву	587 295	26 969	46,4	516,5
Майотта (Фр.)	*Мамудзу*	*376*	*266*	*709,7*	-
Малаві	Лілонгве	118 484	18 629	197,6	340,4
Мозамбік	Мапуту	799 380	30 366	38,6	426,4
Південний	Джуба	658 841	11 062	18,1	452,8

Судан					
Реюньйон (Фр.)	*Сен-Дені*	*2 513*	*889*	*355,6*	-
Руанда	Кігалі	26 338	12 627	511,8	748,4
Сейшельські острови	Вікторія	457	98	212,5	15 692,7
Сомалі	Могадишо	637 657	15 443	24,6	104,1
Танзанія	Додома	947 303	58 006	65,5	933,6
Уганда	Кампала	241 550	44 270	221,6	646,2

У Східній Африці проживають близько 200 народностей і зустрічаються чотири мовні групи. Унаслідок великих культурно-соціальних відмінностей в Східній Африці міститься значний конфліктний потенціал, що не раз виразився в минулих і поточних війнах, зокрема громадянських. Починаючи з 1992 р. Збройні сили України беруть участь у миротворчих операціях під егідою ООН, НАТО й ін. організацій в Ефіопії та Еритреї у період з 2004 до 2008 рр.

Ефіопія – відстала аграрна держава. Промисловість разом із будівництвом становить 12,9 % від ВВП держави; аграрне виробництво разом з лісовим господарством і рибальством – 46,7 %; сфера обслуговування – 40,4 % (станом на 2019 рік). Зайнятість активного населення у господарстві країни розподіляється наступним чином: 8 % – промисловість і будівництво; 80 % – аграрне, лісове і рибне господарства; 12 % –сфера обслуговування (станом на 2019 рік).

Провідну роль в економіці Ефіопії відіграє споживче сільське господарство, в якому на початку 1990-х рр. створювалося понад 50 % ВВП. В цей же період у ВВП росла частка торгівлі і послуг. Зараз також Ефіопія є найбільшим експортером кави серед африканських країн.

Танзанія – переважно аграрна країна. Основні галузі промисловості: гірнича (алмази,золото та ін.), нафтопереробна, металообробна, нафтохімічна, харчова, текстильна, деревообробна, цементна. Транспорт –автомобільний, залізничний, морський, авіасполучення. Основні порти: Дар-ес-Салам і Танга. Є три міжнародних аеропорти – Дар-ес-Салам, Аруша і Занзібар.

Економіка *Південного Судану* – одна з типових африканських слаборозвинених економічних систем. Південний Судан є однією з найбідніших країн у світі. Південний Судан експортує на

міжнародній ринок деревину. Регіон багатий природними рудними корисними копалинами, також видобувають золото та срібло. Економіка країни, як і в багатьох інших країнах, що розвиваються, значною мірою залежить від сільського господарства. Найважливішими сільськогосподарськими культурами Північного Судану є бавовна, цукрова тростина, банани, папая, кунжут та ін.

Завдання:

1. Проаналізуйте приморське розташування країн Східної Африки. Заповніть таблицю 19. 2.

Таблиця 19.2

Розташування країн Східної Африки

Країни, які мають вихід до моря	Країни, які не мають виходу до моря

2. Згрупуйте країни Східної Африки за формою правління та адміністративно-територіальними устроєм. Результати занесіть у таблицю 19.3.

Таблиця 19.3

Групування країн Східної Африки за формою правління та адміністративно-територіальним устроєм

Назва країни	Республіка	Монархії			Унітарна держава	Федерація	Залежна територія
		Абсолютна	Конституційна	Теократична			
Бурунді							
Джибутті							
Еритрея							
Ефіопія							
Замбія							
Зімбабве							
Кенія							
Коморські острови							
Маврикій							
Мадагаскар							
Майотта (Фр.)							
Малаві							

Мозамбік							
Південний Судан							
Реюньйон (Фр.)							
Руанда							
Сейшельські острови							
Сомалі							
Танзанія							
Уганда							

3. Позначте на контурній карті:

3.1. Країни Східної Африки, їх столиці.

3.2. Міжнародні організації Східної Африки

4. Підготуйтесь письмово до дискусії з питань:

4.1. Ніл – «річка, що дарує життя».

4.2. Вплив колоніального минулого на сучасну міжнародну спеціалізацію та просторову структуру господарства країн Тропічної Африки.

4.3. Екологічна трагедія Сахелю: причини і шляхи призупинення.

5. Створіть картосхему поширення збройних конфліктів в Африці. Порівняйте географію локальних конфліктів з поширенням стратегічних природних ресурсів (нафти і газу, золота, алмазів, міді, алюмінію тощо). Обрунтуйте фінансового підрунтя впливу природно-ресурсного потенціалу на поширення військових конфліктів в Африці.

6. Створіть типологію країн за тривалістю збройних конфліктів. Результати занесіть у таблицю 19.4.

Таблиця 19.4

Типологія країн за тривалістю збройних конфліктів

Тип збройного конфлікту	Тривалість збройного конфлікту, років	Назви країн-учасниць збройних конфліктів

7. Порівняйте ВВП країн Східної Африки, скориставшись даними табл. 19.1. Побудуйте стовпчикову діаграму. Зробіть висновки.

Контрольні питання:

1. Проаналізуйте вплив колоніального минулого на сучасний економічний стан країн регіону Східної Африки.

2. Як впливає нестабільна ситуація в регіоні на економіко-географічне положення Східної Африки?

3. Охарактеризуйте природно-ресурсний потенціал досліджуваного регіону.

4. Охарактеризуйте демографічну ситуацію та особливості розміщення населення в регіоні Східна Африка. Поясніть причини міграцій населення та їх роль.

5. Визначте основні риси розвитку господарств країн. Дайте характеристику спеціалізації регіону.

6. Охарактеризуйте розвиток системи транспорту. Які проблеми спричинені його слабкою розвинутістю?

7. Проаналізуйте структуру експорту та імпорту країн Східної та Західної Африки.

8. Охарактеризуйте вплив природних умов на територіальну диференціацію у спеціалізації сільського господарства.

9. Проаналізуйте головні риси внутрішніх і зовнішніх економічних звязків регіону.

10. Порівняйте рекреаційний потенціал країн регіону Східної Африки з потенціалом Північної Африки. Назвіть спільні та відмінні риси.

Література:

1. Безуглий В. В. Економічна і соціальна географія зарубіжних країн: навч. посіб. для студентів вищих навч. закладів. Київ : Видавничий центр «Академія», 2007. С. 626 – 664.
2. Безуглий В. В., Козинець С. В. Регіональна економічна та соціальна географія світу: навч. посіб. для студентів вищих навч. закладів. Київ: Видавничий центр «Академія», 2007. С. 532 – 554.
3. Безуглий В.В., Лисичарова Г.О. Географія (профільний рівень): підручн. Київ: Генеза, 2018. 288 с.
4. Великий атлас світу. Біла Церква: ПАТ Білоцерківська книжкова фабрика, 2015.192с.
5. Економічна і соціальна географія світу: навч. посібник (За ред. С. П. Кузика) Львів: Світ, 2003. С. 507 – 529.
6. Кобернік С.Г., Коваленко Р.Р. Географія: підручн. Камянець-Подільський: Абетка, 2018. 256 с.
7. Країни світу. URL: https://data.un.org/

8. Природні умови Східної Африки. URL : http://geografica.net.ua/publ/galuzi_geografiji/ekonomichna_geografija_zarubizhnikh_krajin/skhidna_afrika_prirodni_umovi_ta_resursi/64-1-0-916
9. Східна Африка. URL : http://geografica.net.ua/publ/galuzi_geografiji/ekonomichna_geografija_zarubizhnikh_krajin/skhidna_afrika_naselennja/64-1-0-917

Завдання для самостійної роботи

Підготуйте повідомлення – есе про національні парки країн Східної Африки (на вибір студента). Використовуючи інформаційні джерела, відповідь доповніть фото або відео.

ЛАБОРАТОРНА РОБОТА № 20
Тема. Суспільно-географічна характеристика Австралії

Мета: скласти економіко–географічну характеристику регіону країн Австралії, сформувати вміння аналізувати економіко-географічне положення країн. Розвинути вміння роботи з картою, статистичними матеріалами, геоінформаційними джерелами, знаходити найбільш суттєві риси подібності. Виховувати організованість, ініціативність студентського колективу, формувати уміння працювати в команді.

Матеріали та обладнання: папір формату А–4, контурна карта «Політична карта світу», прості та кольорові олівці, гумка, лінійка.

Теоретичні відомості

До складу регіону Австралії входить 2 держави (табл. 20.1).

Таблиця 20.1

Країни Австралії

Країна	Столиця	Площа, км^2	Населення, тис. осіб (2019 р.)	Густота населення осіб/км^2 (2019 р.)	ВВП на душу населення, дол. (2019 р.)

Австралія	Канберра	7 692 060	25 203	3,3	57 613,2
Нова Зеландія	Веллінгтон	268 107	4 783	18,2	42 935,0

Австралійський Союз міститься у Південній півкулі на території Австралійського континенту і прилеглих до нього островів (Тасманія, Кінг, Кенгуру тощо). Австралія є шостою за площею державою у світі, на яку припадає близько 5 % поверхні суходолу Землі. Це єдина держава у світі, що охоплює територію цілого континенту, тож має лише морські кордони. Країнами-сусідами Австралії є Нова Зеландія, Індонезія, Папуа-Нова Гвінея та інші острівні держави Океанії. Оскільки два найбільші міста Австралії – Сідней і Мельбурн не змогли вирішити, хто з них стане столицею країни, нею стало спеціально збудоване для цих цілей місто Канберра, розташоване приблизно посередині між Сіднеєм і Мельбурном. При виборі місця керувалися порадами чаклунів-аборигенів.

Австралія завжди залежала від заморських ринків і зовнішньоекономічних зв'язків. Австралійський експорт представлений кам'яним вугіллям, металами, золотом, алмазами, м'ясом, вовною, зерновими культурами, молочними продуктами, цукром тощо, імпорт – автомобілями, нафтою, комп'ютерами, літаками, медикаментами тощо. Активні торговельні партнери Австралії – Японія, Китай, США, країни ЄС та ASEAN, Нова Зеландія. Зв'язки між Україною та Австралією були започатковані ще після Другої світової війни. І нині Австралія посідає провідне місце серед торговельних партнерів України. В Австралії проживає близько 38 тис. представників української діаспори. Зважаючи на чітку структурованість релігійного і світського життя української діаспори на регіональному і федеральному рівнях, українська спільнота має доволі міцні позиції в австралійському суспільстві.

Нова Зеландія має одну залежну територію Токелау. У той же час Нова Зеландія є основним членом Королівства Нова Зеландія. На відміну від інших королівств Співдружності, Королівство Нової Зеландії не є державою і не має міжнародного державного визнання. Термін «Королівство Нової Зеландії» має концептуальний характер, вказує на єдність історії і моральних цінностей різних країн, держав і територій та на визнання єдиного глави держави. Крім безпосередньо Нової Зеландії до складу

королівства входять також Острови Кука, Токелау, Ніуе і антарктична територія Росса. Острови Кука і Ніуе є незалежними державами, вільно асоційованими з Новою Зеландією. Територія Росса була передана під управління Нової Зеландії Великою Британією у 1923 році і з 1961 року де-факто Нова Зеландія дотримується умов Договору про Антарктику, згідно з яким Антарктида є інтернаціональною територією, що не належить жодній державі.

Мешканці всіх держав і територій, що входять до Королівства, є громадянами Нової Зеландії. Нова Зеландія забезпечує безпеку держав-членів Королівства та представляє їх інтереси на міжнародній арені.

Маючи унікальне регіональне й економічне становище в Тихоокеанському регіоні, Нова Зеландія кардинально змінила свою військову доктрину (1984, участь в оборонних ініціативах і свою військову політику. Враховуючи потенційну небезпеку, Нова Зеландія ввела заборону на перебування у своїх територіальних водах кораблів з ядерним озброєнням і ядерними енергетичними установками. Нова Зеландія вперше у світі (1987р.) законодавчо проголосила свою територію безядерною зоною.

Сьогодні Нова Зеландія продовжує розвиватися як незалежна демократична країна і активний учасник міжнародних економічних і політичних відносин, приділяючи особливу увагу розвитку і зміцненню взаємин серед країн Тихоокеансько-Азійського регіону.

Завдання:

1. Позначте на контурній карті світу країни Австралійського регіону. Позначте їх столиці та міста з чисельністю понад 500 000 жителів.
2. Порівняйте експортоорієнтовані виробництва в спеціалізації Австралії та Великої Британії. Зробіть висновки про спільності і відмінності в спеціалізації країн. Обґрунтуйте письмово залежність міжнародної спеціалізації країни від певних чинників, що створюють переваги участі в МПП.
3. Створіть картосхему поширення основних видів виробництва аграрної сфери по території Австралії на основі карт атласу, ознайомтесь зі схемою економічного районування країни. У висновках узагальніть знання про складові аграрного виробництва

Австралії (тваринництво і рослинництво, виробництво харчових продуктів і напівфабрикатів).

4. Підготуйтесь письмово до дискусії з питань:

4.1. Національні парки Австралії як об'єкти міжнародного туризму.

4.2. Розвиток Західної Австралії в контексті зростання глобального попиту на природні ресурси.

4.3. Канберра – політико-адміністративний центр Австралії.

4.4. Економічні інтереси китайських інвесторів в Австралії.

4.5. Нова Зеландія – високорозвинена країна зі сприятливими умовами для ведення бізнесу.

4.6. Вплив на економіку Нової Зеландії зйомок фільму «Володар перснів».

5. Порівняйте ВВП країн G-20, скориставшись даними табл. 2.1., 3.1., 4.1., 5.1., 7.1., 8.1., 9.1., 10.1., 11.1, 12.1., 14.1., 18.1., 20.1. Побудуйте стопчикову діаграму. Зробіть висновки.

6. Порівняйте статево-вікові піраміди населення Австралії та Нової Зеландії (Рис. 20.1.). Розрахуйте: коефіцієнти демографічного навантаження, потенційного заміщення, пенсійного навантаження На основі отриманих обрахунків зробіть висновок про працересурсний потенціал досліджуваних країн.

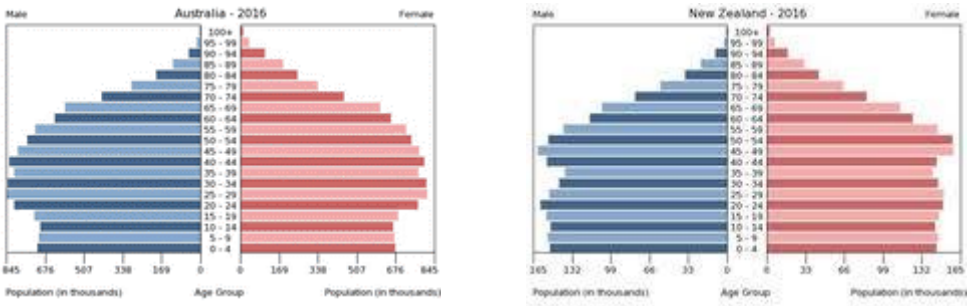


Рис.20.1.

Статево-вікові піраміди Автралії та Нової Зеландії

7. *Робота в групах (завдання на вибір викладача та студентів).* Опишіть характеристику господарства Австралії, Нової Зеландії *(на вибір)* за планом:

7.1. Сучасний стан економіки.

7.2. Загальна характеристика промисловості:

7.2.1. Паливно–енергетичний комплекс.

7.2.2. Чорна і кольорова металургія.

7.2.3. Машинобудування.

7.2.4. Хімічна промисловість.
7.2.5. Легка промисловість.
7.2.6. Харчова промисловість.
7.3. Сільське господарство:
7.3.1. Рослинництво.
7.3.2. Тваринництво.
7.4. Зовнішня торгівля.
7.5. Соціальна сфера.
7.6. Рекреація і туризм.

Контрольні питання:

1. Охарактеризуйте економіко-географічне положення країн регіону. Як ізольованість і дисперсність (розсіяність) території впливають на її економічний розвиток?
2. Проаналізуйте природно-ресурсний потенціал Австралії. Наскільки повно він використовується в господарській і зовнішньоекономічній діяльностях?
3. Порівняйте відмінності в демографічній ситуації між Австралією та Новою Зеландією. Як впливає на склад і кількість населення міграція (в минулому і тепер)?
4. Охарактеризуйте основні особливості сучасного соціально- економічного розвитку Австралії.
5. Розкрийте роль держави і великих монополій у господарствах країн регіону.
6. Визначте внутрішні відмінності в розвитку промисловості Австралії. Чому видобувна промисловість посідає провідне місце в системі господарства регіону?
7. Виділіть галузі спеціалізації сільського господарства. З чого складається сільськогосподарський експорт країн регіону і яке значення він має для МГПП?
8. Які особливості розвитку авіаційного та морського транспорту в регіоні?
9. Охарактеризуйте спільні та відмінні риси в структурі туристських об’єктів регіонів Австралії та Південної Америки.
10. Які перспективи має регіон для розвитку туризму? Що, на Вашу думку, потрібно для їх реалізації?

Література:

1. Безуглий В. В. Економічна і соціальна географія зарубіжних країн: навч. посіб. для студентів вищих навч. закладів. Київ : Видавничий центр «Академія», 2007. С. 674 – 692.
2. Безуглий В. В., Козинець С. В. Регіональна економічна та соціальна географія світу: навч. посіб. для студентів вищих навч. закладів. Київ: Видавничий центр «Академія», 2007. С. 578 – 593.
3. Безуглий В.В., Лисичарова Г.О. Географія (профільний рівень): підручн. Київ: Генеза, 2018. 288 с.
4. Великий атлас світу. Біла Церква: ПАТ Білоцерківська книжкова фабрика, 2015.192с.
5. Економічна і соціальна географія світу: навч. посібник (За ред. С. П. Кузика) Львів: Світ, 2003. С. 637 – 662.
6. Кобернік С.Г., Коваленко Р.Р. Географія: підручн. Камянець-Подільський: Абетка, 2018. 256 с.
7. Країни світу. URL: https://data.un.org/

Завдання для самостійної роботи

Підготуйте повідомлення- есе про національні парки Австралії та Нової Зеландії (на вибір студента). Використовуючи інформаційні джерела, відповідь доповніть фото або відео.

ЛАБОРАТОРНА РОБОТА № 21
Тема. Суспільно-географічна характеристика Океанії

Мета: скласти економіко–географічну характеристику країн Океанії, сформувати вміння аналізувати економіко-географічне положення країн. Розвинути вміння роботи з картою, статистичними матеріалами, геоінформаційними джерелами, знаходити найбільш істотні риси подібності. Виховувати організованість, ініціативність студентського колективу, уміння працювати в команді.

Матеріали та обладнання: папір формату А–4, контурна карта «Політична карта світу», прості та кольорові олівці, гумка, лінійка.

Теоретичні відомості

Океанія – найбільше у світі скупчення островів та архіпелагів (понад 10 тис.) у центральній і південно-західній частинах Тихого океану. Загальна площа островів – 1,26 млн км², що становить 0,7 % площі океану. Традиційно Океанію по діляють на три історико-етнографічні області: Мікронезія, Меланезія, Полінезія.

До складу регіону Океанія входить 12 держав (табл. 21.1) і багато залежних територій:

Полінезія о-ви Кука, Французька Полінезія з островами Товариства, острів Пасхи, Піткерн (Брит.), Французька Полінезія (Фр.) тощо.

*Мікронезія*Федерація Мікронезії, Палау та залежні території, серед яких Північні Маріанські острови, Гуам.

Таблиця 21.1

Країни Океанії

Країна *Залежна територія*	Столиця *Адміністр. центр*	Площа, км^2	Населення, тис. осіб (2019 р.)	Густота населення осіб/км^2 (2019 р.)	ВВП на душу населення, дол. (2019 р.)
Меланезія					
Вануату	Порт-Віла	12 189	300	24,6	3128,4
Нова Каледонія (Фр.)	*Нумеа*	*18 575*	*283*	*15,5*	*35 815,5*
Папуа-Нова Гвінея	Порт-Морсбі	462 840	8 776	19,4	2 667,0
Соломонові Острови	Хоніара	28 896	670	23,9	1 982,3
Фіджі	Сува	18 272	890	48,7	5 382,3
Мікронезія					
Атол Вейк (США)	-	*74*	-	-	-
Гуам (США)	*Хагатна*	*549*	*167*	*309,8*	-
Кірибаті	Південна Тарава	726	118	145,2	1694,3
Маршаллові Острови	Маджуро	181	59	326,6	3 753,3
Науру	Ярен	21	11	537,8	10 045,4
Палау	Нгелурмуд	459	18	39,1	13 417,3
Північні Маріанські о-	*Сайпан*	*457*	*57*	*124,4*	-

ви (США)					
Федеративні штати Мікронезії	Палікір	702	114	162,6	3 187,6
Полінезія					
Американське Самоа (США)	*Паго-Паго*	*199*	*55*	*276,6*	-
Волліс і Футуна (Фр.)	*Мату-Уту*	*142*	*11*	*81,7*	-
Ніуе (Нова Зеландія)	*Алофі*	*260*	*2*	*6,2*	-
О-ви Кука (Нова Зеландія)	*Аваруа*	*236*	*18*	*73,1*	*17 797,6*
О-ва Піткерн (Брит.)	*Адамстаун*	*47*	*49*	*1,04*	-
Самоа	Апіа	2842	197	69,6	4 355,7
Токелау (Нова Зеландія)	*Токелау*	*12*	*1*	*134*	-
Тонга	Нукуалофа	747	104	145,1	3 949,8
Тувалу	Фунафуті	26	12	388,2	3 923,6
Французська Полінезія (Фр.)	*Папеете*	*4000*	*279*	*76,3*	*19 807,0*

Природа Океанії дуже своєрідна через острівне розташування, відмінності в утворенні суходолу і розкиданість островів по великій акваторії Тихого океану.

Рельєф материкових островів, розташованих поблизу Австралії (Нова Зеландія, Нова Гвінея та ряд островів Меланезії), переважно гірський і дуже розчленований, з частими сейсмічними явищами. Острови центральної частини Океанії – це верхівки підводних вулканів. У тропічних та екваторіальних водах Океанії багато островів біогенного походження, так званих коралових островів. Численні мінеральні ресурси ще недостатньо розвідані. У Новій Гвінеї на шельфі виявлені родовища нафти, на самому острові – мідь, залізна руда, марганець, платина, срібло. Нова Каледонія багата на нікель, Фіджі – на срібло, Нова Зеландія – на кам’яне вугілля, срібло, золото.

За рівнем економічного розвитку острівні країни Океанії належать до групи країн, що розвиваються. Особливий фінансовий вплив на розвиток регіону мають ТНК Австралії, Японії, США, Франції. Сферами економіки, розвитку яких у країнах Океанії приділяється першочергова увага, є сільське господарство, рибальство, лісозаготівля та лісовий промисел, місцева промисловість, туризм, транспорт. Деякі країни Океанії мають статус офшорних зон, наприклад Науру, у якій зареєстровано близько 250 іноземних банків.

Зовнішньоекономічні зв'язки країни Океанії мають в основному з Австралією, США, Японією, Великою Британією, Францією тощо. У їхньому експорті переважає мінеральна сировина, ліс, агропродукція тощо. Імпортують промислові та продовольчі товари.

Завдання:

1. Позначте на контурній карті світу країни Океанії та їх столиці. Зазначте регіони Мікронезію, Меланезію, Полінезію.
2. Порівняйте ВВП країн Океанії, скориставшись даними табл. 21.1. Побудуйте стовпчикову діаграму.
3. Згрупуйте країни Океанії за формою правління та адміністративно-територіальними устроєм. Результати занесіть у таблицю 21.2.
4. Підготуйтесь письмово до дискусії з питань:
   4.1. Природні й економічні ризики економічного зростання острівних держав.
   4.2. Океанія – регіон екзотичного туризму.
5. Порівняйте статево-вікові піраміди населення Океанії (Рис. 21.1) Розрахуйте: коефіцієнти демографічного навантаження, потенційного заміщення, пенсійного навантаження На основі отриманих обрахунків зробіть висновок про працересурсний потенціал досліджуваних країн

Таблиця 21.2

Країни Океанії
за формою правління
та адміністративно-територіальним устроєм

Назва країни	Республіка	Монархії			Унітарна держава	Федерація	Залежна територія
		Абсолютна	Конституційна	Теократична			
Меланезія							
Вануату							
Нова Каледонія							
Папуа-Нова Гвінея							
Соломонові Острови							
Фіджі							
Мікронезія							
Атол Вейк (США)							
Гуам (США)							
Кірибаті							
Маршаллові Острови							
Науру							
Палау							
Північні Маріанські о-ви (США)							
Федеративні штати Мікронезії							
Полінезія							
Американське Самоа (США)							
Волліс і Футуна (Фр.)							
Ніуе (Нова Зеландія)							
О-ви Кука (Нова Зеландія)							
О-ва Піткерн (Брит.)							
Самоа							
Токелау (Нова Зеландія)							
Тонга							
Тувалу							
Французька Полінезія (Фр.)							

6. Проаналізуйте відмінності між окремими аспектами економічного і соціального розвитку країн Океанії. Для виконання завдання скористайтесь сайтом «Країни світу» [6].

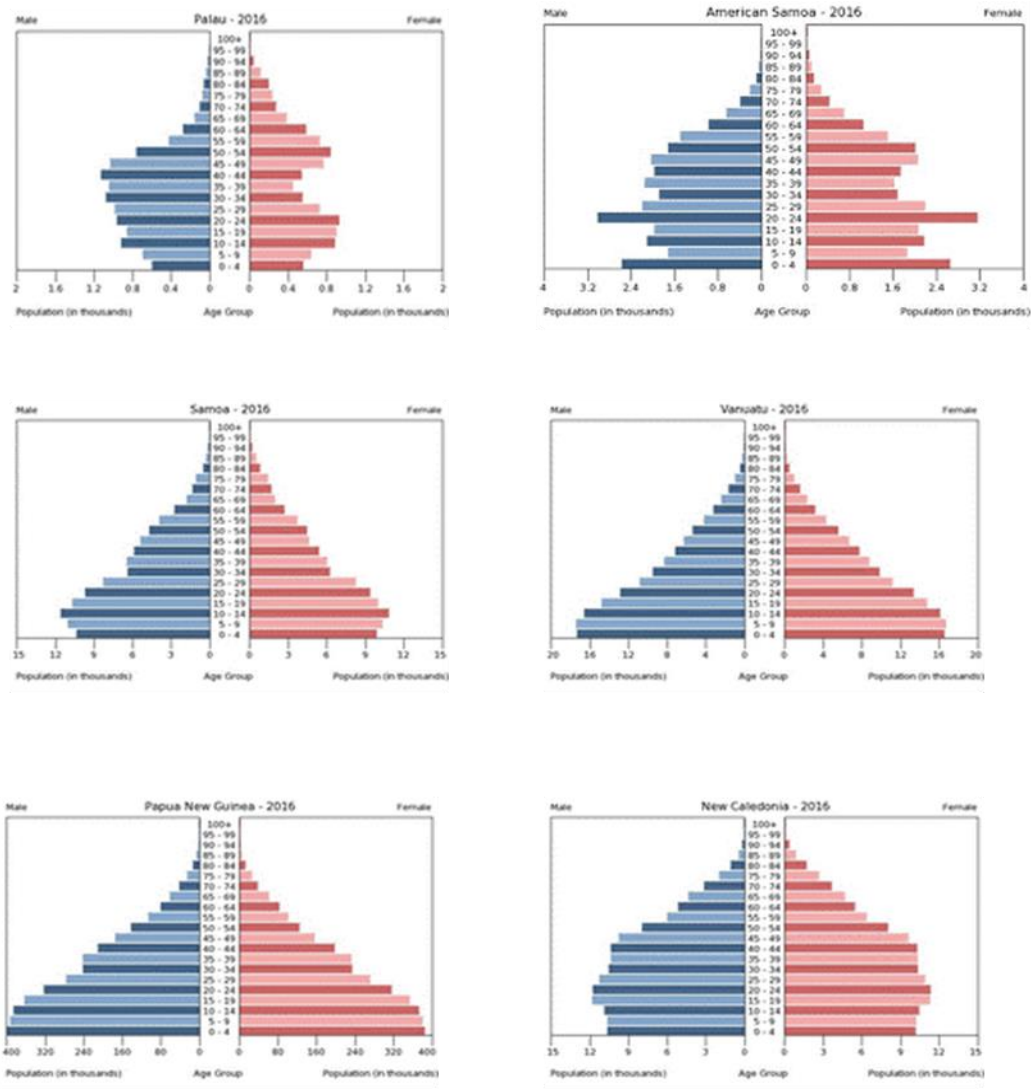


Рис.21.1.

Статево-вікові піраміди Палау, Американського Самоа, Самоа, Вануату, Папуа-Нової Гвінеї, Нової Каледонії

Контрольні питання:

1. Охарактеризуйте економіко-географічне положення країн регіону. Як ізольованість і дисперсність (розсіяність) території впливають на її економічний розвиток?
2. Проаналізуйте природно-ресурсний потенціал Океанії. Наскільки повно він використовується в господарській і зовнішньоекономічній діяльності?
3. Порівняйте відмінності в демографічній ситуації між країнами Океанії. Як впливає на склад і кількість населення міграція (в минулому і тепер)?

4. Охарактеризуйте основні особливості сучасного соціально- економічного розвитку Океанії.

5. Розкрийте роль держави і великих монополій у господарствах країн регіону.

6. Визначте внутрішні відмінності у розвитку господарства Океанії. Чому видобувна промисловість посідає провідне місце в економіцірегіону?

7. Виділіть галузі спеціалізації сільського господарства. З чого складається сільськогосподарський експорт країн регіону і яке значення він має для МГПП?

8. Які особливості розвитку авіаційного та морського транспорту в регіоні?

9. Охарактеризуйте спільні та відмінні риси в структурі туристських об'єктів регіонів Океанії та Карибської Америки.

10. Які перспективи має регіон для розвитку туризму? Що, на Вашу думку, потрібно для їх реалізації?

Література:

1. Безуглий В. В., Козинець С. В. Регіональна економічна та соціальна географія світу: навч. посіб. для студентів вищих навч. закладів. Київ: Видавничий центр «Академія», 2007. С. 594 – 605.
2. Безуглий В.В., Лисичарова Г.О. Географія (профільний рівень): підручн. Київ: Генеза, 2018. 288 с.
3. Великий атлас світу. Біла Церква: ПАТ Білоцерківська книжкова фабрика, 2015.192с.
4. Економічна і соціальна географія світу: навч. посібник (За ред. С. П. Кузика) Львів: Світ, 2003. С. 652 – 659.
5. Кобернік С.Г., Коваленко Р.Р. Географія: підручн. Камянець-Подільський: Абетка, 2018. 256 с.
6. Країни світу. URL: https://data.un.org/
7. Чумаслова Н. Країни світу. Енциклопедичний довідник. Харків: ВД «Школа», 2008. 384 с.

Завдання для самостійної роботи

Підготуйте повідомлення-есе про туристичні об'єкти країн Океанії (на вибір студента). Використовуючи інформаційні джерела, відповідь доповніть фото або відео.

ДОДАТКИ

Додаток А

Політична карта світу
(Загальні відомості про суверенні держави)

№ з/п	Загальна назва держави (офіційна назва)	Столиця	Площа, тис. км²	Форма правління	Форма державного устрою
Країни Північної Європи					
1	Велика Британія	Лондон	242 495	КМ	У
2	Данія	Копенгаген	42 921	КМ	У
3	Естонія	Таллін	45 227	ПлР	У
4	Ісландія	Рейк'явік	103 000	ПлР	У
5	Ірландія	Дублін	69 797	ПлР	У
6	Латвія	Рига	64 573	ПлР	У
7	Литва	Вільнюс	65 286	ПлР	У
8	Норвегія	Осло	386 194	КМ	У
9	Фінляндія	Гельсінкі	338 440	ПлР	У
10	Швеція	Стокгольм	438 574	КМ	У
Країни Західної Європи					
11	Австрія	Відень	83 871	ПлР	Ф
12	Бельгія	Брюссель	30 528	КМ	Ф
13	Ліхтенштейн	Вадуц	160	КМ	У
14	Люксембург	Люксембург	2 586	КМ	У
15	Монако	Монако	2	КМ	У
16	Нідерланди	Амстердам	41 542	КМ	У
17	Німеччина	Берлін	357 376	ПлР	Ф
18	Франція	Париж	551 500	ЗР	У
19	Швейцарія	Берн	41 291	ДР	Ф
Країни Південної Європи					
20	Албанія	Тирана	28 748	ПлР	У
21	Андорра	Андорра ла Велья	468	КМ	У
22	Боснія і Герцеговина	Сараєво	51 209	ПлР	Ф
23	Ватикан	Ватикан	0,4	АМ	У
24	Греція	Афіни	131 957	ПлР	У
25	Іспанія	Мадрид	505 944	КМ	У
26	Італія	Рим	302 073	ПлР	У
27	Македонія	Скоп'є	25 713	ПлР	У

28	Мальта	Валлетта	315	ПлР	У
29	Португалія	Лісабон	92 226	ЗР	У
30	Сан- Марино	Сан- Марино	61	ПзР	У
31	Сербія	Бєлград	88 499	ПлР	У
32	Словенія	Любляна	20 273	ЗР	У
33	Хорватія	Загреб	56 594	КПлР	У
34	Чорногорія	Подгоріца	13 812	ПлР	У
Країни Східної Європи					
35	Білорусь	Мінськ	207 600	ПзР	У
36	Болгарія	Софія	111 002	ПлР	У
37	Молдова	Кишинів	33 846	ПлР	У
38	Польща	Варшава	312 679	ПлР	У
39	Росія (Російська Федерація)	Москва	17 098 246	ЗР	Ф
40	Румунія	Бухарест	238 391	ЗР	У
41	Словаччина	Братислава	49 035	ПлР	У
42	Угорщина	Будапешт	93 024	ПлР	У
43	Україна	Київ	603 500	ЗР	У
44	Чехія	Прага	78 868	ПлР	У
Країни Центральної Азії					
45	Казахстан	Нур-Султан	2 724 902	ПзР	У
46	Киргизстан (Киргизія)	Бішкек	199 949	ПлР	У
47	Таджикистан	Душанбе	142 600	ПзР	У
48	Туркменістан	Ашхабад	488 100	ПзР	У
49	Узбекистан	Ташкент	448 969	ПзР	У
Країни Південної Азії					
50	Афганістан	Кабул	652 864	ПзР	У
51	Бангладеш	Дакка	147 570	ПлР	У
52	Бутан	Тхімпху	38 394	КМ	У
53	Індія	Нью-Делі	3 287 263	ПлР	Ф
54	Іран	Тегеран	1 628 750	ПзР	У
55	Мальдіви	Мале	300	ПзР	У
56	Непал	Катманду	147 181	ПлР	Ф
57	Пакистан	Ісламабад	796 095	ПлР	Ф
58	Шрі-Ланка	Коломбо	65 610	ПзР	У
Країни Південно-Західної Азії (країни Близького Сходу)					
59	Азейбарджан	Баку	86 600	ПзР	У
60	Бахрейн	Манама	771	КМ	У

61	Вірменія	Єреван	29 743	ПзР	У
62	Грузія	Тбілісі	69 700	ЗР	У
63	Ємен	Сана	527 968	ПзР	У
64	Ізраїль	Єрусалим	22 072	ПлР	У
65	Йорданія	Амман	89 318	КМ	У
66	Ірак	Багдад	435 052	ПлР	Ф
67	Катар	Доха	11 607	АМ	У
68	Кіпр	Нікосія	9 251	КПзР	У
69	Кувейт	Ель-Кувейт	17 818	КМ	У
70	Ліван	Бейрут	10 452	ЗР	У
71	ОАЕ	Абу-Дабі	83 600	КМ	Ф
72	Оман	Маскат	309 500	АМ	У
73	Палестина (Ізраїль)	Рамалла	6 020	Автономія в межах Ізраїлю Частково визнана держава	
74	Саудівська Аравія	Ер-Ріяд	2 206 714	АМ	У
75	Сирія	Дамаск	185 180	ЗР	У
76	Туреччина	Анкара	783 562	ПзР	У
Країни Східної Азії					
77	Китай	Пекін	9 600 000	ПлР	У
	Макао	*Аоминь*	*30*	Спеціальний адміністративний район Китаю	
	Гонконг	*Гонконг*	*1 106*	Спеціальний адміністративний район Китаю	
78	Монголія	Улан-Батор	1 564 116	ЗР	У
79	Корея Південна	Сеул	100 284	ПзР	У
80	Корея Північна (Демократична Народна Республіка Корея)	Пхеньян	120 538	ПлР	У
81	Японія	Токіо	377 930	КМ	У
Країни Південно-Східної Азії					
82	Бруней (Бруней-Даруссалам)	Бандар-Сері-Бегаван	5 765	АМ	У
83	В’єтнам	Ханой	330 967	ПлР	У
84	Індонезія	Джакарта	1 910 931	ПзР	У

85	Камбоджа	Пномпень	181 035	КМ	У
86	Лаос	В’єнтьян	236 800	ПлР	У
87	Малайзія	Куала-Лумпур	330 323	КМ	Ф
88	М’янма	Найп’їдо	676 577	ЗР	У
89	Сінгапур	Сінгапур	719	ПлР	У
90	Східний Тимор	Ділі	14 919	ПлР	У
91	Таїланд	Бангкок	513 120	КМ	У
92	Філіпіни	Маніла	300 000	ПзР	У
Країни Північної Америки (Англо-Америка)					
93	Канада	Оттава	9 984 670	ДС	Ф
94	США	Вашингтон	9 833 517	ПзР	Ф
Країни Центральної Америки					
95	Беліз	Бельмопан	22 966	ДС	У
96	Гватемала	Гватемала	108 889	ПзР	У
97	Гондурас	Тегусігальпа	112 492	ПзР	У
98	Коста-Ріка	Сан-Хосе	51 100	ПзР	У
99	Мексика	Мехіко	1 964 375	ПзР	Ф
100	Нікарагуа	Манагуа	130 373	ПзР	У
101	Панама	Панама	75 320	ПзР	У
102	Сальвадор	Сан-Сальвадор	21 041	ПзР	У
Країни Карибської Америки					
103	Антигуа і Барбуда	Святого Іоана	442	ДС	У
104	Багамські острови	Нассау	13 940	ДС	У
105	Барбадос	Бріджтаун	431	ДС	У
106	Гаїті	Порт-о-Пренс	27 750	ПзР	У
107	Гренада	Сент-Джорджес	345	ДС	У
108	Домініка	Розо	750	ПлР	У
109	Домініканська республіка	Санто-Домінго	48 671	ПзР	У
110	Куба	Гавана	109 884	СР	У
111	Сент-Вінсент і Гренадіни	Кінгстаун	389	ДС	У
112	Сент-Кітс і Невіс	Бастер	261	ДС	Ф
113	Сент-Люсія	Кастрі	539	ДС	У
114	Трінідад і Тобаго	Порт оф Спейн	5 127	ПзР	У

115	Ямайка	Кінгстон	10 990	ДС	У
Країни Південної Америки					
116	Аргентина	Буенос-Айрес	2 780 400	ПзР	Ф
117	Болівія	Сукре	1 098 581	ПзР	У
118	Бразилія	Бразіліа	8 515 767	ПзР	Ф
119	Венесуела	Каракас	912 050	ПзР	Ф
120	Гайана	Джорджтаун	214 969	ЗР	У
121	Еквадор	Кіто	257 217	ПзР	У
122	Колумбія	Богота	1 141 748	ПзР	У
123	Парагвай	Асунсьйон	406 752	ПзР	У
124	Перу	Ліма	1 285 216	ПзР	У
125	Уругвай	Монтевідео	173 626	ПзР	У
126	Сурінам	Парамарібо	163 820	КР	У
127	Чилі	Сантьяго	756 102	ПзР	У
Країни Північної Африки					
128	Алжир	Алжир	2 381 741	ЗР	У
129	Єгипет	Каїр	1 002 000	ЗР	У
130	Лівія	Тріполі	1 676 198	ПлР	У
131	Марокко	Рабат	446 550	КМ	У
132	Судан	Хартум	1 886 068	ПзР	Ф
Країни Центральної Африки					
133	Ангола	Луанда	1 246 700	ПзР	У
134	Габон	Лібревілль	267 668	ПзР	У
135	Демократична Республіка Конго (ДРК)	Кіншаса	2 344 858	ЗР	У
136	Екваторіальна Гвінея	Малабо	28 052	ПзР	У
137	Камерун	Яунде	475 650	ПзР	У
138	Конго	Браззавіль	342 000	ЗР	У
139	Сан-Томе і Прінсіпі	Сан-Томе	964	ЗР	У
140	Центрально-Африканська Республіка (ЦАР)	Бангі	622 984	ПзР	У
141	Чад	Нджамена	1 284 000	ПзР	У
Країни Західної Африки					
142	Бенін	Порто-Ново	114 763	ПзР	У
143	Буркіна	Уагадугу	272 967	ЗР	У
144	Гамбія	Банджул	11 295	ПзР	У
145	Гана	Акра	238 537	ПзР	У
146	Гвінея	Конакрі	245 857	ПзР	У

147	Гвінея-Бісау	Бісау	36 125	ЗР	У
148	Кабо-Верде	Прая	4 033	ПлР	У
149	Кот-Д'івуар (Берег Слонової Кістки)	Ямусукро	322 463	ПзР	У
150	Ліберія	Монровія	111 369	ПзР	У
151	Мавританія	Нуакшот	1 030 700	ЗР	У
152	Малі	Бамако	1 240 192	ЗР	У
153	Нігер	Ніамей	1 267 000	ЗР	У
154	Нігерія	Абуджа	923 768	ПзР	Ф
155	Сенегал	Дакар	196 712	ЗР	У
156	Сьєрра-Леоне	Фрітаун	72 300	ПзР	У
157	Того	Ломе	56 785	ПзР	У
Країни Південної Африки					
158	Ботсвана	Габороне	582 000	ЗР	У
159	Лесотто	Масеру	30 355	КМ	У
160	Намібія	Відхук	824 116	ПзР	У
161	Свазіленд (Есваніті)	Мбабане	17 363	КМ	У
162	Південна Африка (Південно-Африканська Республіка, ПАР)	Преторія	1 221 037	ЗР	У
Країни Східної Африки					
163	Бурунді	Бужумбура	27 830	ПзР	У
164	Джибутті	Джибутті	23 200	ЗР	У
165	Еритрея	Асмера	117 600	ПлР	У
166	Ефіопія	Адіс-Абеба	1 104 300	ПлР	Ф
167	Замбія	Лусака	752 612	ПзР	У
168	Зімбабве	Хараре	390 757	ЗР	У
169	Кенія	Найробі	591 958	ПзР	У
170	Коморські острови	Мороні	2 235	ПзР	Ф
171	Маврикій	Порт-Луї	1 969	ПлР	У
172	Мадагаскар	Антананаріву	587 295	ЗР	У
173	Малаві	Лілонгве	118 484	ПзР	У
174	Мозамбік	Мапуту	799 380	ПзР	У
175	Південний Судан	Джуба	658 841	ПзР	Ф
176	Руанда	Кігалі	26 338	ПзР	У
177	Сейшельські острови	Вікторія	457	ПзР	У

178	Сомалі	Могадишо	637 657	ПлР	У
179	Танзанія	Додома	947 303	ПзР	У
180	Уганда	Кампала	241 550	ПзР	У
Країни Австралії					
181	Австралія	Канберра	7 692 060	ДС	Ф
182	Нова Зеландія	Веллінгтон	268 107	ДС	У
Країни Океанії					
Меланезія					
183	Вануату	Порт-Віла	12 189	ПлР	У
184	Папуа-Нова Гвінея	Порт- Морсбі	462 840	ДС	У
185	Соломонові Острови	Хоніара	28 896	ДС	У
186	Фіджі	Сува	18 272	ПлР	У
Мікронезія					
187	Кірибаті	Південна Тарава	726	МС	У
188	Маршаллові Острови	Маджуро	181	ЗР	У
189	Науру	Ярен	21	ЗР	У
190	Палау	Нгелурмуд	459	ПзР	У
191	Федеративні штати Мікронезії	Палікір	702	ЗР	Ф
Полінезія					
192	Самоа	Апіа	2842	ПзР	У
193	Тонга	Нукуалофа	747	КМ	У
194	Тувалу	Фунафуті	26	ДС	У

Скорочення:

Форма правління:

ПзР – президентська республіка.	ЗР – змішана республіка.
КПзР – конституційна президентська республіка.	КМ – конституційна монархія.
ПлР – парламентська республіка.	АМ – абсолютна монархія.
КПлР –конституційна парламентська республіка.	ДС – держава у складі Співдружності (Брит.).
КР – конституційна республіка.	МС – монархія у складі Співдружності (Брит.).

Територіальний устрій:

Ф – федерація.	У – унітарна держава.

Додаток Б

Політична карта світу

(Загальні відомості про залежні території)

№ з/п	Назва території	Адміністративний центр	Площа, тис. км²	Держава-суверен
Європа				
1	Нормандські о-ви (о.Гернсі, о.Джерсі, о. Олдерн)	Сент-Хелієр	180	Велика Британія
2	о. Мен	Дуглас	572	Велика Британія
3	Фарерські о-ви	Торгсван	1393	Данія
4	Гібралтар	Гібралтар	6	Велика Британія
Азія				
5	Чагос	Діго-Гарсія	0,06	Велика Британія
Північна Америка				
6	Бермудські о-ви	Гамільтон	53	Велика Британія
7	Гренландія	Нук (Готхоб)	2 166 086	Данія
8	о. Сен-П'єр і Мікелон	Сен-П'єр	242	Франція
Карибський басейн				
9	Ангілья	Валлі	91	Велика Британія
10	Аруба	Ораньєстад	180	Нідерланди
11	Віргінські о-ви	Род Таун	15	Велика Британія
12	Гваделупа	Бас-Тер	1 705	Франція
13	Кайманові о-ви	Джорджтаун	264	Велика Британія
14	Кюрасао	Віллемстад	444	Нідерланди
15	Мартініка	Форт-де-Франс	1 128	Франція
16	Монсеррат	Плімут	103	Велика Британія
17	Пуерто-Ріко	Сан-Хуан	8 868	США
18	Сен-Мартен	Маріго	34	Франція

19	Теркс і Кайкос о-ви	Коберн-Таун	948	Велика Британія
Південна Америка				
20	Гвіана	Кайєна	83 534	Франція
21	Фолклендські о-ви	Стенлі	12 173	Велика Британія
Країни Північної Африки				
22	Зах. Сахара	Ель-Аюн	266 000	Марокко
Країни Західної Африки				
23	О. Св. Єлени	Джеймстаун	308	Велика Британія
Країни Східної Африки				
24	Майотта	Мамудзу	376	Франція
25	Реюньйон	Сен-Дені	2 513	Франція
Океанія				
Меланезія				
26	Нова Каледонія	Нумеа	18 575	Франція
Мікронезія				
27	Атол Вейк	-	74	США
28	Гуам	Хагатна	549	США
29	Північні Маріанські о-ви	Сайпан	457	США
Полінезія				
30	Американське Самоа	Паго-Паго	199	США
31	Волліс і Футуна	Мату-Уту	142	Франція
32	Ніуе	Алофі	260	Нова Зеландія
33	О-ви Кука	Аваруа	236	Нова Зеландія
34	О-ва Піткерн	Адамстаун	47	Велика Британія
35	Токелау	Токелау	12	Нова Зеландія
36	Французська Полінезія	Папеете	4000	Франція

Додаток В

Історико-географічні макрорегіони, що об'єднують країни за ознаками сусідства, спільності історичного і господарсько-культурного розвитку

Близький Схід – лежить на стику Азії і Північної Африки. До нього належать Єгипет, Судан, Ізраїль, Сирія, Ліван, Туреччина, Ірак, Кіпр, країни Аравійського півострова і невеличкі держави Перської затоки.

Середній Схід – Іран, Афганістан. Іноді до цього макрорегіону зараховують також і країни Близького Сходу.

Скандинавія – Данія, Норвегія, Швеція, Ісландія

Закавказзя – Грузія, Вірменія, Азербайджан

Сахель – Мавританія, Сенегал, Малі, Буркіна-Фасо, Нігер, Чад, Судан, частково Ефіопія і Сомалі

Середня Азія – Туркменістан, Узбекистан, Таджикистан, Киргизстан

Далекий Схід – входять країни Східної Азії: Схід Росії, Китай, КНДР, Республіка Корея, Японія, Монголія, Тайвань

Магриб – Туніс, Алжир, Марокко (власне Магриб), а також Лівія, Мавританія, Західна Сахара, які разом утворюють «Великий Магриб»

Країни Балтії (Прибалтика) – Литва, Латвія, Естонія.